

รายการอ้างอิง

ภาษาบาลี

ฉัมมปาตมहाเถระ. พระ. ปรมตฺถมณฺฑสหาย นาม วิสุทฺธิมคฺคสฺสวณฺณนาย มหาภูทิกาสम्मตตาย ปจโหม ภาค. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

ฉัมมปาตมहाเถระ. พระ. ปรมตฺถมณฺฑสหาย นาม วิสุทฺธิมคฺคสฺสวณฺณนาย มหาภูทิกาสम्मตตาย ตติโย ภาค. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

พุทธโฆสอาจารย์. พระ. วิสุทฺธิมคฺคสฺส นาม ปกรณวิเสสสฺส ปจโหม ภาค. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

พุทธโฆสอาจารย์. พระ. วิสุทฺธิมคฺคสฺส นาม ปกรณวิเสสสฺส ทฺติโย ภาค. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

พุทธโฆสอาจารย์. พระ. วิสุทฺธิมคฺคสฺส นาม ปกรณวิเสสสฺส ตติโย ภาค. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

พุทธโฆสอาจารย์. พระ. ชมฺมปทฺทสฺสกา (ปจโหม ภาค). พิมพ์ครั้งที่ ๒๘. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

พุทธโฆสอาจารย์. พระ. ชมฺมปทฺทสฺสกา (ทฺติโย ภาค). พิมพ์ครั้งที่ ๒๖. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

พุทธโฆสอาจารย์. พระ. ชมฺมปทฺทสฺสกา (ปจฺจโหม ภาค). พิมพ์ครั้งที่ ๒๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘.

โมคคัลลทายน. พระมหาเถระ. อภิธานปฺปทีปิกาสฺสจฺจ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

สยามบรรณสาร เตปฺปิฎก. เล่มที่ ๑๒,๑๔,๑๖,๑๘,๒๑ พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๓.

ภาษาไทย

กุสุมา รัศยมณี. **สี่ล้านวรรณคดี**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๓๔.

คัมภีร์อภิธานวรรณนา. แปลเรียงเรียงโดย พระมหาสมปอง มุทิโต วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพมหานคร. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๒.

ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร. **พุทธศาสนาในศรีลังกา**. ชนบุรี : เจริญสินการพิมพ์, ๒๕๐๘.

โชติ กัลยาณมิตร. **พจนานุกรมสถาปัตยกรรมและสิ่งเกี่ยวเนื่อง**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร. โรงพิมพ์ศิริมิตรการพิมพ์, ๒๕๑๘

คารุณี บุรณวัฒน์. นาง. **อุปมาในบทละครต้นสกฤตตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๔ ถึง ๑๒** (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๒)

เทพวิสุทธานุช (อุบล นนทโก ป.ธ.๕). พระ. **ประวัติอนุพุทธสังเขป ๕๕** แบบประกอบนักธรรมและธรรมศึกษา ชั้นโท-เอก. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

ธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ). พระ. **คู่มือการศึกษาบาลี**, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ประดิพัทธ์, ๒๕๓๖.

ธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). พระ. **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

ธรรมวราจารย์. พระ. **พุทธประวัติย่อ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

บรรจบ บรรณรุจิ. ร.ท.ดร. . **ปริทัศน์วรรณคดีบาลี** (เอกสารประกอบการสอนรายวิชา ๒๒๒๑๓๓๔, ภาควิชาภาษาตะวันออก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

ปฐมพงษ์ งามล้วน. พระมหา. **ศิลปะในการแปลภาษาบาลี**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๓๓.

ประพจน์ อัสววิรุฬหการ. **มิลินทปัญหาฉบับภาษาบาลีกับภาษาจีน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหันตมหาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖. (บาลีสันสกฤตวิชาการ จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสฉลองครบรอบ ๑๐๐ ปี มหามกุฏราชวิทยาลัย และครบรอบพระชนมายุ ๘๐ พรรษา สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก พ.ศ.๒๕๓๖, นายปฐมพงษ์ โพธิ์ประสิทธิ์นันท์ บรรณาธิการ)

ปราณี พาพานิช. **“สันสกฤตถวายม : ที่มาและความหมายของกวีนิพนธ์สันสกฤต”** ปรากฏในวารสารธรรมศาสตร์ ๕. (กุมภาพันธ์-พฤษภาคม ๒๕๑๕)

ปรีชา ช่างขวัญยืน. **พื้นฐานการใช้ภาษา**. พระนคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๗.

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕. กรุงเทพฯ : บริษัท อักษรเจริญทัศน์ อจท. จำกัด, ๒๕๓๕.

พัฒน์ เฟื่องผลา. **ประวัติวรรณคดีบาลี**. ปราณบุรี : โรงพิมพ์ศูนย์การทหารราบค่ายธนระวี, ๒๕๒๔.

พุทธโฆสเถร. **พิมพ์แจกในการปลงศพท่านแยม ภรรยาพระยาศรีสุนทรโวหารน้อย**. พระนคร : หอพระสมุดวชิรญาณ, ๒๔๕๖.

พระสูตรและอรรถกถาแปล (ฉบับมahanamakulrajavidyalaya ในพระบรมราชูปถัมภ์ พิมพ์เนื่องในโอกาสครบ ๒๐๐ ปี แห่งพระราชวงศ์จักรี กรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช ๒๕๒๕). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มahanamakulrajavidyalaya, ๒๕๓๓.

มหาสามีสังวรภักดี. พระ. **คัมภีร์สุโพธลังการ**. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แปลโดย น.อ.แยม ประพัฒน์ทอง (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ จัดตีพิมพ์พุทธศักราช ๒๕๐๔)

เมธีธรรมภรณ์ (ประยูร ทุมมจิตโต) และคณะ, พระ. **วิมุตติมรรค**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๓๘

วศิน อินทสระ. **สาระสำคัญแห่งวิสุทธิมรรค**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๒๑.

วาทกรรม. **คัมภีร์อสังการศาสตร์** แปลโดย ป.ส.ศาสตรี. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ คุณหญิงวี
เกษตรหิรัญรักษ์ ณ สุสานหลวงวัดเทพศิรินทราวาส ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๐๔)

วิสุทธ์ บุษยกุล. **วิสุทธ์นิพนธ์**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๐.

วิสุทธิมรรคแปล ภาค ๑ ตอน ๑ ฉบับมหายานกุฎราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหายานกุฎราชวิทยาลัย,
๒๕๓๒.

สมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. สมเด็จพระมหา. **บาลีไวยากรณ์ อักษรวิธี ภาคที่ ๑** สมัญญาภิธานและ
สนธิ (หลักสูตรเปรียญธรรมตรี). พิมพ์ครั้งที่ ๓๔. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหายานกุฎราชวิทยาลัย,
๒๕๓๑.

สมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. สมเด็จพระมหา. **บาลีไวยากรณ์ วจีวิภาค ภาคที่ ๒** นามและอักษยศัพท์
(หลักสูตรเปรียญธรรมตรี). พิมพ์ครั้งที่ ๔๓. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหายานกุฎราชวิทยาลัย,
๒๕๓๓.

สมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. สมเด็จพระมหา. **บาลีไวยากรณ์ วากยสัมพันธ์ ภาคที่ ๓** ตอนต้น. พิมพ์
ครั้งที่ ๒๖. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหายานกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

สมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. สมเด็จพระมหา. **พุทธานุพุทธประวัติ** หลักสูตรนักธรรมชั้นโท. พิมพ์
ครั้งที่ ๓๐. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหายานกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

สุภาพรรณ ณ บางช้าง. **ประวัติวรรณคดีบาลีในอินเดียและลังกา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖.

สยาม ราชวัตร. พระมหา. **การเปรียบเทียบไตรสิกขาในคัมภีร์วิสุทธิมรรคกับคัมภีร์วิมุตติมรรค** (วิทยานิพนธ์
อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓)

อุตรคณาธิการ (ชวินทร์ สระคำ). พระ .,จำลอง สารพัดนี้ก.รศ.ดร.. **พจนานุกรมบาลี-ไทย** สำหรับนักศึกษา
ฉบับปรับปรุงใหม่. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เรื่องปัญญา, ๒๕๓๘.

ภาษาอังกฤษ

Heramba Nath. Chatterjee : Comparative studies in Pali and Sanskrit Alankaras Culcutta : Sanskrit Pustak Bhandar, 1960.

Manomohan Ghosh. **natyasastra** : A Treatise on... Vol 2, Culcutta : The Asiatic Society, 1961.

Monier, Monier – Williams. **Sanskrit – English Dictionary**. London : Oxford at the Clarendon press, 1960.

P.V. Bapat. **Vimuttimagga and Visuddhimagga** : A Comparative Study. Poona : The Culcutta Oriental Press, 1937.

P.V. Bapat. **2500 Years of Buddhism**. 4 th' Ed, Culcutta : S.Antool & Co.Private Ltd., 1898.

P.V.Kane. **History of Sanskrit Poetics**. 4 th. Ed.. Delhi : Motilal Banarsidass, 1971.

Rhys davids. and stete. **The Pali Text Society' s Pali – English Dictionary**. London : The Pali text Society, 1966.

ภาคผนวก

อุปมาอุปไมยในวิสุทธิมรรค ภาคที่ ๑

๑.กลุ่มบุคคล

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ*	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑	๓๕	๑	เด็กชาวบ้าน	การเล่น	ชุกชน	วีย
๒	๓๕	๑	นักมวยปล้ำ	มัวเมา	เพลิดเพลิน	วีย
๓	๓๕	๑	หญิงชาววัง, แพศยา	การประดับตกแต่ง	มุงแต่งตัว	วีย
๔	๓๕	๑	ตัวละคร, ตัวระบำ	เครื่องประดับประดา	มุงแต่งตัว	วีย
๕	๔๐	๑	เจ้าของเรือนที่ชำระค้ำเรือน, พ่อค้าเกี่ยวนหยอดน้ำเพลา	ภิกษุฉันทินชบาต	พอดำรงอยู่ได้	อิวิ
๖	๔๐	๒	คนเป็นแผลทายารักษาแผล, คนไข้กินยาแก้ไข้	ภิกษุฉันทินชบาต	ระงับอาการ	อิวิ, วีย
๗	๔๐	๒	สามีภรรยาข้ามทางกันดารบริโภคน้ำมันที่ตายแล้ว, คนข้ามน้ำอาศัยแพ, คนข้ามทะเลอาศัยเรือ	ภิกษุฉันทินชบาต	ภาวะจำเป็นที่จะต้องอาศัย	วีย, วีย, อิวิ
๘	๔๐	๔	พราหมณ์ ๕ คน	การบริโภคเกินประมาณ	ไม่รู้ประมาณในการกิน	วีย
๙	๔๐	๒	คนไข้บริโภคยา	ภิกษุฉันทินชบาต	บริโภคพอประมาณ	อิวิ
๑๐	๔๑	๒	คนมีโรคเรื้อรังกินยารักษาโรค	ภิกษุฉันทินชบาต	บริโภคพอประมาณ	วีย
๑๑	๔๔	๑	มารดาภิษานบุตรสุดรักคนเดียว, คนดาเดียวรักษาดวงตา	ภิกษุรักษาศีล	รักและหวงแหน	ว (อิวิ)

* ลักษณะในที่นี้ หมายถึง ลักษณะการเรียงประโยค ซึ่งผู้วิจัยจะเรียงไว้เฉพาะตัวเลขลำดับเท่านั้น มี ๔ อย่างคือ

- ๑.เรียงประโยคเป็นอุปมา-อุปไมย
- ๒.เรียงประโยคเป็นอุปไมย-อุปมา
- ๓.เรียงประโยคเป็นอุปมา-อุปไมย-อุปมา
- ๔.เรียงประโยคเป็นอุปไมย-อุปมา-อุปไมย

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ*	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑๒	๔๕	๒	โจร	ทวาร (อินทรี) ที่ระวังดี	ให้โทษไม่ได้	ว (อิว)
๑๓	๔๗	๔	พระเถระ ๓ รูป	ภิกษุบำเพ็ญอินทรียสังวร	ปฏิบัติดี	วีย (๓ ศัพท์)
๑๔	๔๘	๔	พระมิตตเถระ	บุคคลที่บวชในศาสนาเพียงคำรงในอินทรียสังวร	ปฏิบัติดี	ว (อิว)
๑๕	๕๖	๑	คนเป็นแผลทายรักษาแผล, สามีกรรยาข้ามทางกันคารบริ โภคเนื้อบุตรที่ตายแล้ว, พ่อค้าเกวียนหยอดน้ำเพลากวียน	ภิกษุฉันทินชบาต	ภาวะจำเป็น	ยตา-เอว
๑๖	๖๗	๔	คนที่มีเวรกับทุกคน	คนทุศีล	ผวาอยู่เป็นนิตย์	วีย
๑๗	๖๗	๔	ซากศพ	คนทุศีล	ไม่ควรเก็บไว้บูชา	วีย
๑๘	๖๗	๔	คนตาบอดมองไม่เห็นรูป	คนทุศีล	หมดหวังเห็นแสงสว่าง	วีย
๑๙	๖๗	๔	เด็กจันทาลหมดหวังในราชสมบัติ	คนทุศีล	หมดหวังจะยิ่งใหญ่	วีย
๒๐	๘๐	๔	กษัตริย์ผู้สวมเกราะ	ภิกษุตำรวมทรงผ้าบังสุกุล	งดงาม	วีย
๒๑	๘๕	๔	คนหนุ่มแสดงกำลังตน ขว้างก้อนดินไป	ลักษณะเลหขุบาท	ขว้างไปเท่าที่แรงจะขว้างไปถึง	ยตา-เอว
๒๒	๑๖๐	๔	เด็กอ่อน	จิต	ไม่มีเรี่ยวแรง, ต้องดูแล	ยตา นาม-เอวเมว
๒๓	๑๖๐	๔	นุรุษที่มีกำลัง	จิต	แข็งแรง	ยตา นาม-เอวเมว
๒๔	๑๖๑	๔	นางแก้วรักษาครรภ์ที่เกิดจากพระเจ้าจักรพรรดิ	พระโยคาวจร	ไม่ประมาท	วีย
๒๕	๑๖๕	๑	อำมาตย์ที่รอบรู้ทุกอย่าง	สติ	เป็นที่ต้องการ	วีย
๒๖	๑๖๖	๑	นุรุษใคร่ก่อกองไฟเอาหญ้า	จิตที่หดหู่เพราะความ	ไม่มีทาง	เสยยตาปี-เอว

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ*	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
			สด,มูลโคสด,พินสด,ลมเจื่อน้ำ,ฝนโปรยลงไปย่อมก่อไฟไม่ติด	เพียรย่อหย่อน	สำเร็จได้	พ.พ.
๒๗	๑๖๖	๑	บุรุษใคร่ก่อกองไฟเอาหญ้าแห้ง,มูลโคแห้ง,พินแห้ง,ไม้โปรยฝุ่นลงไปย่อมก่อไฟติด	จิตที่หกดุเพราะความเพียรย่อหย่อน	ย่อมสำเร็จได้	เสขยถาปิ-เอวี่พ.พ.
๒๘	๑๖๕	๑	บุรุษใคร่ดับไฟกองใหญ่เอาหญ้าแห้ง,มูลโคแห้ง,พินแห้ง,เป่าลมเข้าไป,ไม้โปรยฝุ่นลงไปย่อมดับไฟไม่ได้	จิตที่หกดุเพราะความเพียรย่อหย่อน	ไม่มีทางสำเร็จได้	เสขยถาปิ-เอวี่พ.พ.
๒๙	๑๖๕	๑	บุรุษใคร่ดับไฟกองใหญ่เอาหญ้าสด,มูลโคสด,พินสด,ไม้เป่าลมเข้าไป,โปรยฝุ่นลงไปย่อมดับไฟได้	จิตที่หกดุเพราะความเพียรย่อหย่อน	ย่อมสำเร็จได้	เสขยถาปิ-เอวี่พ.พ.
๓๐	๑๗๒	๒	สารถีฝึกม้าให้วิ่งไปเรียบร้อย	จิตที่ไม่หกดุ,ไม่ฟุ้งซ่าน,ไม่ปราศจากอัสสาหะ,เป็นไปสม่าเสมอดำเนินอยู่ในวิถิแห่งสมณะ	ดูง่าย ไม่ต้องฝึกมาก	วิย
๓๑	๑๗๓	๑	ศิษย์ช่างสลัก	จิตของภิกษุ	รู้ภาวะที่ควรไม่ควร	ยถา-เอวี่
๓๒	๑๗๔	๑	คนต้องการรางวัลจากพระราช	จิตของภิกษุ	ดำเนินไปอย่างเหมาะสม	ยถา-เอวี่
๓๓	๑๗๔	๑	คันทน	จิตของภิกษุ	ดำเนินไปอย่างเหมาะสม	ยถา-เอวี่
๓๔	๑๗๔	๑	อันเตวาลิกของอาจารย์	จิตของภิกษุ	ดำเนินไปอย่างเหมาะสม	ยถา-เอวี่
๓๕	๑๗๖	๑	คนที่วิ่งลงเหว	จิต	ไม่อาจหยุดทันที	ยถา-เอวี่
๓๖	๑๕๑	๑	ขมังธนูลาดยิงชนทราว	พระโยคี	รู้ลักษณะอาการในสิ่ง	ยถา-เอวี่

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ*	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่ นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
					ที่ทำอยู่	
๓๗	๑๕๑	๑	พ่อครัวผู้ฉลาด	พระ โยคี	รู้หน้าที่ของ คน	ยดา-เอวี่
๓๘	๑๕๒	๑	พ่อครัวผู้เชี่ยวชาญ	ภิกษุผู้เป็นบัณฑิต	รู้หน้าที่ของ คน	เสยยดาปี-เอวี่
๓๙	๑๕๓	๔	พระราชเสด็จเข้าสวนที่ไม่ สะอาด	ภิกษุไม่ข่มกามฉันท์	ออกเร็ว	วิย
๔๐	๑๕๓	๔	พระราชเสด็จเข้าสวนที่ สะอาด	ภิกษุผู้หมดจดดี, เข้ามาน	อยู่ได้ตลอด	วิย
๔๑	๑๕๔	๔	ชวานากำหนดที่ที่จะไถ	พระ โยคีไม่ขยายนิมิต	กำหนดรู้ ประมาณ	ยดา นาม-เอวี่
๔๒	๒๐๖	๔	บุคคลเป็นคนเดียวแต่ดำรง อยู่หลายฐานะ	อุเบกขา	เป็นได้ หลายอย่าง	วิย
๔๓	๒๐๖	๑	คนที่ค้นหา	อุเบกขา	วางเลขเมื่อ พบสิ่งที่ ต้องการแล้ว	ยดา หิ-เอวี่
๔๔	๒๐๖	๑	บุคคลที่คิดจะปล่อยขง	อุเบกขา	ไม่มีความ คิดจะจับไว้	ยดา ปน-เอวี่
๔๕	๒๐๘	๔	คนที่เดินบนพื้นเรียบ	ฉานที่หยาบ	ดำเนินไป สะดวก	วิย
๔๖	๒๑๓	๑	นายโคบาลด้อนโคมาไว้ใน คอกเดียวกัน	พระผู้มีพระภาคประมวล เวทนาไว้ในจตุตถฉาน	เพื่อถือเอา ง่าย	ยดา-เอวี่
๔๗	๒๒๙	๔	กษัตริย์ไปสู่ที่อภิเษก, คน บุชายัญไปสู่โรงบุชายัญ, คน ไม่มีทรัพย์ไปสู่ขุมทรัพย์	พระ โยคาวจรที่จะดูสุก นิมิต	มีความ ปรารถนา อย่างแรง กล้า	ยดา นาม-เอวี่
๔๘	๒๔๑	๑	คนตกยากได้แก้วมณี	พระ โยคาวจร	เห็นความ สำคัญ	ยดา ปน-เอวี่
๔๙	๒๔๒	๒	คนที่ร่างกายอ้วนพีบริโภค อาหารจนอิมหนานอนอยู่	ปฏิภาคนิมิตที่ปรากฏอยู่	ปรากฏชัด	วิย
๕๐	๒๔๔	๔	ร่างที่มีแผลเป็น	อุคคหนิมิต	ปรากฏชัด เงินตลอด ไป	วิย
๕๑	๒๕๗	๑	คนพาลที่คิดว่าตนเป็นบัณฑิต	พระผู้มีพระภาคไม่ทรง	แตกต่างกัน	ยดา-เอวี่

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
			ทำบาปในที่ลับเพราะกลัวเสียชื่อ	กระทำเช่นนั้นสิ้นเชิง		
๕๒	๒๖๖	๑	นายกองเกวียนนำหมู่เกวียนข้ามทางกันดาร ไปสู่ที่ปลอดภัย	พระผู้มีพระภาคทรงนำสรรพสัตว์ให้ข้ามภพ.ชาติ	นำไปให้ถึงจุดหมาย	ยถา-เอวี
๕๓	๒๗๖	๑	คนได้ชื่อว่า รติเก เพราะชนะด้วยรถ	โลกุตตรธรรม ๘ ได้ชื่อว่า สันติปฏิญิกะเพราะชนะ (กิเลส) ด้วยสันติปฏิญิกะ	เหมาะแก่คุณธรรมนั้น	ยถา-เอวี
๕๔	๒๗๖	๑	คนได้ชื่อว่า วัตติเก เพราะเหมาะแก่ผ้า	โลกุตตรธรรมชื่อว่า สันติปฏิญิกะ เพราะควรซึ่งสันติปฏิญิกะ	เหมาะแก่คุณธรรมนั้น	ยถา-เอวี

๒.กลุ่มธรรมชาติ

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑	๖	๑	ศิลาแห่งที่บ	บัณฑิต	ไม่หวั่นไหว	ยถา-เอวี
๒	๔๔	๑	มหาสมุทรไม่สิ้นฝั่ง	เหล่าสาวกไม่ล่วงละเมิดสิกขาบท	ไม่ล่วงขอบเขตที่กำหนด	เสขยถาปิ-เอวี
๓	๔๕	๒	ฝน	ราคะ	ทำร้าย, รั่วรดไม่ได้	วิย
๔	๔๕	๔	ฟองน้ำ	ผี	ผู่แตกหายไป	วิย
๕	๕๕	๑	หยาดน้ำไม่ติดใบบัว	ภิกษุ	ไม่ติดอยู่	ยถา-
๖	๗๒	๔	พระอาทิตย์ไม่มีมืด	หทัยของภิกษุมีสึลบริสุทธ	ความเป็นจริง	วิย
๗	๗๒	๔	พระจันทร์เด่นอยู่บนท้องฟ้าเพราะมีรัศมี	ภิกษุงามอยู่ในศ โปวัน เพราะความบริบูรณ์แห่งศีล	งดงาม, โดดเด่น	วิย
๘	๗๔	๑	ฝุ่น	ผ้าบังสุกุล	น่ารังเกียจ	วิย
๙	๘๕	๑	ดวงจันทร์	สพทานจารีภิกษุมิใจไม่ติดอยู่ในตระกูลเป็นนินด์	ไม่ติดอยู่ในสิ่งที่มาปกปิด	-อุปไม

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑๐	๕๕	๑	แก้วมณีคือดวงความเป็นเพดาน, ประทีปคือดวงจันทร์ส่องสว่าง	ที่กลางแจ้ง	สว่างไสว	อุปมาด้วยความ
๑๑	๑๓๗	๔	ต๋อมน้ำ	บาตร	รูปทรงสวยงาม	อิวิ
๑๒	๑๖๐	๔	ดวงจันทร์หันจากกลุ่มเมฆหมอก	ปฏิภาคนิมิต	บริสุทธิ์ หมคจค	วิย
๑๓	๑๖๒	๔	น้ำโคลน	คนที่มักไปด้วยการทำ กายให้มันคงมักพูด ติวจฉนถถา	มีความมัว หมอง	อิวิ
๑๔	๑๗๗	๔	ความมืด-สว่าง	กาม-ฉาน	เมื่อมีสิ่ง หนึ่งก็ไม่มี สิ่งหนึ่ง	วิย
๑๕	๑๘๒	๔	คลื่นซัดฝั่งสมุทร	โอกันดิกาปีติ	ปรากฏแล้ว ก็หายไป	วิย
๑๖	๑๘๔	๔	เหวที่มีห้วงน้ำใหญ่หลากเข้าไป	พรณาปีติ	เต็มที	วิย
๑๗	๒๐๐	๔	น้ำที่ปั่นป่วนด้วยละลอกคลื่น	ปฐมฉานที่ไม่ผ่องใส	ไม่สงบนิ่ง	อิวิ
๑๘	๒๑๕	๔	จันทเลขที่ถูแสงอาทิตย์บดบัง	ตัตรมัชฌัตตเบกขา	ไม่แจ่มแจ้ง	ยถา-เอวิ
๑๙	๒๔๘	๔	น้ำที่มีกระแสน้ำเชี่ยวจะหยุดอยู่ได้ก็ด้วยกำลังถ่อ	จิตจะนิ่งอยู่ได้ก็ด้วยกำลัง วิตก	กายหยุดอยู่	เสยยถาปี-เอวิ
๒๐	๒๗๕	๔	น้ำในแม่น้ำคงคาเข้ากันได้กับน้ำในแม่น้ำมุนา	พระนิพพานและปฏิบัติ ย่อมเข้ากันได้	เป็นหนึ่ง เดียวกัน	เสยยถาปี-เอวิ
๒๑	๒๗๗	๔	พระจันทร์เพ็ญในอากาศที่ปราศจากเมฆ	โลกุตตรธรรม	ใส,บริสุทธิ์, ผุดผ่อง	วิย

๓.กลุ่มพืช

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑	๔๖	๒	ข้าวกล้าที่ล้อมรั้ว	ศีลปาฏิโมกข์ของภิกษุผู้ สำรวมอินทรีย์	อยู่ได้นาน	อิวิ
๒	๔๕	๒	ข้าวกล้าที่ไม่ล้อมรั้ว	ภิกษุไม่สำรวมอินทรีย์	อยู่ไม่ได้	อิวิ

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
					นาน	
๓	๑๓๖	๔	ปานคิบ	ที่นั่งที่นอน	หายาบ	วีย
๔	๑๘๑	๔	คั่นไม้ (มีดอกและผล)	ฉาน (มีวิตกและวิจารณ์)	จะต้องเกิดมีขึ้นอย่างแน่นนอน	วีย
๕	๒๔๔	๔	กองข้าวสุกแห่งข้าวสาลี	บุพพอกสุกที่มีขนาดเท่าซากสัตว์	ตั้งเรียงรายกันอยู่	วีย

๔.กลุ่มสัตว์

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑	๔๔	๑	นกค้อยติวครักษาฟองไข่, จามรีรักษาขนหาง	ภิกษุรักษาศีล	ดูแลเอาใจใส่	ว (อิว)
๒	๔๘	๑	ลิงป่า, เนื้อดินในคาง, เด็กอ่อน	กฤษบุตรผู้ใคร่ประโยชน์	หลุกหลิก, ตาลอกแลก	ว (อิว) วีย (๒ ศัพท์)
๓	๔๕	๔	อสรพิษ	ปัจจัยที่เกิดขึ้นไม่บริสุทธิ์	เว้นให้ไกล	วีย
๔	๖๓	๔	แม่โคสีดำแดง	ศีล	ค้าง, ไม่หมดจด	วีย
๕	๖๔	๔	แม่โคตัวลาย	ศีล	พร้อย, มีลวดลายเยอะไม่หมดจด	วีย
๖	๖๗	๒	ลาที่เดินตามฝูงโค	คนทุศีลปฏิบัติตนว่าเป็นภิกษุ	ไม่มีทางเป็นไปได้	วีย
๗	๗๕	๑	นกชื่อขลุ	ภิกษุผู้ถือครุปัจฉาภัต	กินอาหารตามได้	อุปมาผู้ด้วยความ
๘	๘๒	๑	นก (มีแต่ปีกบินไป)	ภิกษุมีแต่ไตรจีวร (เห็นขวไป)	สันโดยไม่มีสมบัติ	วีย
๙	๘๕	๔	มฤค	ใจของภิกษุ	ไม่เกียงครว้นเพียรพยายามต่อไป	รู้ด้วยความ (ภูต)
๑๐	๑๔๑	๑	นกการะเวก	พระเถระเห็นนิมิตปรากฏทุกทิศ	เห็นได้ทั่ว	ยลา-เอว
๑๑	๑๖๐	๔	ฝูงนกยางที่บินอยู่หน้าเมฆ	ปฏิภาคนิมิต	หมดจด, ชัด	วีย

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
					เจน	
๑๒	๑๗๓	๔	ตัวผึ้ง	จิต	จดจ่อแต่สิ่งที่อยู่ข้างหน้า	ขณา-เอวี่
๑๓	๑๗๓	๑	ตัวผึ้ง	จิตของภิกษุ	ดำเนินไปในทางที่ถูก	ขณา-เอวี่
๑๔	๑๘๑	๑	นก	วิตก, วิจารณ์	ขณะที่บีเหมือนกับอารมณ์ที่อยู่ในวิตกวิจารณ์	วีย
๑๕	๑๘๔	๑	ลูกหงส์ที่ค่อยๆ โต	พระโยคีขยายนิมิต	ค่อยๆ โต	ขณา-เอวี่
๑๖	๑๘๕	๓	แม่โคโง่หากินบนภูเขา	ภิกษุโง่ไม่ปฏิบัติให้ถูก	เสียประโยชน์เปล่า	เสขขณาปี-เอวี่
๑๗	๒๐๘	๑	ลูกโคที่ติดแม่ถูกพรากแม่แล้วยังคอยวิ่งไปหาอยู่	ศติขมานที่ถูกพรากจากปีติแล้วไม่ถูกคุม	ตัดไม่ขาด, แยกจากกันไม่ได้	ขณา-เอวี่
๑๘	๒๕๐	๑	สุนัขจิ้งจอกที่ตะกละในคอกทองกวาวคิดว่าเป็นชิ้นเนื้อ	การยึดถือส่วนต่างๆ ของร่างกาย	ความยึดติด	ขณาปี-ตลา

๕. กลุ่มวัตถุเครื่องใช้

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑	๒๖	๑	ประตูเมืองที่รักษาไม่ดี	จิต	ไม่ปลอดภัย	ขณา-เอวี่
๒	๒๗	๑	ประตูเมืองที่รักษาดี	จิต	ปลอดภัย	ขณา-เอวี่
๓	๔๖	๒	บ้านที่ปิดประตูดีแล้วโจรขโมยของไม่ได้	อินทรียสังวรศีลที่กิเลสทำร้ายไม่ได้	ทำร้ายไม่ได้	วีย
๔	๖๗	๒	หลุมคูที่หมักหมมมานาน	คนทุศีล	ทำให้สะอาดยาก	วีย
๕	๖๗	๒	ค้อนพื้นเศษพ	คนทุศีล	ไร้ประโยชน์	วีย
๖	๘๒	๔	เกราะ	ผ้าบังสุกุล	มีความจำเป็น	วีย

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๗	๑๖๐	๔	แผ่นแว่นที่นำออกดู	ปฏิภาคนิมิต	บริสุทธิ, หมดจด	วิย
๘	๑๖๓	๒	แสงเปลวประทีปที่อาศัย โคม, ใส่น้ำมันที่ไม่สะอาด	ญาณในจิตเจตสิกทั้ง หลาย	ไม่สดใส	วิย
๙	๑๖๔	๒	แสงเปลวประทีปที่อาศัย โคม, ใส่น้ำมันที่สะอาด	ญาณในจิตเจตสิกทั้ง หลาย	สดใส, บริสุทธิ	วิย
๑๐	๑๘๑	๑	การปักและแต่งเหล็กแหลม	การดำรงจิตขณะอยู่ใน วิตก, วิจารณ์	ตั้งใจ	วิย
๑๑	๑๘๒	๔	ลูกกลีหนึ่งทีปาลงพื้นแล้ว กระดอนขึ้นอากาศ	พระมหาวิเสสเถระเจริญ อุพเพกปิณีมีพระ พุทธคุณเป็นอารมณ์	ลอยไปได้	วิย
๑๒	๑๘๗	๔	สมุก (ผา) ขึ้นบนสัมผัสชั้น ล่าง	จิตแตกคกตาที่สัมผัส อารมณ์	อาศัยกัน และกัน	วิย
๑๓	๒๑๘	๔	พัดใบตาลแก้วที่วางไว้ใน อากาศ, วงแวนแก้ว	ปฏิภาคนิมิต	นิ่ง	วิย
๑๔	๒๑๙	๔	ท่อนผ้ากัมพลแดงที่วางไว้ใน ในอากาศ, พัดใบตาลสีทอง, เสาทอง	ปฏิภาคนิมิต	นิ่ง	วิย
๑๕	๒๒๓	๔	ลูกหนังพองลม	อสุภะที่ชื่ออุทฐมาตะ	พอง	วิย
๑๖	๒๔๔	๔	ธงผ้าแดงต้องลม	อุคคหนิมิตในกรรมฐาน ชื่อว่า โลหิตกัม ปฏิกูล	มีอาการ ไหวติง	วิย

๖. กลุ่มปัจจัย ๔

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑	๔๖	๑	เรือกที่มุงไม้ดี	จิตที่ไม่ได้ฝึก	ไม่ทน	ชลา-เอว
๒	๔๖	๑	เรือกที่มุงบังอย่างดี	จิตที่ฝึกฝนอย่างดี	คงทน	ชลา-เอว
๓	๖๓	๔	ผ้าเป็นช่องโหว่ตรงกลาง ผืน	ศีล	ทะลุ, ไม่ เหมาะจะใช้ สอย	วิย
๔	๖๓	๔	ผ้าที่ขาดชาย	ศีล	ขาด, ไม่มีค่า	วิย
๕	๖๗	๔	ผ้าปาน	คนทุศีล	ไร้ค่า	วิย
๖	๗๘	๔	ผ้าที่เทวดาถวายแก่พระ อนรุทธเถระ	ผ้าที่เทวดาถวาย	มีที่มา บริสุทธิ	วิย

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๓	๑๓๖	๒	ขนมร่างแห	ที่นั่งที่นอน	ขาดรุ่งริ่ง	สมาสรูป (สทิส)
๔	๑๓๗	๔	พรหมวิมาน	เสนาสนะ	วิจิตรสวยงาม	อิวิ
๕	๑๔๖	๑	ผ้าแคว้นกาสีที่ถูกหนูแมลงกัดเจ้าของเสียใจ	ผ้าที่เจ้าของถวายแก่ภิกษุที่ไม่มีจีวรเธอตัดเป็นชิ้นเล็กน้อยเจ้าของก็ตั้งใจ	คุณค่าที่ต่างกัน	ชลา-เอวิ สมบุทมิท -
๑๐	๑๖๕	๔	เกลือสะอาดใช้ปรุงอาหารได้ทุกอย่าง	สติ	ใช้ได้ทุกอย่าง	วิย
๑๑	๒๔๕	๔	โถมันขึ้นเป็นที่อยู่ของหมู่นอน	สรีระ	โสโครก, นำเกลือด	วิย

๗. กลุ่มอวัยวะ

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑	๖๐	๒	สรีระ	ดอกไม้ที่ทิ้งไว้ที่ฝุ่นกลางแดด	เหี่ยวแห้ง, ทรวดโทรม	ชลา-
๒	๑๓๖	๔	กะโหลกศีรษะ	บาตร	น้ำเกลือด	อิวิ
๓	๑๘๑	๑	มือที่คอยตักแต่งภาชนะ	จิตที่อยู่ในวิคกวิจารณ์	ตั้งใจ	วิย
๔	๑๘๔	๔	กะเพาะเบาที่พองเต็ม	พณานิบัติที่เกิดขึ้น	เอิบอาบ, ซาบซ่านไปทั่ว	วิย
๕	๒๔๒	๔	ละไลหิดได้ก็ละหนองได้	ละความยินดีได้ก็ละพยาบาทได้	ละสิ่งหนึ่งได้ก็ละอีกสิ่งหนึ่งได้	วิย

๘. กลุ่มอาการนาม

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑	๓๖	๔	การกักกินเนื้อข้างหลัง	การพุดนินทา	ทำลับหลัง	อิวิ
๒	๓๖	๑	การหาของหอม	แสวงหาหนทาง	ทำลายความคิดคนอื่น	วิย
๓	๘๘	๔	ขุครากต้นไม้	ท่านผู้มีพรตดีขุคราก	ขุครากถอน	วิย

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
				แห่งรศคันทหาเสียได้	โคลนได้	
๔	๘๘	๔	การดำรงรูปกายของคน	คนน้ำใจงามดำรงความสันโดยได้	ดำรงอยู่ได้	วิย
๕	๘๙	๔	การไล่กา	การขว้างดินไปพอดีพอร้าย	ขว้างไม่แรง	สมาสรูป (นิยม)
๖	๑๓๖	๔	การทิ้งข้าวยาอุกัต	ทาส,กรรมกร	ไม่มีความยำเกรง	วิย
๗	๑๗๗	๒	การเดินทางถึงฝั่ง	การละกามได้บรรลุมาน	ถึงจุดหมาย	อิวิ
๘	๑๘๔	๑	ความดีเพราะได้ขึ้นว่ามีน้ำ, ต้นไม้ของคนเหนือยล้า	ปีติ	แค่ได้ขึ้นก็เอิบอาบใจ	วิย
๙	๑๘๔	๑	ความสำราญเพราะได้เข้าร่วมเงา,ค้ำน้ำ	สุข	สุขสบาย	วิย
๑๐	๒๐๗	๔	การโง่ศีรษะขึ้นได้	อุเบกษาที่วิตกวิจารณ์ปิดไม่ครอบงำ	ทำหน้าที่ซัดเงิน	วิย
๑๑	๒๐๘	๔	การเดินทางไปบนพื้นที่แหลมคม	ฉานที่ละเอียด	ประทับประคองให้ดี	วิย
๑๒	๒๒๕	๑	ลงน้ำก็มีแต่น้ำ	เข้าปฏิวิกสิณก็มีแต่ปฏิวิกสิณ	อยู่ในที่มีสิ่งใดก็พบแต่สิ่งนั้น	ยถา หิ-เอวิ
๑๓	๒๓๘	๔	คล้ายลูกขึ้นขึ้น,จะถูกจับ, จะถูกไล่	การเห็นซากศพ	คล้ายความจริง	วิย (๓ ศัพท์)
๑๔	๒๓๘	๔	คล้ายจะเป็นบ้า	พระโยคาวจรบำเพ็ญเพียร	ลักษณะอาการ	วิย
๑๕	๒๔๐	๔	วางอยู่ตรงหน้า	นิमितที่ปรากฏ	อยู่ใกล้	วิย
๑๖	๒๗๑	๒	เรียกเมहनสุส ขสุส มาลาสั้นๆ ว่า เมขลา	เรียกคำว่า ภเวสุ วนุต-คมโน สั้นๆ ว่า ภควา	ย่อศัพท์	ยถา-

๕.กลุ่มโรคภัย

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑	๗๑	๒	ขาพิชที่แรงกล้า	บิณฑบาตมिरสอร่อย	ให้โทษได้	สมาสรูป (อุปไม)
๒	๑๖๔	๔	โรคคือยา	คนมีปัญญากล้าแต่ศรัทธา	รักษายาก	วิย

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
				อ่อน		
๓	๒๔๕	๔	ผีเร่ร่อนที่แตก	สรีระ	โสโครก, น้ำเกลียด	วีย

๑๐. กลุ่มเครื่องประดับ

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑	๕๕	๔	แท่งทองชมพูนุท	พุทธสาวก	มีคุณค่า	อิวิ
๒	๑๓๓	๔	แก้วมณี	บาตร	เกลี้ยงเกลา	วีย
๓	๑๖๐	๔	เปลือกสังข์ที่ขัดอย่างดี	ปฏิภาณนิมิต	บริสุทธิ์ หมจด	วีย
๔	๒๓๓	๔	แก้วมณีแท้ที่ไขว้างไว้บนผ้ากำพลเหลือง	โลกุตรธรรม ๕	บริสุทธิ์ หมจด	วีย
๕	๒๓๘	๔	เครื่องอาภรณ์ที่สียระคนอื่น	โลกุตรธรรม ๕	ครอบครองไม่ได้	วีย

๑๑. กลุ่มคุณธรรม

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑	๕๗	๒	ศีลของพระมหาตีสถระผู้จันมะม่วง	ศีลที่เห็นแก่ลาภ ยศ ญาติ อวัยวะ ชีวิตเป็นที่สุด	ต้องปฏิบัติ ตามอย่าง	อิวิ
๒	๕๕	๒	ศีลของพระตีสถระ	ศีลที่ไม่แคะคั่งด้วยราคะ	ปฏิบัติตาม	วีย
๓	๗๖	๔	จุดงศ์ที่สมาทานในสำนักพระพุทธเจ้า	จุดงศ์ที่สมาทานเองในสมัยที่ไม่มีผู้บอกกล่าว	ตั้งใจ สมาทาน	วีย
๔	๒๓๕	๑	อรรถธรรมของเจ้าลัทธิตื่นๆ วิปลาต	อรรถแห่งธรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้าไม่วิปลาต	แตกต่างกัน อย่างสิ้นเชิง	ยถา หิ-ตถา

๑๒. กลุ่มที่เคารพบูชา

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑	๒๗๕	๔	เรือนพระเจดีย์	สรีระที่มีธรรมชาติ	เป็นที่เคารพ สักการะ	อิวิ

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๒	๒๘๓	๔	โรงอุโบสถที่พระสงฆ์ประชุมกันอยู่	สระที่มีสิ่งจมนานุสสติ	เป็นที่เคารพสักการะ	อิวิ

๑๓.กลุ่มปกิณณะ

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑	๗๑	๑	คนรักสวยรักงามเว้นห่างคูถ,ซากศพ	คนมีศีลเว้นคนทุศีล	อยู่ให้ห่างไกล	วิย
๒	๘๕	๑	เมืองอนูรารปุระ	บ้านมีรั้วล้อม,มีอินทผลัม ๒ ชั้น	ป้องกันอย่างดี	อิวิ
๓	๑๖๕	๔	ส่วนที่อยู่ใกล้บ้านเรียกอุปจารบ้าน,อยู่ใกล้เมืองเรียก อุปจารเมือง	จิตก็เรียกว่า ได้ปริกรรม, อุปจาร,อนุโลม	มีเหมือนกัน	ยตา-เอวิ
๔	๒๕๑	๒	ซากศพ, หลุมคูถ	ร่างกาย	น่าเหม็น	สมาสรูป (อุปโม)

อุปมาอุปไมยในวิสุทธิมรรค ภาคที่ ๒

๑.กลุ่มบุคคล

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑	๒	๒	พหุฆาตถือดาบยื่นประชิดตัว	ความตาย	อยู่ใกล้ๆ	ขลา-เอวี่
๒	๑๑	๔	คนที่ศีรษะถูกไฟไหม้ไม่มีทางที่มฤตยูจะไม่มา	อายุของมนุษย์น้อยนัก	เห็นความสำคัญ, ตระหนัก	ว(อิ้ว)
๓	๑๔	๑	คนที่ไม่ได้อบรมเรื่องตายย่อมกลัวตาย	ผู้อบรมมรณัสสติย่อมไม่กลัวตาย	แตกต่างกันเด่นชัด	ขลา (วิย) -เอวี่
๔	๒๐	๔	คนไม่ฉลาดเดินขึ้นบันไดเวียน๑ชั้นย่อมเหนื่อย	พระโยคาวจรมนสิการเวียนบท ๑ ก็จะเหนื่อย ภาวนาก็ไม่สำเร็จ	เหนื่อย, ไม่ประสบผล	ขลานาม-เอวี่
๕	๒๑	๔	คนเดินทางไม่สังเกต ถึงเดิน ๗ เท้าก็ต้องถาม	พระโยคาวจรที่มนสิการเร็วๆ แม้ถึงที่สุดก็ไม่แจ่มแจ้ง	สังเกตไม่ได้, จับหลักไม่ได้	ขลานาม-เอวี่
๖	๒๑	๔	คนเดินทางไอ้เอ้ ๒-๓ วันก็ไม่ถึงที่หมาย	พระโยคาวจรมนสิการชักช้ากรรมฐานไม่ถึงที่สุด	สำเร็จผลช้า	ขลานาม-เอวี่
๗	๒๑	๔	คนเดินทางเรียบเหวไม่สังเกตทางให้ตีข้อมพลาดตกเหวได้	พระโยคาวจรที่จิตฟุ้งซ่านไม่สำรวจกรรมฐานข้อมเสื่อม	พลาดท่า, หมหหวัง	ขลานาม-เอวี่
๘	๒๒	๑	คนพบบ่อน้ำตื้นแรกผูกเครื่องหมายไว้สำหรับเดิน แต่เมื่อเดินบ่อยๆ เข้าก็จำได้ไม่ต้องทำเครื่องหมาย	พระโยคาวจรมนสิการชื่อว่า เกสา โลมา ฯลฯ บ่อยๆ ความปฏิบัติจึงจะปรากฏ ภายหลังไม่ต้องมนสิการ ความปฏิบัติก็ปรากฏ	ทำบ่อยๆ ข้อมชำของ	ขลา หิ-เอวี่
๙	๒๒	๓	คนต้องการจับลิงในคางตาล ๓๒ ต้น ใช้ลูกศรยิงต้นแรกกับต้นสุดท้ายทำเสียไล่ตะเพิดท้ายสุดเมื่อลิงวิ่งหนีไปแล้วก็จะสงบนิ่งอยู่	พระโยคาวจรมนสิการชื่อว่า เกสา-มุตต์ จนปรากฏเหลือ ๒ อย่างแล้วเลือกเอาอย่างหนึ่งที่ที่สุดซึ่งอัปนาปรากฏ	ทำให้สงบโดยอุบาย	ขลา หิ-เอวี่ สมุปทิมัททฎฐพัพพ
๑๐	๒๔	๓	ภิกษุเที่ยวบิณฑบาตอาศัยหมู่บ้าน ๓๒ หลังรับ	พระโยคาวจรมนสิการอาการ ๓๒ จนเหลืออย่าง	ทำให้เหลือเพียงอย่าง	ขลา หิ-เอวี่ สมุปทิมัททฎฐพัพพ

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
			บิณฑบาตตามลำดับแต่ เรือนหลังคันทันจนเหลือรับ ครั้งเดียวที่เรือนคันทัน	เคียวยังอัปนาให้เกิด	เคียว	
๑๑	๒๕	๒	ช่างทอง, ลูกมือช่างทองก่อ เตาสุ่มเข้าหลอมทองพรม น้ำตามกาลย่อม ใต้ทองที่สุก ปลั่งใช้การดี	ภิกษุประกอบอธิจิต มนสิการนิมิต ๓ ตามกาล ย่อมเป็นจิตผ่องใส ตั้งมั่น กำจัดอาสวะได้	ทำเหมาะแก่ กาล	เสขุดาปี-เอว เมว
๑๒	๔๕	๑	คนห่อส้มไว้ในในบัวแล้ว ใช้หนามแทงข้างล่างน้ำก็จะ ไหลออกตามช่องนั้น	ผู้ที่ร้องให้มันในสมองก็ จะกลายเป็นเสมหะ เคลื่อนจากศีรษะแล้วไหล มาเต็มโพรงจมูก	ไหลไปตาม ช่องทาง	ยดา-เอวเมว
๑๓	๕๐	๔	คนตาดีมองดูพวงมาลาที่ ร้อยด้วยดอกไม้ ๓๒ สี ทั้ง หมดปรากฏพร้อมกัน ไม่ ก่อนหลัง	อวัชระ ๓๒ ประการมีหม เป็นต้นเมื่อมนสิการ ไป ย่อมปรากฏไม่ก่อนไม่ หลัง	กลมกลืน กัน ไม่มีโคค เด่นกว่ากัน	เสขุดาปี- เอวเมว
๑๔	๕๖	๑	นายโคบาลจะฝึกลูกโค โกง ผูกไว้ที่หลักเมื่อมันเหนื่อยก็ จะหมอบนอนฟังหลักนั้น	ภิกษุจะฝึกจิตพึงพราภจิต จากรูปเป็นคันทันแล้วเข้าป่า ผูกมันไว้กับหลักคือลม เข้าออกด้วยเชือกคือสติ ย่อมจะสงบแน่หนึ่ง	เครื่องมือ สำหรับ ปรามความ ซุกซน	เสขุดาปี- เอวเมว
๑๕	๕๖	๑	คนจะฝึกลูกโคฟังผูกมันไว้ ที่หลัก	พระโยคาวจรฟังผูกจิตไว้ ที่อารมณ์กรรมฐานด้วย สติ	วิธีฝึก	ยดา-เอว
๑๖	๕๗	๔	วัตถุวิชาจารย์ (อาจารย์รูวิชาชีที่)	พระผู้มีพระภาคเจ้า	มีความ ชำนาญการ	วิย, ยดา-เอว เมว
๑๗	๖๓	๑	ลมหายใจเข้า-ออกของคน ที่วิ่งลงเขา, วางของหนักย่อม หยาบเมื่อได้พักแล้วก็จะ ละเอียด	กายและจิตของภิกษุก็ ละเอียดจนต้องวินิจฉัยว่า มีหรือไม่มี	ความ ละเอียดตาม ลำดับ	เสขุดาปี- เอวเมว
๑๘	๖๕	๑	คนดวงข้าวเปลือกเมื่อตวงก็ นับ ๑-๑, ๒-๒	อาทิกัมมิกกุลบุตรถือเอา ลมอัสสาสะปีสสาสะแล้ว นับ ๑-๑ ... ๑๐-๑๐	นับช้าๆ	- เอวเมว
๑๙	๗๑	๑	คนง่อยไกวชิงช้านั่งอยู่ที่ โคนเสาข้อมเห็นปลายสอง ข้างและตรงกลางของไม้ กระดานที่ไปมา	ภิกษุยกจิตไว้ที่สติไกว ชิงช้าคือลมเข้า-ออกใช้ สติติดตามไปข้อมเห็นคันทัน กลาง ปลายของลมเข้า-	เห็นถึงขั้น ตอนต่างๆ ตามลำดับ	เสขุดาปี- เอวเมว

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
				ออก		
๒๐	๗๒	๑	คนเฝ้าประตูเห็นคนเข้า-ออกประตูทุกคนและสอบสวนคนที่มาถึง	ภิกษุกำหนดเฉพาะลมหายใจที่มาถึงช่องจุกเท่านั้น ไม่ต้องสนใจลมที่เข้าและออก	ใส่ใจเฉพาะสิ่งที่มาถึงเท่านั้น	เสขยดาปี-เอวเมว
๒๑	๗๓	๑	บุรุษคัดไม้ที่ทอดไว้พื้นดิน ตั้งสติไว้ที่พื้นเลื่อยกระทบไม้ ไม่ต้องใส่ใจถึงพื้นเลื่อยที่ไปๆมาๆ	ภิกษุตั้งสติไว้ที่ปลายจุกหรือริมฝีปากบนไม่ต้องใส่ใจลมที่เข้าออก	ใส่ใจเฉพาะสิ่งที่มาถึงเท่านั้น	เสขยดาปี-เอวเมว
๒๒	๗๔	๑	คนที่กระต๊อบกระต่ายนั่งเดียว,ตั้งหรือเครื่องลาดๆ ย่อมสั้น,ยับ แต่คนที่ไม่กระต๊อบกระต่ายไม่เป็นเช่นนั้น	ผู้มโนติการกรรมฐานโดยวิธีนับ กายและจิตย่อมเบา สรีระประหนึ่งว่าลอยอยู่ในอากาศ	เบาจนรู้สึกเหมือนลอยได้	ยดา-เอวเมว
๒๓	๗๗	๑	ชวานาปล่อยโคพลีพท์ให้มันหากิน ไปเวลาจะจับมันไม่ต้องไปที่อื่นตรงไปที่ทำน้ำที่มันค้มกินเลย	ภิกษุแสวงลมเข้า-ออกไม่ต้องหาที่อื่นนอกจากที่ที่มันกระทบ	จุดมุ่งหมายที่จะต้องไป	ยดา ปน-เอวเมว
๒๔	๗๕	๑	มเหสีรักษาครรภ์ที่เกิดจากพระเจ้าจักรพรรดิ, ชวานารักษาท้องข้าวสาธิตี ข้าวเหนียวอย่างดี	ภิกษุเว้นอุปสัมปายะ ๗ อย่างแล้วเสพสัมปายะ ๗ รักษาไว้ให้ดี	ดูแลรักษาอย่างดี	วิย (๒ ศัพท์)
๒๕	๕๓	๔	คนเห็นคนที่รักก็แสดงความรักออกไป	ภิกษุแผ่เมตตาถึงสัตว์ทุกเหล่า	ความรักที่บริสุทธิ์	ยดา-เอว
๒๖	๕๓	๑	เราความสุขเกลียดทุกข์อย่างไร อยากรู้ไม่อยากจะ	สัตว์อื่นก็รักสุขเกลียดทุกข์ อยากรู้ไม่อยากจะ	ไม่อยากจะ	ยดา-เอว
๒๗	๑๐๐	๔	คนที่ยื่นทวนลมหวังจะโปรยฝุ่นใส่คนอื่น ลมก็ตีใส่ตนเอง	คนที่โกรธแล้วทำกรรมที่มีโทษจะเป็นเหตุก็เท่ากับว่าก่อผลชั่วให้ตัวเอง	หาเรื่องใส่ตัวเอง	วิย
๒๘	๑๐๘	๔	บุคคลผู้เป็นที่รัก, ผู้เป็นสหายที่รัก, ที่เป็นกลางๆ	พระโยคาวจรผู้มีปฏิมะโนศัตถุทำให้จิตให้มีเมตตาในศัตถุนั้น	ทำให้เสมอเหมือนไม่แตกต่าง	ยดา-เอว
๒๙	๑๑๐	๔	สารตีฝึกม้าให้เล่นไปมาอยู่ในสนามม้าวงกลม	พระโยคาวจรแผ่เมตตาข้างจิตที่ประกอบด้วยเมตตาให้เล่นกลับไปมาในทิศ	กำหนดขอบเขต	อิวิ

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
				ทั้งปวง		
๓๐	๑๑๕	๒	ท่านวิศณณะ	ผู้ที่เจริญเมตตาเป็นที่รักของเทวดาและมนุษย์	เป็นที่รักของทุกคน	ยถา-เอว, วิย
๓๑	๑๑๗	๑	มารดาบิดารักษาบุตร	เทวดารักษาผู้เจริญเมตตา	เป็นที่รักอย่างมาก	อิวิ
๓๒	๑๑๘	๔	ผู้ที่เห็นคนเจ็บใจยากแค้นแล้วสงสาร	ภิกษุที่มีใจกรุณาแผ่ไปยังสัตว์ทั้งปวง	สงสารคนอื่น	เสขยถาปิ-นาม-เอวเมว
๓๓	๑๑๘	๑	โจรที่ถูกราชบุรุษจับตัวไว้แล้วนำตัวไปสู่ตะแลงแกงคนสงสารก็ให้ของกินเต็มไปหมด ก็ไม่มีใครเห็นว่าเขามีความสุข	ภิกษุผู้เจริญกรุณากรรมฐานพิจารณาถึงผู้ที่มีความสุขแต่มักทำบาป	ความสุขที่ไม่จริง	เสขยถาปิ-เอวเมว
๓๔	๑๒๐	๔	ผู้ที่เห็นคนเป็นที่รักที่เจริญใจแล้วบันเทิงใจ	ภิกษุมีมุทิตาแผ่ไปยังสัตว์ทั้งปวง	ทำใจให้เบิกบาน	เสขยถาปิ-เอวเมว
๓๕	๑๒๑	๔	ผู้ที่เห็นคนเป็นที่พอใจก็ไม่ใช่ ไม่เป็นที่พอใจก็ไม่ใช่แล้วเฉยๆ	ผู้ที่เจริญอุเบกขาแผ่ไปยังสัตว์ทั้งปวง	วางเฉยได้ มีอารมณ์เป็นกลาง	เสขยถาปิ-เอวเมว
๓๖	๑๒๔	๔	ข้าศึกที่อยู่ใกล้ๆหาช่องได้ง่าย	ราคะเป็นข้าศึกของเมตตา แต่ก็อยู่ใกล้ๆกัน เสมอกัน	อยู่ใกล้กัน	วิย
๓๗	๑๒๔	๔	ข้าศึกที่อยู่ไกลชุมนุมอยู่ในป่าคงมีภูเขาริมต้น	เมตตากับพหยาบาทเป็นข้าศึกกัน	อยู่ห่างไกลกัน	วิย
๓๘	๑๒๕	๑	ชวานาผู้ฉลาดกำหนดที่จะไถแล้วก็ไถไป	ภิกษุเจริญเมตตาในขั้นแรกกำหนดเรื่อนหลังหนึ่งแล้วก็แผ่เมตตาไป	มีการกำหนดที่แน่นอน	ยถา-อิ-เอว
๓๙	๑๒๖	๒	พรหมมีจิตบริสุทธิ์ ไม่มีโทษ	พระโยคีก็มีจิตบริสุทธิ์	บริสุทธิ์เหมือนกัน	ยถา-เอว
๔๐	๑๒๗	๔	มารดาบิดาบุตร ๔ คนคนหนึ่งยังเล็ก คนหนึ่งป่วย คนหนึ่งเป็นหนุ่ม คนหนึ่งออกเรือนไป มีความปรารถนาดีต่อบุตรแต่ละคนต่างกันไป	พระโยคาวจรมีวิหารธรรมในสัตว์ต่างๆ	มีเมตตาตามฐานะ	ยถา-ตถา
๔๑	๑๓๔	๓	- คนกลัวงูจูกุในป่าไล่เอากิ่งวงหนิโดยเร็วเห็นใบตาลมีลายเป็นรอยเงาวัลย์, เชือก, รอยดินแตก(คล้ายงู)ก็	กริขรูปเป็นอารมณ์ที่พระโยคาวจรล่วงได้ด้วยอำนาจรูปาวจรจตุตถฌาน	คืนรนเพื่อจะหนีให้พ้นไปให้ได้	ยถา, ยถา จ, ตศุริท โอปมม - สันนุทน์

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
			หวาดกลัวไม่อยากมองเลย - บุรุษที่อยู่บ้านเดียวกับคนที่ ที่เป็นศัตรูกันที่คอยข่มเหง เอาทนมไม่ไหวก็ไปอยู่ที่อื่น เห็นคนที่มีรูปร่าง, ท่าทาง, เสียงคล้ายกันก็หวาดกลัว ไม่อยากมอง			
๔๒	๑๓๖	๔	บุรุษที่ผูกผ้าสีเขียว, เหลือง, แดง, ขาวเป็นต้น ไว้ที่ช่อง ต่างๆ แล้วเพิ่งดูเมื่อผ้าั้น ถูกลมพัดไปแล้วก็ยังยื่นเพ่ง มองแต่อากาศอยู่	ภิกษุเพ่งดวงกสิณด้วย ฉันทจักขุมาก่อนเมื่อนิมิต ถูกพราวด้วยการใส่ใจถึง คำปริกรรมก็ยังเพ่งเล็ง อากาศอยู่	เมื่อสิ่งที่เพ่ง มอง ไม่มีก็ ยังมองอยู่	ชถานาม- เอวเมว
๔๓	๑๔๔	๔	บุรุษที่เห็นภิกษุสงฆ์ประชุม กันเมื่อเสร็จแล้วต่างก็ถูก เลิกกันไปเห็นแต่ความว่าง เปล่าก็มีความคิดแต่ว่า ที่นี้ ว่างเปล่าเท่านั้น	ภิกษุเห็นความรู้สึที่เป็น ไปอยู่ในอากาศด้วยนัยน์ ตาวินิจฉัยญาณจนฉันท อยู่ เมื่อความรู้สึนั้นหาย ไปก็เห็นแต่ความไม่มีเท่า นั้น	เห็นเป็น ความรู้สึ ว่างเปล่า เหมือนกัน	ชถานาม- เอวเมว
๔๔	๑๔๘	๑	พระราชอาประทับบนคอข้าง ทอดพระเนตรพระนครเห็น คนมีฝีมือทำการ ได้สวยงาม ก็ทรงชื่นชมแล้วก็เสด็จเลย ไปไม่ได้อยากเป็นช่างฝีมือ เพราะราชสมบัติดีกว่าช่างฝึ มือนั้นมาก	พระโยคาวจรผู้ทำในใจ ถึงสมบัติ แต่ก็ไม่มีควม คิดจะอยู่ในสมบัตินั้น ตลอดไป	เห็นความ สำคัญแต่ไม่ ได้คิดจะ เป็น	ชถา หิ-เอวเมว
๔๕	๑๕๓	๑	- มณฑป - บุรุษที่เกาะมณฑป - คนผู้อาศัยบุรุษผู้เกาะ มณฑป - คนที่คิดเห็นความไม่ ปลอดภัยของคนทั้ง สอง - ผู้ที่สำคัญเห็นคนที่คิด เห็นความไม่ปลอดภัย ของบุรุษที่เกาะมณฑป และคนที่เกาะอาศัย	- กสิณคณาภิมาภาส - อากาศานัญญาตนะ - วิญญาณัญญาตนะ - อากิญจัญญาตนะ - เนวตัญญาตนะ ตนะ	พิจารณา เห็นต่อเนื่อง ตามลำดับ, คิดถึงสิ่งที่ดี ที่สุด	วิย (๕ ศัพท์)

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
			บุรุษนั้นแล้วออกมาขึ้นข้างนอกว่า เป็นผู้มืทำดี จึงอาศัยบุรุษนั้น			
๔๖	๑๕๓	๑	ประชาชนที่ยังต้องอาศัยพระราชายู่แม้จะยังไม่มีความไม่ตีปรากฏอยู่เพราะการเลี้ยงชีพเป็นเหตุ	เนวสัญญานาสัญญายตนะเมื่อไม่ได้อารมณ์อื่นก็จำต้องอาศัยอาภิญญาญายคนะนั้นที่แม้จะมีโทษอยู่	ถึงจะรู้ว่าไม่ตีก็จำต้องอาศัยอยู่	ยถา หิ-เอว
๔๗	๑๕๗	๔	คนกำพร้าถือกระเบื้องเที่ยวขออาหารไป	บรรพชิตบิณฑบาต	ขอไปตามลำดับเรือน	วีย
๔๘	๑๖๒	๔	คนข้ามทางกันดารต้องการข้ามทางกันดารจำต้องกินเนื้อบุตร(ที่ตาย)	ภิกษุฉันอาหารด้วยความไม่มัวเมา	เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้	วีย
๔๙	๑๖๓	๑	โคฆาตก็ผู้ฉลาดกับลูกมือของเขาฆ่าแหละเนื้อเป็นส่วนๆแล้วนำไปวางขายที่ทางสี่แพร่ง	ภิกษुकุทายด้วยการดูอาการของอิริยาบถ ๔	ดูได้ง่าย, เห็นชัด	ยถา-เอวเมว
๕๐	๑๖๘	๑	ภิกษุ ๒ รูปที่สาธยายพระบาลีที่มีเปยยะละมาก รูปที่มีปัญญาสาธยายไปก็เข้าใจได้เร็ว รูปที่มีปัญญาน้อยก็สาธยายได้ช้าหน่อย	การกำหนดคราตุไปตามอาการมีผมเป็นต้น คนมีปัญญาก็จะพิจารณาข้ามอย่างรวดเร็ว ส่วนคนมีปัญญาน้อยต้องว่าตามลำดับ	ความสามารถไม่เท่ากัน	ยถา-เอว
๕๑	๑๕๑	๔	นักมายากลแสดงสิ่งลวงต่างๆให้ดูเหมือนจริงได้	มหาภูต	หลอกลวง	ยถา, ยถา จ-เอวเมว
๕๒	๑๕๑	๑	ภูตใหญ่มียักษ์เป็นต้นสิงอยู่ที่ในคนย่อมหาตัวไม่พบ	มหาภูต	จะว่ามีก็ใช่ ไม่มีก็ใช่	ยถา จ-เอวเมว
๕๓	๑๕๑	๑	ภูตทั้งหลายคือนางยักษ์ณีปกปิดภาวะที่น่ากลัวลวงด้วยผิวพรรณ, สัมฐาน, การกริครายที่น่าพอใจ	มหาภูต	ลวงด้วยภาวะที่ดูสวยงาม	ยถา จ-เอวเมว
๕๔	๒๐๔	๑	- ช่างทองจะทำเครื่องประดับต้องทำทองให้อ่อนจึงจะทำได้ - ช่างหม้อจะทำภาชนะต่างๆต้องขยำดินให้	พระอาทิตย์กับมิกโยคาวจร ผิดจิตโดยอาการ ๑๔ นี้ทำจิตให้อ่อนด้วยการเข้ามานทำอิทธิบาท ๔ ให้เป็นใหญ่และทำให้ข้าของ	ทำให้เหมาะแก่การที่จะทำในงานที่ต้องการ	ยถา, ยถา จ-เอวเมว

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
			อ่อนจึงจะทำได้	จึงจะทำความเพียรเพื่ออิทธิวิริยะ		
๕๕	๒๓๐	๓	มนุษย์ทั้งหลายที่ไม่มีฤทธิ์ตามปกติไปในที่ที่ไม่มีอะไรก็ไม่มีอะไรล้อมได้ไม่ติด	ผู้มีฤทธิ์ได้ใจโควสีข้อมไปนอกฝา, นอกกำแพง, นอกภูเขาไม่ติดเหมือนกับไปในอากาศ	ไปไม่ติดขัด	ยถา-เอวเมว-เสขยถาปี
๕๖	๒๓๑	๓	มนุษย์ผู้ไม่มีฤทธิ์ตามปกติข้อมมุขขึ้น, ค้ำลงในน้ำได้	ภิกษุผู้มีฤทธิ์ได้ใจโควสีข้อมมุขขึ้น, ค้ำลงในแผ่นดินเหมือนกับมุขขึ้น, ค้ำลงในน้ำได้	ค้ำไปไม่ติดขัด	ยถา-เอวเมว-เสขยถาปี
๕๗	๒๓๒	๓	มนุษย์ผู้ไม่มีฤทธิ์ตามปกติข้อมเดินไปบนแผ่นดินไม่แตกได้	ภิกษุผู้มีฤทธิ์ได้ใจโควสีข้อมเดินไปบนน้ำอันไม่แตกเหมือนกับเดินไปบนแผ่นดินได้	เดินไปได้ไม่ติดขัด	ยถา-เอวเมว-เสขยถาปี
๕๘	๒๓๓	๓	มนุษย์ผู้ไม่มีฤทธิ์ข้อมเดินไปมาก็ได้ หยุดขึ้นก็ได้ นอนก็ได้บนแผ่นดิน	ภิกษุผู้มีฤทธิ์ได้ใจโควสีข้อมจงกลมก็ได้ หยุดขึ้นก็ได้ นั่งก็ได้ นอนก็ได้ ในอากาศที่นับว่าเป็นกลางหาว	ลอยอยู่ได้ไม่ติดขัด	ยถา-เอวเมว
๕๙	๒๕๔	๑	คนตาบอดไม่ปล่อยไม้เท้าจึงเดินไปได้	เดียรถีย์ไม่ปล่อยลำดับขันธจึงระลึกชาติได้	ต้องมีสิ่งที่คอยช่วย	ยถา-เอว
๖๐	๒๕๔	๔	นายขมังธนูผู้ชำนาญการยิงขนทรายเช่นสรภังคโพธิสัตว์ยังออกไปไม่ติดอยู่ในต้นไม้, เครื่องเถาย่อมถูกตรงเป้าไม่ติด, ไม่ผิด	การระลึกชาติของพระพุทธรเจ้าทั้งหลาย	ไม่ติดขัด, แม่นยำ	ยถา นาม-เอว
๖๑	๒๕๖	๔	บุรุษมีกำลังตัดต้นไม้ใหญ่ทำประโยชน์เมื่อขวานบินไม่ทอดธุระไปซ่อมมาแล้วตัดต่อจนสำเร็จ	ภิกษุออกจากฌานที่เป็นบาทแล้วไม่หวนระลึกถึงกิจที่ทำมาก่อน ระลึกถึงแต่ปฏิสนธิอย่างเดียว ไม่นานก็จะเพิกปฏิสนธิทำนามรูปอันเป็นไปในขณะจตุติให้เป็นอารมณ์ได้	สิ่งที่ได้แล้วไม่สูญเปล่า	เสขยถาปี-เอวเมว

๒.กลุ่มธรรมชาติ

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑	๓	๔	ดวงอาทิตย์ที่ขึ้นไปแล้วย่อมบ่ายหน้าสู่ความตก, ลำธารที่ไหลลงจากเขาย่อมไหลรุดไปทำเดิยว	สัตว์ที่เกิดมาย่อมบ่ายหน้าสู่ความตายไม่กลับ	ไม่มีทางหวนหลับ	ยถา-เอวี่
๒	๓-๔	๑	ความแห้งของน้ำในลำธารน้อยในฤดูร้อน, ความหล่นไปของผลไม้ที่มีขั้วอ่อน, ความแตกแห่งภาชนะดินที่ถูกรุกด้วยก้อน, ความหายไปแห่งหยาดน้ำค้างที่ต้องแสงพระอาทิตย์	ความตายย่อมใกล้เข้ามา	อยู่ใกล้เต็มที	วีย (๓ ศัพท์)
๓	๕	๑	ภูเขาหินใหญ่ที่ถูกกลิ้งบดมาจากทิศทั้ง ๔	ความแก่และความตาย	ไม่มีทางหนีพ้น	ยถาปี-เอวี่
๔	๘	๔	กองไฟใหญ่มอดไปด้วยหยาดฝน	พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงดับขันธโดยพลันด้วยฝนคือมรณะ	สิ่งที่ทำให้ดับไป	วีย
๕	๓๑	๒	รังไหม	หนังวัวเท้า	ลักษณะเส้นลายนานา	สมาสรูป
๖	๓๑	๒	รังคักแตน	หนังหน้า	เส้นละเอียด	สมาสรูป
๗	๓๓	๒	ก้อนดินที่ผูกดล้อยลง	เนื้อมม	ลักษณะข้อยๆ	สมาสรูป
๘	๓๕	๒	ค่อมน้ำที่แหวกไปข้างหนึ่ง	กระดุกเข้า	เป็นรูโหว่	สมาสรูป
๙	๔๐	๒	ก้อนกรวด, ปูนขาว	ไส้ใหญ่	ขาว	สมาสรูป
๑๐	๔๑	๔	ฝนเม็ดหนักตกลงมาในหน้าแล้งพัดสิ่งปฏิภูมารวมกันย่อมหน้าเกลียดไม่น่าดู	ของกินมีข้าวและน้ำเป็นต้นที่อยู่ในท้อง	น่าเกลียด	เสขยถาปี-เอวเมว
๑๑	๔๒	๑	น้ำฝนที่ตกลงมาที่พื้นข้างล่างย่อมไหลมาขังอยู่ที่พื้นข้างล่าง	อาหารที่กินเข้าไปย่อมไหลมาขังอยู่ที่ปากกาสะยะ	ไหลไปสู่ที่ต่ำ	เสขยถาปี-เอวเมว
๑๒	๔๓	๑	ดินสีเหลืองที่ขี้บรรจู่ในในกระบอกไม้ไผ่	อาหารที่ข่อยแล้วตกทับถมกันอยู่	มีสีเหลือง	วีย
๑๓	๔๓	๒	ดอกเห็ด, นมสดที่ไม่สดแล้ว	มันในสมอง	สีขาว	สมาสรูป

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑๔	๔๕	๒	น้ำข้าวบูดขุ่นๆ	หนอง(ในร่างคนตาย)	ขาวหม่น	สมาสรูป
๑๕	๔๕	๒	น้ำคั่งชั้นที่แก่ไฟ	สันนิจิต โลหิต (โลหิตคั่ง)	สีแดงคล้ำ	สมาสรูป
๑๖	๔๕	๒	น้ำคั่งใส	สังสรณโลหิต (โลหิตไหลเวียน)	สีออกแดงใส	สมาสรูป
๑๗	๔๖	๒	น้ำมันงาใส	เหงื่อ	ออกเหลืองนืดหน้อย	สมาสรูป
๑๘	๔๖	๑	กำสาขบัวมีเง่าและรากขาดไม่เสมอกัน	เหงื่อที่ไหลออกตามร่างกายเพราะร้อนไฟ,แดด, ฤดูฝนแปร	ไหลออกไม่เท่ากัน มากบ้างน้อยบ้าง	วิย
๑๙	๔๘	๒	ฟองน้ำ	น้ำลาย	เป็นฟองสีขาวๆ	สมาสรูป
๒๐	๔๘	๔	น้ำในบ่อที่ขุดไว้หาดทราย	น้ำลาย	ไหลออกเรื่อยๆ ไม่หมด	วิย
๒๑	๕๐	๔	น้ำที่อยู่ในหม้อที่เขาตั้งคว่ำปาก	มูตร	ขังอยู่นิดหนึ่ง	สมาสรูป
๒๒	๗๔	๒	ดวงจันทร์ที่พ้นจากหมอกส่องแสงอยู่	อานาปานสติที่บำเพ็ญดีแล้วตามที่พระพุทธเจ้าทรงสอนข่มขังโลกนี้ให้สว่าง	สว่างส่องแสงอยู่	ว(อิว)
๒๓	๑๗๗	๑	รังนกที่ห้อยอยู่ภายในตู้ฉางข้าวเก่าๆ	ปอดห้อยคลุมทั้งหัวใจและตับอยู่ระหว่างนมทั้งสอง	ไม่รู้ที่ที่คนอยู่ เพราะไม่มีจิต	ยตา-เอวเมว
๒๔	๑๗๘	๑	ซากงูเรือนหัวขาดที่เขาขว้างไว้ในรางเลือด	ไส้ที่อยู่ในสรีระมีปลายอยู่ที่ต้นคอและทวารหนัก	ไม่รู้ที่ที่คนอยู่ เพราะไม่มีจิต	ยตา-เอวเมว
๒๕	๑๗๙	๑	ดินสีเหลืองอย่างละเอียดที่เขาอัดบรรจุลงในปล้องไม้ไผ่	อาหารเก่าที่อยู่ปลายลำไส้ใหญ่	ไม่รู้ที่ที่คนอยู่ เพราะไม่มีจิต	ยตา-เอวเมว
๒๖	๑๘๐	๑	บ่อน้ำโสโครกที่มีแผ่นฟอง	เสมหะที่อยู่เพดานท้อง	ไม่รู้ที่ที่คน	ยตา-เอวเมว

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
			ลอยอยู่เบื้องบน		อยู่ เพราะไม่มีจิต	
๒๗	๑๘๑	๑	น้ำที่คนเทลงไปใน กระเบื้องหม้อเก่าทะลุลง ไป ทำก้นดิน, ก้อนกรวดที่อยู่ ข้างล่างให้เปียก	โลหิตที่หมุนเวียน ไปทั่ว ร่างกาย	ไม่รู้ที่ที่ตน อยู่ เพราะไม่มีจิต	ขลา-เอวเมว
๒๘	๑๘๔	๑	หลุมริมฝั่งแม่น้ำอันมีน้ำซึม ออกไม่ขาด	น้ำตายเมื่อมีปัจจัยให้ไหล ออกมันลงจากกระพุ้ง แก้มทั้งสองข้างมาอยู่ที่ แผ่นลิ้น	ไม่รู้ที่ที่ตน อยู่ เพราะไม่มีจิต	ขลา-เอวเมว
๒๙	๒๕๕	๔	แสงหิ่งห้อย	การเห็นบุพเพนิวาสญาณ ของพวกเคียรถีย์	แสงริบหรี่	สมาสรูป (สทิส)
๓๐	๒๕๕	๔	แสงตะเกียง	การเห็นบุพเพนิวาสญาณ ของพระปกติสาวกทั้งหลาย	แสงน้อย มาก	สมาสรูป (สทิส)
๓๑	๒๕๕	๔	แสงคบเพลิง	การเห็นบุพเพนิวาสญาณ ของพระมหาสาวกทั้งหลาย	แสงน้อย	สมาสรูป (สทิส)
๓๒	๒๕๕	๔	แสงดาวประกายพริ้ว	การเห็นบุพเพนิวาสญาณ ของพระอัครสาวกทั้งหลาย	แสงระยิบๆ	สมาสรูป (สทิส)
๓๓	๒๕๕	๔	แสงจันทร์	การเห็นบุพเพนิวาสญาณ ของพระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลาย	แสงเด่น	สมาสรูป (สทิส)
๓๔	๒๕๕	๔	แสงอาทิตย์พันดวงในฤดู สาราท	การเห็นบุพเพนิวาสญาณ ของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย	แสงสว่าง ส่องไปทั่ว	สมาสรูป (สทิส)
๓๕	๒๕๖	๔	โนที่มีดเมื่อประทีปสว่างขึ้น แล้วสิ่งต่างๆก็ปรากฏเห็น ได้	ในกิจทั้งหลาย กิจอย่างใด ไม่ปรากฏหึ่งเข้ามานั้น เป็นบาทออกแล้ว อวชิณาการใหม่กิจนั้น ย่อมจะปรากฏ	ปรากฏแจ่ม แจ่มชัดเจน	วิย
๓๖	๒๖๒	๔	เปลวไฟที่ไหม้เนยใสและ น้ำมัน	เปลวไฟนั้นไหม้ไม่เหลือ อะไร แม้แต่เถ้าตอสิ้น สัตถ์ทั้งปวงจึงดับไป	ไหม้ไม่หลง เหลืออะไร ไว้	วิย

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๓๗	๒๖๒	๒	หยาดน้ำในใบบัว	ก้อนน้ำกลมๆ	กลม	สมาสรูป (สทิส)
๓๘	๒๖๓	๔	น้ำอยู่ในกระบอกกรองที่คนปิดช่องระบายอากาศไว้	ลมหนักันน้ำไว้มิให้ระบายไปได้	ไม่สามารถระบายออกไปได้	อิวิ
๓๙	๒๖๗	๑	สุรย์ดวงที่ ๒ ในเคโซสังวัฏฏะนั้น	ลมตั้งขึ้นเพื่อทำลายกัปในวาโยสังวัฏฏะนี้	ทำลายล้างเหมือนกัน	ยถา-เอวิ
๔๐	๒๗๕	๑	แสงสว่างแห่งคบเพลิง	แสงสว่างกลืนในเวลาบริกรรม(อุปจารณา)	มีแสงน้อย	วิย
๔๑	๒๗๕	๑	คบเพลิงมอดเสียแล้วบุรุษนั้นก็ไม่มีที่เรียบ-ไม่เรียบ	เมื่อแสงสว่างหายไป พระโยคาวจรครูปอยู่ วาระแห่งบริกรรมล่วงไป ก็ไม่เห็นรูปทั้งหลาย	มืด, มองไม่เห็น	วิย
๔๒	๒๗๕	๑	เขี่ยคบเพลิงบ่อยๆ	การเข้าป่าทกมานบ่อยๆ	ทำบ่อยๆ	วิย
๔๓	๒๗๕	๑	คบเพลิงที่เขี่ยแล้วทำแสงสว่างให้มากกว่าครั้งก่อน	เมื่อพระโยคาวจรทำการบริกรรมอีก แสงสว่างที่แรงกล้ากว่าเดิมแผ่ขยายไป	ขยายมากกว่าเดิม	วิย
๔๔	๒๗๕	๑	ดวงตะวันขึ้น	การที่แสงสว่างอันแรงกล้าอยู่ตามที่กำหนดไว้	สว่างมากกว่าเดิม	วิย
๔๕	๒๗๕	๑	บุรุษทั้งคบเพลิงหญาแล้วเดินไปได้ตลอดวันด้วยแสงตะวัน	การที่พระโยคาวจรทั้งแสงสว่างอันน้อยแล้วเห็นรูปได้ทั้งวันด้วยแสงสว่างที่แรงกล้า	อยู่ได้ด้วยแสงสว่างที่มากและคงที่	วิย

๓.กลุ่มพืช/ต้นไม้

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑	๓	๑	เห็ดที่เกิดมาเอาดินดีมาเป็นด้วย	ความเกิดก็นำเอาความตายมาด้วย	มาพร้อมกัน	ยถา หิ-เอวิ
๒	๒๕	๑	ผักสำหรับแกงเกิดในที่โสโครก	ผม	เกิดแต่ของโสโครกเหมือนกัน	ยถา ปน-เอวิ
๓	๒๕	๔	ผักและดอกไม้	ผม	เกิดแต่ของ	วิย (๓ ศัพท์)

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่ นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
					โสโครก เหมือนกัน	
๔	๓๑	๒	เมื่อน้ำเต้าปึกไว้ที่ก้นดิน เหนียว	พื้นแฉะล่ำง	ปึกเรียงราย กัน	สมาสรูป
๕	๓๑	๒	ดอกมะลิคูม	พื้กลาง ๔ สีสองข้าง	มีรากเดียว	สมาสรูป
๖	๓๑	๒	เมล็ดพุทรา	หนัง	ปริมาณ	สมาสรูป
๗	๓๑	๒	ใบตาลห่อข้าว	หนังแข็ง	เรียวยาว	สมาสรูป
๘	๓๓	๒	ดอกทองกวาว	เนื้อทั้งหมด	สีแดง	สมาสรูป
๙	๓๓	๒	ข้าวในห่อใบตาล	เนื้อปลีแข็ง	จะเป็นจีน	สมาสรูป
๑๐	๓๓	๒	แผ่นตาลงบ	เนื้อหลัง	เป็นแผ่น	สมาสรูป
๑๑	๓๔	๒	ต้นค้ำอ่อน	เอ็นทั้งปวง	เป็นเส้นๆ	สมาสรูป
๑๒	๓๔	๒	เถากระพังโหม	เอ็นเส้นเล็กๆ	เป็นเส้นเล็ก	สมาสรูป
๑๓	๓๕	๒	เมล็ดบัว	กระดูกนิ้วเท้าขอลาย	เป็นก้อน	สมาสรูป
๑๔	๓๕	๒	เม็ดขนุน	กระดูกข้อกลางถัดข้อ ปลาย	เป็นจีน	สมาสรูป
๑๕	๓๕	๒	กองหัวค้ำที่ถูกทุบ	กระดูกหลังเท้า	เป็นแผ่นๆ	สมาสรูป
๑๖	๓๕	๒	จาวตาลในลอนเดียว	กระดูกสันเท้า	เป็นก้อน นูนๆ	สมาสรูป
๑๗	๓๕	๒	ลูกสะบ้าคู่ประกบกัน	กระดูกข้อเท้า	๒ ก้อน ประกบกัน	สมาสรูป
๑๘	๓๕	๒	หน่อเป้งที่ปอกเปลือก	กระดูกชั้นที่ตั้งลงใน กระดูกข้อเท้า	แผ่นจีนยาว เรียว	สมาสรูป
๑๙	๓๕	๒	ลูกสะบ้า	กระดูกขาที่จรดกับ กระดูกสะเอว	ก้อนกลม	สมาสรูป
๒๐	๓๕	๒	ผลมะจั่วใหญ่ปลายปาด	กระดูกสะเอวที่จรดกับ กระดูกขา	เป็น เหลี่ยมๆ	สมาสรูป
๒๑	๓๕	๒	รากตาลคู่	กระดูกปลายแขน	เป็นจีนยาว	สมาสรูป
๒๒	๓๕	๒	กองหัวค้ำที่ถูกทุบ	กระดูกหลังมือ	เป็นแผ่น	สมาสรูป
๒๓	๓๕	๒	เม็ดขนุนไม่เต็มเม็ด	กระดูกข้อกลางนิ้ว	เป็นจีนเล็ก	สมาสรูป
๒๔	๓๕	๒	เมล็ดคุดมกา	กระดูกข้อปลายนิ้ว	เป็นจีนเล็ก	สมาสรูป
๒๕	๓๕	๒	แวนหน่อไม้ที่ใช้ไม้เสียบตั้ง ไว้	กระดูกคอ ๗ ชั้น	เป็นจีนเรียง กัน	สมาสรูป
๒๖	๓๕	๒	เต้าตาลอ่อนที่ควักจาวออก แล้ว	กระดูกกระบอกตา, จมูก	เป็นหลุม	สมาสรูป
๒๗	๓๕	๒	กะโหลกมะพร้าวเบี้ยวที่	กระดูกกระหม่อม	เป็นแผ่น	สมาสรูป

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
			ปากหน้าแล้ว		โค้ง	
๒๘	๓๓	๒	กะโหลกหน้าเต้าแก่ที่เข็บครึ่งเอาไว้	กระดูกศีรษะ	เป็นก้อนมีช่องว่าง	สมาสรูป
๒๙	๓๓	๒	ยอดหวายใหญ่ที่ลนไฟแล้วสอดไว้ในกระบอกลไม้ไผ่	เขี้ยวในกระดูกท่อนใหญ่ๆ	เป็นขุยสีดำ	สมาสรูป
๓๐	๓๓	๒	ยอดหวายใหญ่ที่ลนไฟแล้วสอดไว้ในปล้องอ้อ	เขี้ยวในกระดูกท่อนเล็กๆ	เป็นขุย	สมาสรูป
๓๑	๓๓	๒	เม็ดทองหลางป่า	สีไค	แดง	สมาสรูป
๓๒	๓๓	๒	ลูกสะบ้าคู้ของเด็กๆ	สัณฐานของไต	เป็นคู่ประกัน	สมาสรูป
๓๓	๓๘	๒	หลังกลีบประทุม	สีหัวใจ	แดง	สมาสรูป
๓๔	๓๘	๒	ดอกประทุมตูมที่ปลิดกลีบชั้นนอกออกแล้วตั้งคว่ำลง	สัณฐานหัวใจ	ข้างบนนูนข้างล่างเรียว	สมาสรูป
๓๕	๓๘	๒	ภายในบวบขม	หัวใจ	เป็นโพลง	สมาสรูป
๓๖	๓๘	๒	หลังกลีบบัวแดง	สีตับ	แดงเข้ม	สมาสรูป
๓๗	๓๘	๒	ใบทองหลาง	ตับ	ใบเป็นสองแฉก	สมาสรูป
๓๘	๓๙	๒	ดอกคนทิสอ	ม้าม	สีครามอ่อนๆ	สมาสรูป
๓๙	๔๐	๒	ผลมะเดื่อที่สุกไม่จัด	สีปอด	แดงนวลๆ	สมาสรูป
๔๐	๔๐	๔	ก้อนใบไม้ที่คนเคี้ยวแล้ว	ปอด	ลักษณะซึดๆ	สมาสรูป
๔๑	๔๐	๒	รากจกกลนี	ไส้เน้อย	ขาวๆ	สมาสรูป
๔๒	๔๐	๒	รากจกกลนี	ไส้เน้อย	สีขาว	สมาสรูป
๔๓	๔๒	๒	กระบอกลไม้ไผ่	ปีกกาสะยะ(ที่พับของสุก)	เป็นโพลงยาวๆ	สมาสรูป
๔๔	๔๓	๒	น้ำมันมะขางชัน	คิติดิที่	สีออกเขียวชัน	สมาสรูป
๔๕	๔๓	๒	ดอกพิกุลแห้ง	คิไม่คิดิที่	ออกจาง, เหลือ	สมาสรูป
๔๖	๔๔	๒	น้ำใบแดงหนู	เสลด	ขาวๆมีฟองผสม	สมาสรูป
๔๗	๔๔	๔	แหนในน้ำเมื่อไม้หรือกระเบื้องตกลงไปก็จะแยกออกเป็น ๒ข้าง	เสลดที่เมื่อข้าวและน้ำตกลงไปก็จะแยกออกจากกันแล้วหุ้มเข้าตามเค็ม	มีลักษณะแยกแล้วหุ้มเข้าด้วยกัน	เสยขกาปิ-เอวมว

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๔๘	๔๕	๒	ใบไม้เหลือง	หนอง	เหลืองอ่อน	สมาสรูป
๔๙	๔๖	๒	ขมิ้นแตกหน่อ	มันข้าน	เหลืองอ่อน	สมาสรูป
๕๐	๔๗	๒	น้ำมันงาใส	น้ำตา	ใสๆ	สมาสรูป
๕๑	๔๗	๒	น้ำมันมะพร้าว	มันเหลว	สีใสแต่มีมัน เป็นแผ่นๆ ลอยอยู่	สมาสรูป
๕๒	๔๘	๒	เชื้อในเม็ดคาลอ่อน	น้ำมูก	น้ำเหลว ขี้ดๆ	สมาสรูป
๕๓	๔๙	๒	ยางคอกกรรณิการ์	ไขข้อ	สีใส	สมาสรูป
๕๔	๕๐	๒	น้ำค้างถั่วมาส	มูตร	ออกเหลือง ใส	สมาสรูป
๕๕	๑๑๔	๔	คอกประทุมเข้มนาน	ผู้ได้เมตตาเจโตวิมุตติข้อม มีความสุข ตื่นสบาย ไม่มี อาการผิดปกติ	สดใส หมด จค	อิว
๕๖	๑๑๗	๑	ตาลสุกที่เพิ่งหลุดออกจาก ขั้ว	คนเจริญเมตตาสีหน้าผ่อง ใส	ผ่องใส	วिय
๕๗	๑๕๙	๔	เปรอะด้วยยางมะขางชันๆ	อาหารที่อยู่ในลำไส้ของ คนมีน้ำดีเยอะ	เขียวคล้ำ	วिय
๕๘	๑๕๙	๔	เปรอะด้วยน้ำใบแดงหนู	อาหารที่อยู่ในลำไส้ของผู้ ที่มีเสลดเยอะ	ชันและ เหลว	วिय
๕๙	๑๕๙	๔	เปรอะด้วยเปรียงเน่า	อาหารที่อยู่ในลำไส้ของผู้ มีหนองเยอะ	เหลืองชันๆ	วिय
๖๐	๑๕๙	๔	เปรอะด้วยน้ำข้อม	อาหารที่อยู่ในลำไส้ของผู้ มีโลหิตเยอะ	แดงเข้ม	วिय
๖๑	๑๗๑	๑	หย้ากุดชะที่เกิดบนจอม ปลวก	ผมที่เกิดบนหนังศีรษะ	ไม่รู้ว่าตน อยู่ที่ใด เพราะไม่มี จิต	ยดา-เอวเมว
๖๒	๑๗๑	๑	หย้าแพรกที่เกิดที่บ้านร้าง	ขนที่เกิดที่หนังหุ้มศีรษะ	ไม่รู้ว่าตน อยู่ที่ใด เพราะไม่มี จิต	ยดา-เอวเมว
๖๓	๑๗๑	๑	ไม้เสียบเม็ดมะขางที่เด็ก เล่นอยู่	เล็บที่เกิดที่ปลายนิ้ว	ไม่รู้ว่าตน อยู่ที่ใด เพราะไม่มี	ยดา-เอวเมว

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
					จิต	
๖๔	๑๗๕	๑	หน่อหวายหนึ่งที่บุคคลสอดไว้ภายในปล้องไม้ไผ่	เชื้อในกระดูกที่ตั้งอยู่ส่วนในของกระดูก	ไม่รู้ว่าตนอยู่ที่ใด เพราะไม่มีจิต	ขตา-เอวเมว
๖๕	๑๗๕	๑	ผลมะม่วงคู่ที่ติดอยู่กับขั้ว	ไตเป็นก้อนเนื้อคู่ที่ติดอยู่กับเอ็นใหญ่	ไม่รู้ว่าตนอยู่ที่ใด เพราะไม่มีจิต	ขตา-เอวเมว
๖๖	๑๘๐	๑	น้ำมันที่ซาบขมนมอยู่	ศีไม่คิดที่เนื่องอยู่กับชีวิตินทรีย์เอิบอาบอยู่ทั่วร่างกาย	ไม่รู้ว่าตนอยู่ที่ใด เพราะไม่มีจิต	ขตา-เอวเมว
๖๗	๑๘๐	๑	รังบัวขมที่เต็มด้วยน้ำฝน	สติดีที่ที่อยู่ในถ้ำน้ำดี	ไม่รู้ว่าตนอยู่ที่ใด เพราะไม่มีจิต	ขตา-เอวเมว
๖๘	๑๘๑	๑	คันไม้ที่ถูกฟันมียางไหลออกมา	หนองไม่มีที่อยู่ประจำมีเฉพาะตรงที่โลहितคั่งแล้วแล้วเสียมมีฝ่,ต่อมเกิดขึ้น	ไม่รู้ว่าตนอยู่ที่ใด เพราะไม่มีจิต	ขตา-เอวเมว
๖๙	๑๘๒	๑	กำเ้งบัว,สายบัวที่พอลูกกลอนขึ้นจากน้ำก็มีน้ำไหลหยดออกมา	เหงื่อที่จั่งอยู่ตามขุมผม, ขุมขนไหลออกมาในเวลาที่ร้อนเพราะไฟเป็นคัน	ไม่รู้ว่าตนอยู่ที่ใด เพราะไม่มีจิต	ขตา-เอวเมว
๗๐	๑๘๓	๑	เข้าตาลอ่อนที่เต็มด้วยน้ำ	น้ำตาที่เกิดขึ้นเมื่อใด เมื่อนั้นมันจั่งอยู่เต็มเข้าตาบ้าง ไหลออกมาบ้าง	ไม่รู้ว่าตนอยู่ที่ใด เพราะไม่มีจิต	ขตา-เอวเมว
๗๑	๒๒๐	๑	ดอกปทุมพรรณโกกนุทที่บานยามเช้า ยังไม่วายกลิ่นหอมกรุ่นอยู่	พระอังคีรสพุทธเจ้าผู้เบิกบานหอมอยู่	เบิกบานและหอมกรุ่นอยู่ทุกทิศ	ขตา-
๗๒	๒๓๕	๔	ผลตาลหลุดจากขั้วมาอยู่ในหัตถบาสหรือชัศมีขึ้นไปจับ	จับต้องจันทร์และสุรย์ที่มาอยู่ในหัตถบาสด้วยกำลังการอธิษฐาน	การจับต้องที่อยู่แก่เอื้อม	วิย

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๗๓	๒๔๗	๑	ใ้หญ่มีรูปร่างเหมือนกับ หญ้าปล้อง	รูปมโนมัยก็มีรูปร่าง เหมือนกับผู้มีฤทธิ	ทำเลียน แบบได้ เหมือน	ยดา-เอว
๗๔	๒๕๑	๑	ผลไทรสุก	โลหิตสีแดงเวลาที่ โสมนัสจิตเป็นไป	สีแดง	สมาสรูป (สทิส)
๗๕	๒๕๑	๑	ผลหว่าสุก	โลหิตดำเวลาที่มีโสมนัสจิต เป็นไป	สีดำ	สมาสรูป (สทิส)
๗๖	๒๕๑	๑	น้ำมันงา	โลหิตใสเวลาที่อุเบกขา จิตเป็นไป	ใส	สมาสรูป (สทิส)
๗๗	๒๘๔	๑	เมื่อดอกไม้กำหนึ่งถูกซัดไป ในอากาศแล้วดอกไม้ ดอกย่อมจะเสียบก้านของ อีกดอกหนึ่งได้แน่	เมื่อคนหมู่มากคิดกันเป็น กลุ่มด้วยตั้งใจว่า “จะรู้จัก ของผู้อื่น” จิตย่อม ประสานเข้ากับจิตของผู้ ใดผู้หนึ่งในหมู่นั้นในอุป ปาทขณะ, ฐิติขณะ, กังค ขณะได้แน่	รวมเป็น หนึ่งเดียวได้	ยดา-เอว

๔.กลุ่มสัตว์

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑	๗	๔	มฤคเข้าปากสึหะ	พระอัครสาวกที่ ๒ เข้าสู่ ปากแห่งความตาย	หนีไม่ทัน	วิย
๒	๓๐	๒	เกล็ดปลา	เล็บ	เป็นชั้น	สมาสรูป (สมุจจาน)
๓	๓๓	๒	หนูตัวใหญ่ถูกถลกหนังทำ เป็น ๒ ชั้น	เนื้อแขนสองข้าง	เกลี้ยง เรียว	สมาสรูป (สมุจจาน)
๔	๓๔	๒	ดินนก	เอ็นหลังมือและเท้า	เป็นแผ่นแผ่ ไปทั่ว	สมาสรูป (สมุจจาน)
๕	๓๕	๒	หลังงูที่เหี่ยวๆ	กระดูกแข็งท่อนใหญ่	ขึ้นเว้าไป ตามส่วน	สมาสรูป (สมุจจาน)
๖	๓๕	๒	เขาโคปลายทู่	กระดูกแข็งที่ตั้งจรด กระดูก	เป็นขึ้นทู่	สมาสรูป (สมุจจาน)
๗	๓๕	๒	พังพานงูที่เขาจับคว่ำหน้า ลง	กระดูกตะโพกทางปลาย	เป็นแผ่น เรียว	สมาสรูป (สมุจจาน)

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๘	๓๖	๒	ปีกกางของไก่ขาว	กระดุกซี่โครงทั้งหมด	เป็นโครง	สมาสรูป (สมณฐาน)
๙	๔๐	๒	งูหัวขาดที่วางไว้ในรางเลือด	ไส้ใหญ่	ของเป็นกอง	สมาสรูป (สมณฐาน)
๑๐	๕๗	๑	พญาเสือเหลืองใหญ่	ภิกษุผู้เจริญกรรมฐาน	คักข่มทำกิจของตนแล้วได้รับอุมผล	สทิส, ยถา ทิ-เอวเมว
๑๑	๖๐	๔	การหายใจของสัตว์ตัวใหญ่ เช่น ช้าง และ ค่ายาว เช่น งู	การหายใจของมนุษย์	หายใจสั้นก็มี ยาวก็มี	วีย
๑๒	๖๐	๔	การหายใจของสัตว์ตัวเล็ก เช่น สุนัข และ กระต่าย	การหายใจของมนุษย์	หายใจสั้นก็มี ยาวก็มี	วีย
๑๓	๖๕	๒	ฝูงโคที่ถูกกั้นไว้ในคอกแคบๆ	การนับไม้เพียงหุค่น้อยกว่า ๕ ไม้เพียงนับเลข ๑๐ ไม้เพียงนับขาดตอน	อึดอัด	วีย
๑๔	๑๕๕	๔	สุนัขจิ้งจอกมุ่งหน้าไปป่าช้า	บรรพชิตละทิ้งที่สัปปายะมุ่งหน้าไปหมู่บ้านเพื่ออาหาร	เพื่อการดำรงชีพ	วีย
๑๕	๒๕๕	๔	แสงหิ่งห้อย	การเห็นบุพเพนิวาสญาณของเดียรถีย์ทั้งหลาย	แสงวิบหรี	สมาสรูป (สทิส)

๕.กลุ่มวัตถุเครื่องใช้

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑	๓๑	๒	ไม้ค้ำเกวียน	ฟันข้าง	มี ๒ ราก, มี ๒ แฉก	สมาสรูป
๒	๓๑	๒	รองเท้าหุ้มหลังเท้า	หนังหลังเท้า	เป็นแผ่น	สมาสรูป
๓	๓๑	๒	ไถ่บรรจุข้าวสาร	หนังขา	ที่ใส่ของ	สมาสรูป
๔	๓๑	๒	ผืนผ้ากรองที่อุ้มน้ำ	หนังสะโพก	ลักษณะตุง	สมาสรูป
๕	๓๑	๒	หนังหุ้มโล่	หนังหลัง	เป็นแผ่นใหญ่	สมาสรูป
๖	๓๑	๒	หนังหุ้มรางพิน	หนังท้อง	เป็นหยักๆ	สมาสรูป

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๗	๓๑	๒	หนังหุ้มแล่งธนู	หนังแขนทั้งสองข้าง	ลักษณะเป็นกระบอกรูป	สมาสรูป
๘	๓๒	๒	ฝักมิด ดุงโล่	หนังหลังมือ	เป็นช่องๆ เหมือนที่เสียบมิด	สมาสรูป
๙	๓๒	๒	ฝักกุกุแจ	หนังนิ้วมือ	เป็นปล้อง ชั้นเล็ก ๆ	สมาสรูป
๑๐	๓๒	๒	เสื่อปิดคอก	หนังคอก	ลักษณะปกคอก ทรงตั้ง	สมาสรูป
๑๑	๓๒	๒	ถลกบาตร	หนังศีรษะฯ	กลมและมีช่องเล็ก ๆ	สมาสรูป
๑๒	๓๓	๒	ก้อนเส้า	หนังสะโพก	เป็นก้อนใหญ่	สมาสรูป
๑๓	๓๔	๒	เชือกค้าย	เอ็นเส้นเล็ก	เป็นเส้น	สมาสรูป
๑๔	๓๔	๒	เส้นค้ายอ้วน ๆ	เอ็นเส้นเล็ก	เป็นเส้นเล็ก ๆ	สมาสรูป
๑๕	๓๔	๒	ข่ายคลุมศีรษะทารก	ผ้าปิดศีรษะ	เป็นตาข่าย	สมาสรูป
๑๖	๓๔	๒	อวนเปียกแผ่วไว้ที่แดด	เอ็นหลัง	แผ่เป็นเส้น	สมาสรูป
๑๗	๓๔	๒	เสื่อรังแหที่สวมอยู่ในกาย	เอ็นตามอวัยวะใหญ่ ๆ	เป็นเส้นๆ อยู่ทั่วร่าง	สมาสรูป
๑๘	๓๕	๒	ค้ำพรว้า ขวานที่ตากแห้งหยาบ ๆ	กระดูกขา	เป็นชิ้นยาว พื้นผิวไม่เรียบ	สมาสรูป
๑๙	๓๕	๒	เตาช่างหม้อ	กระดูกสันเอวที่ติดกัน	เป็นชิ้น ๆ	สมาสรูป
๒๐	๓๕	๒	คีมช่างทอง	กระดูกสันเอวที่แยกกัน	ลักษณะเป็นปากคีม	สมาสรูป
๒๑	๓๕	๒	ห่วงแผ่นตะกั่วที่วางซ้อนๆกัน	กระดูกสันหลังข้างใน	เป็นห่วง	สมาสรูป
๒๒	๕	๒	ลูกประคำ	กระดูกสันหลังข้างนอก	เป็นพวงร้อยเรียง	สมาสรูป
๒๓	๓๖	๔	พื้นเลื่อย	ระหว่างกระดูกสันหลังมีเดือยอยู่ ๒-๓ นิ้ว	เป็นหยักๆ	สมาสรูป
๒๔	๓๖	๒	เกี้ยวไม้เต็มเล่ม	กระดูกซี่โครงที่ไม่เต็ม	โค้งๆ	สมาสรูป
๒๕	๓๖	๒	เกี้ยวเต็มเล่ม	กระดูกซี่โครงที่เต็ม	โค้งๆ	สมาสรูป
๒๖	๓๖	๒	จวกัก	กระดูกที่หัวใจ	เป็นชิ้นโค้ง	สมาสรูป

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๒๗	๓๕	๒	มิดโลหะเล่มเล็กๆ	กระดุมกรากขวัญ	เป็นชิ้นยาว	สมาสรูป
๒๘	๓๖	๑	ขอบชาวสืลที่เขียนไปข้าง	กระดุมตะบัก	เป็นแผ่น ก้อน	สมาสรูป
๒๙	๓๖	๑	ค้ำแว่น	กระดุมแขน	เป็นชิ้นยาว	สมาสรูป
๓๐	๓๖	๑	ห่วงแผ่นตะกั่วที่เชื่อมติดกัน	กระดุมข้อมือ	ติดๆกัน	สมาสรูป
๓๑	๓๖	๑	คีมเหล็กของช่างโลหะ	กระดุมคางอันล่าง	โค้ง	สมาสรูป
๓๒	๓๖	๑	เหล็กสำหรับชูด	กระดุมคางอันบน	โค้ง	สมาสรูป
๓๓	๓๖	๑	ฝักมิดโกนของช่างโกน	กระดุมกกหู	เป็นแผ่น	สมาสรูป
๓๔	๓๖	๑	ท่อนผ้าที่ยู๊	กระดุมหน้าผากกับกกหูติดกัน	เป็นชิ้นหยัก	สมาสรูป
๓๕	๓๙	๑	ผ้าทูลเกล้า	พั้งผัด	ชิด	สมาสรูป
๓๖	๔๐	๔	เชือกยนต์ยึดเป็นขนด	ไสน้อย	อยู่รวมกัน	สมาสรูป
๓๗	๔๐	๔	เชือกที่เย็บร้อยไปตามระหว่างขดเชือกสำหรับเช็ดเท้า	ไสน้อย	อยู่รวมกัน	สมาสรูป
๓๘	๔๑	๑	ผ้าซับระดูที่เปื้อนแล้ว	อุทร	มีสีแดง เปื้อน	สมาสรูป
๓๙	๔๖	๑	ผ้าทูลเกล้าสีขมที่แทรกหนังกับเนื้อ	มันขุ่นของคนอ้วน	สีเหลือง	สมาสรูป
๔๐	๔๖	๑	ผ้าทูลเกล้าสีขมที่ซ้อนกันระหว่าง ๒-๓ ชั้นแนบติดเนื้อ	มันขุ่นของคนผอม	สีเหลืองปนขาว	สมาสรูป
๔๑	๕๕	๔	รถที่เทียมด้วยโคโกงแล่นออกนอกทางไป	จิตที่เพนพ่านไปตามอารมณ์ต่างๆ ไม่ใคร่จะขึ้นสู่อารมณ์แห่งอานาปานสติสมาธิ	นอกกลุ่มออกทาง	สมาสรูป
๔๒	๗๖	๑	เวลาชุมผ้าเนื้อเกลี้ยง เข็มที่ใช้ก็ต้องเล็กยิ่งด้ายก็ยิ่งเล็กกว่านั้น	เวลาเจริญกรรมฐาน จำต้องปรารภนาสติที่เปรียบด้วยเข็ม ปัญญาอันสัมปยุตด้วยสติอันเปรียบด้วยด้าย	ยิ่งเล็ก ละเอียดมาก กว่ากัน	ขลา หิ-เอวเมว
๔๓	๘๐	๑	เตาสุบของช่างทองถูกซักสุบอยู่ ลมอาศัยสุบและ ความพยายามที่เหมาะสมแก่	ลมหายใจเข้า-ออกก็อาศัยกายและจิตประกอบกัน ย่อมเข้า-ออกได้	อาศัยการประกอบกัน	ขลา หิ-เอวเมว

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
			กาลของบุรุษที่เข้า-ออกได้			
๔๔	๕๖	๑	ค้อนฟันเศษศพไฟไหม้ ๒ ข้าง ตรงกลางเป็นอันดูใช้ประโยชน์อย่างอื่นไม่ได้	คนทำชั่ว	หมดประโยชน์ ไม่เป็นที่ ต้องการของ ใคร	เสยยาภิ- ตอุปมาห้
๔๕	๑๐๕	๔	จันทร์แดง	มารดาไม่รังเกียจบุตรเข็ สิ่งปฏิภูมได้ไม่รังเกียจ	ทำได้ไม่รัง เกียจ	วีย
๔๖	๑๗๒	๔	เสาเรือนที่ช่างไม้พันด้วย ยางเหนียวแล้วตั้งลงใน หลุมหิน	พินเกิดที่กระดูกกลาง	ไม่รู้ที่ที่ตน อยู่เพราะ ไม่มีจิต	ยถา-เอวเมว
๔๗	๑๗๓	๔	ฝาเรือนที่พอกไว้ด้วยดิน เหนียวก้อนใหญ่ๆ	เนื้อที่ฉาบติดอยู่ตาม โครง กระดูก	ไม่รู้ที่ที่ตน อยู่เพราะ ไม่มีจิต	ยถา-เอวเมว
๔๘	๑๗๓	๔	ไม้เจิงฝาที่เขามัดด้วย เถาวัลย์	เอ็นที่รัดกระดูกไว้อยู่ ภายในสรีระ	ไม่รู้ที่ที่ตน อยู่เพราะ ไม่มีจิต	ยถา-เอวเมว
๔๙	๑๗๔	๔	กองวัตถุมีอิฐ ไม้ ไค้มย เป็นต้นที่วางซ้อนๆกันอยู่	กระดูกที่อยู่ตามสรีระ	ไม่รู้ที่ที่ตน อยู่เพราะ ไม่มีจิต	ยถา-เอวเมว
๕๐	๑๗๗	๔	ก้อน ไค้มยที่ติดค้ำบนบง ข้าว	ม้ามอยู่ติดค้ำบนเพดาน ท้องข้างซ้ายหัวใจ	ไม่รู้ที่ที่ตน อยู่เพราะ ไม่มีจิต	ยถา-เอวเมว
๕๑	๑๗๘	๔	เชือกเล็กที่ร้อยขดเชือกใหญ่ สำหรับเช็ดเท้า	ไส้ในน้อยพันจนดไส้ใหญ่ ไปมา ๒๑ ขดอยู่ระหว่าง ไส้ใหญ่	ไม่รู้ที่ที่ตน อยู่เพราะ ไม่มีจิต	ยถา-เอวเมว
๕๒	๑๗๙	๔	ก้อนแป้งที่เขาบรรจุลงใน กะโหลกน้ำเต้าเก่าๆ	มันสมองที่อยู่ภายใน กะโหลกศีรษะ	ไม่รู้ที่ที่ตน อยู่เพราะ ไม่มีจิต	ยถา-เอวเมว
๕๓	๑๘๔	๔	เปลือกหอยโข่งที่เค็มด้วย นมส้มเสีย	น้ำมูกเกิดเมื่อใด เมื่อนั้นก็ ขังอยู่เต็มโพรงจมูกอยู่ บ้าง ไหลออกมาบ้าง	ไม่รู้ที่ที่ตน อยู่เพราะ ไม่มีจิต	ยถา-เอวเมว
๕๔	๑๘๕	๔	หม้อดินเนื้อหยาบที่คนโยน ลงไปคว่ำอยู่ในหลุม โสโครก	น้ำมูตรที่ขังอยู่ในกะเพาะ ปัสสาวะ	ไม่รู้ที่ที่ตน อยู่เพราะ ไม่มีจิต	ยถา-เอวเมว

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๕๕	๒๔๐	๑	เมื่อมีคุ่มอยู่๑๐๐๐ใบ วงจันทร์ก็ปรากฏอยู่ในคุ่มทุกใบ แต่การโคจรไปและการทำแสงสว่างแห่งจันทร์ก็คงมีตามปกติ	ปาฏิหาริย์ชื่อว่าด้วย การลูปจันทร์และสุรย์	ปรากฏแต่เพียงเงา ไม่ได้เอาจันทร์และสุรย์มาจริงๆ	ขดา หิ-ตลุปมี
๕๖	๒๖๑	๔	วงแว่น (ส่องหน้า)	ครั้นก็ปวีนาสกสุรย์เป็นไป ท้องฟ้าปราศจากควัน และก้อนเมฆก็สดใส	ใส	วีย

๖.ปัจจัย ๔

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑	๓๕	๑	เรือนคานหามที่เก่า	กระดุกอก	เป็น	สมาสรูป
๒	๔๐	๑	จีนขมหนาๆ ที่ตัดไม่เรียบ	ปอด	ขรุขระ	สมาสรูป
๓	๔๑	๑	ข้าวสารที่บรรจูลวมๆ ในผ้ากรอง	อาหารใหม่	คละกั้นอยู่	สมาสรูป
๔	๑๒๖	๑	ยังไม่ได้ตั้งเสา ยังไม่ได้ยกชื่อและจันทันแล้วก็ไม่อาจวางจั่วและกลอนในอากาศได้	เว้นตติยฉานในพรหมวิหาร ๓ ข้างคันเสีย ก็ไม่อาจทำจุดตฉานให้เกิดได้	ถ้าสิ่งหนึ่งไม่มี ก็ไม่อาจมีสิ่งหนึ่ง	ขดา หิ-เอว
๕	๑๕๑	๑	ปราสาท ๔ ชั้น ชั้นบน ประณีตกว่าชั้นล่าง ๆ ผ้า๔ ผืนชนิดต่างๆ ชนิดหลัง ประณีตกว่าชนิดคั้นๆ	บรรดาสมาบัติ สมาบัติข้อหลังๆ ประณีตคึกว่าข้อคั้นๆ	ต่างกันตามระดับชั้น	ขดา หิ, ขดา จ-เอวเมว
๖	๑๖๑	๔	เมื่อหุงข้าว กากทั้งหลายมีแกลบ รำ ข้าวลีบข่อมเปื้อนหม้อ-ฝา	อาหารที่บริโภคเข้าไปก็ไปเปื้อนอวัยวะต่างๆ	เปื้อน	ขดา นาม-เอวเมว
๗	๑๗๕	๔	ชั้นเนื้อที่คนวางแอบไว้ภายในซึ่งกรงคานหามเก่าๆ	หัวใจที่อยู่ตรงกลางซึ่งกรงกระดุกอก	ไม่รู้ที่ที่ตนอยู่ เพราะไม่มีจิต	ขดา นาม-เอวเมว
๘	๑๗๘	๔	ชั้นเนื้อคูที่ติดอยู่ข้างกระเบื้องหม้อ	ดับอยู่ติดสี่ข้างๆ ขวาส่วนในของนม	ไม่รู้ที่ที่ตนอยู่	ขดา นาม-เอวเมว

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
					เพราะไม่มีจิต	
๕	๑๗๖	๔	ชั้นเนื้อที่ห่อไว้ด้วยผ้าขี้ริ้ว	พังผืด -ชนิดปกปิดหุ้มทั้งหัวใจ- ไตไว้ -ชนิดเปิดเผยหุ้มกล้ามเนื้อ อยู่ได้หนังทั่วสรีระในไต, หัวใจ, กล้ามเนื้อทั่วสรีระ	ไม่รู้ที่ที่ตน อยู่ เพราะไม่มี จิต	ยถา นาม- เอว เมว
๑๐	๑๘๒	๔	ก้อนเนื้อที่เขาปิดไว้ด้วยผ้า เก่าสีเหลืองหม่น	มันข้นที่แผ่อยู่ทั่วสรีระ ของคนอ้วนติดอยู่ตาม เนื้อต่างๆของคนอ้วน	ไม่รู้ที่ที่ตน อยู่ เพราะไม่มี จิต	ยถา นาม- เอว เมว
๑๑	๑๘๓	๔	ข้าวตั้งที่คนราดน้ำมันไว้	มันเหลวที่ละลายอยู่ตาม ฝ่ามือ หลังมือ ฝ่าเท้า หลัง เท้า ค้างจุก หน้าผาก จงอยบ่าในเวลาร้อน	ไม่รู้ที่ที่ตน อยู่ เพราะไม่มี จิต	ยถา นาม- เอว เมว
๑๒	๒๖๓	๒	หน้าข้าวมรุปายาสที่หุงไม่ ใช้น้ำเลย (หุงด้วยนม)	จวนคืนที่ถึงพร้อมด้วยสี, รส	หอม	วิย
๑๓	๒๖๔	๑	ข้าวฟ่างที่หุงสุกแล้วพองขึ้น ชุ่มเคี้ยวเท่านั้น ลงแห่งปูด ขึ้น, บุ่มลง, เรียบๆ	โลกนี้ตรงที่ที่สูงขึ้นก็เป็น ภูเขา ที่ลุ่มลึกลงไปเป็น มหาสมุทร ที่ราบเรียบก็ เป็นทวีป	มีลักษณะ สูง-ต่ำ	ยถา นาม- เอว เมว

๗.อวัยวะต่างๆ

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑	๕	๑	ร่างกายเป็นของสาธารณแก่ หนอน ๘๐ จำพวก	ร่างกายก็เป็นของสาธารณ แก่ความตายทั้งภายใน- ภายนอก	เป็นของทั่ว ไป	ยถา หิ-เอว
๒	๑๕	๔	แฉกนิ้วมือ, แฉกกระทู้ริ้ว	การสาธยายทางปาก กรรมฐานปรากฏชัดเจนดี จิตสงบนิ่ง	เห็นชัดเจน	วิย (๒ ศัพท์)

๘.กลุ่มอาการนาม

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำนอกอุปมา
๑	๒	๒	ความโศกที่เกิดแก่มารดา เพราะระลึกถึงความตายของบุตร	ความโศกเพราะระลึกถึงความตายของอภิญฺษณ	ความโศกที่มีมาก	วิย
๒	๒	๒	ความบันเทิงใจเมื่อระลึกถึงความตายของเวรีชน	ความบันเทิงใจเพราะระลึกถึงความตายของอนิฏฺฐณ	ความดีใจ	วิย
๓	๒	๒	ความสลัดใจไม่มีกับสัปหรือเพราะเห็นคนตาย	ความสังเวชไม่เกิดเพราะระลึกถึงความตายของมัชฌัตตชน	ความคิดเป็นกลางๆ	วิย
๔	๒	๒	ความกลัวเกิดแก่คนเขลาเพราะเห็นเพชรฆาตเงือดาบ	ความสะดุ้งกลัวเกิดเพราะระลึกถึงความตายของตน	ความกลัวตาย	วิย
๕	๔๓	๔	บดด้วยหินบด	ข้าวและน้ำทุกชนิดที่อยู่ในอามาสยะข้อมเคียดเป็นไฟสุกไปๆ	แหลกละเอียด	อิวิ
๖	๑๑๕	๒	กำลังไหว้พระเจดีย์, กำลังทำกรบบูชา, กำลังฟังธรรม	คนที่เจริญเมตตาเจโตวิมุติ ผันเห็นแต่เนิมิตที่ดิงาม	อาการที่ประเสริฐและดิงาม	วิย (๓ ศัพท์)
๗	๑๑๕	๑	ถูกพวกโจรล้อม, ฝูงสัตว์ร้ายทำอันตรายเขา, กำลังตกเหว	คนทั่วไปที่ไม่ได้เจริญเมตตาเจโตวิมุติ	อาการไม่ดี, น่าตกใจ	วิย (๓ ศัพท์)
๘	๑๓๕	๑	ม้วนเสื้อดำแพน, ยกขนมจากกะทะ	เพิกกลิน	อาการหยุค, เลิก	วิย (๒ ศัพท์)
๙	๑๔๕	๑	คำพูดของสามเณรที่เรียกพระถึงน้ำมันทาบาครมี แต่น้ำมันไม่มี	สัญญาจัดเป็นสัญญาก็ไม่ใช่ ไม่ใช่เป็นสัญญาก็ไม่ใช่	ความเข้าใจคนละมุมมอง ซึ่งถูกในแง่มุมหนึ่ง	ยตา-เอวิ
๑๐	๑๕๐	๑	คำพูดของสามเณรที่บอกพระถึงน้ำเปื้อนพื้นมีแต่น้ำสำหรับอาบไม่มี	สัญญาจัดเป็นสัญญาก็ไม่ใช่ ไม่ใช่เป็นสัญญาก็ไม่ใช่	ความเข้าใจคนละมุมมอง ซึ่งถูกในแง่มุม	ยตา-เอวมปี

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
					หนึ่ง	
๑๑	๑๕๖	๔	ปิดแผลฝี	ภิกษุมุ่งผ้า	น่ารังเกียจ	วิย
๑๒	๑๕๖	๔	พันผ้าพันแผล	คาดประคค	น่ารังเกียจ	วิย
๑๓	๑๕๖	๔	คลุมโคลงกระดุก	ห่มจีวร	น่ารังเกียจ	วิย
๑๔	๑๕๖	๔	นำกระเบื้องใส่ยาไป	นำบาตรไป	น่ารังเกียจ	วิย
๑๕	๒๕๕	๒	การเดินคล้ำด้วยปลายไม้เท้าของคนตาบอด	การระลึกบุญเพนินวาสญาณของพวกเดียรถีย์	ยังมีความลำบาก	วิย
๑๖	๒๕๕	๒	การเดินบนสะพานท่อนไม้	การระลึกบุญเพนินวาสญาณของพระปกตีสาวกทั้งหลาย	เริ่มสะดวก	วิย
๑๗	๒๕๕	๒	การเดินบนสะพานเท้า	การระลึกบุญเพนินวาสญาณของพระมหาสาวกทั้งหลาย	เริ่มทำได้ง่าย	วิย
๑๘	๒๕๕	๒	การเดินบนสะพานเกวียน	การระลึกบุญเพนินวาสญาณของพระอัครสาวก	ทำได้ง่าย	วิย
๑๙	๒๕๕	๒	การเดินตามทางเท้าใหญ่	การระลึกบุญเพนินวาสญาณของพระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลาย	ทำได้สะดวก	วิย
๒๐	๒๕๕	๒	การเดินตามทางเกวียนใหญ่	การระลึกบุญเพนินวาสญาณของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย	ทำได้ง่ายและรวดเร็ว	วิย

๕.กลุ่มโรคอาพาธ

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑	๕๐	๔	น้ำครำที่ซึมเข้าไปในอวัยวะไม่ปรากฏทางเข้า ปรากฏแต่ทางออก	น้ำมูตรที่ซึมเข้าไปในกะเพาะเบาไม่ปรากฏทางเข้า มีแต่ทางออก	การซึมเข้าไป	เสยขถาปี-เอาเมว

๑๐.กลุ่มเครื่องประดับ

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑	๑๑๕	๔	สร้อยไข่มุกที่สวมไว้เนบ อก, พวกดอกไม้ที่ประดับ ไว้ที่ศีรษะ	คนที่เจริญเมตตาข้อมเป็น ที่รักของมนุษย์ทั้งหลาย	เป็นที่รัก, หวงแหน มาก	วิย (๒ ศัพท์)

๑๑.กลุ่มคุณธรรม

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑	๒๗๓	๑	บริการแผนกหนึ่งของขตา กัมมูปคญาณนี้ไม่มี	แม้บริการแผนกหนึ่ง ของอนาคตตั้งสญาณก็ไม่มี	ไม่มี	ขตา จ-เอวี่

๑๒.กลุ่มปกิณณะ

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑	๒๕	๑	อุจจาระเด็ก, ซากสุนัขดำ	ผสม	สี, สันฐาน ไม่น่าเกลียด แต่กลิ่น น่าเกลียด	ขตา หิ-เอวี่
๒	๑๕๘	๔	ข้าวสุกในรางข้าวสุก	บิณฑบาตที่ถูกเคี้ยวอยู่ที่ ลิ้น	ແหลกແລว ປັນกันหมด	อิว
๓	๑๕๘	๔	ตำรอกของสุนัขที่อยู่ในราง ข้าวสุก	บิณฑบาตที่อยู่ແหลกและ เปื้อน	น่าเกลียด	วิย
๔	๑๖๘	๔	รากสุนัขที่อยู่ในรางสุนัข	อาหารใหม่ที่กิน คิมเคี้ยว ลิ้มเข้าไปอยู่ในท้อง	ไม่รู้ที่ที่ตน อยู่เพราะ ไม่มีจิต	ขตา-เอวเมว

๑๓.กลุ่มยานพาหนะ

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑	๑๓	๑	ล้อรถที่หมุนอยู่และที่หยุดอยู่ก็ล้อเดียวกัน	ชีวิตของสัตว์ก็เป็นไปชั่วขณะจิตเดียวเหมือนกัน เมื่อจิตดับสัตว์ก็ชื่อว่าตาย	ถึงจะมีหลายหน้าที่ก็จัดเป็นอันเดียวกัน	ยถา นาม-เอว
๒	๕๕	๔	รถที่เทียมด้วยโคโคจรแล่นออกนอกทาง	จิตที่ออกไปตามอารมณ์ต่างๆ ไม่ใคร่จะขึ้นสู่อารมณ์แห่งอานาปานสติ มักออกนอกทาง	ออกนอกทาง	วิย
๓	๓๐	๒	เรือหยุดอยู่ในกระแสน้ำ เชี่ยวได้ด้วยการค้ำถ่อ	จิตจะมีอารมณ์เดียวได้ก็ด้วยกำลังการนับ	เป็นเครื่องมือช่วย	อิวิ
๔	๑๘๔	๔	เพลที่ทาด้วยน้ำมัน	ไขข้อที่ทำหน้าที่ทาที่คอกระดูก ๑๘๐ แห่ง	ไม่รู้ที่ที่ตนอยู่เพราะไม่มีจิต	ยถา-เอวเมว

๑๔.กลุ่มแร่ธาตุ

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑	๓๓	๒	ลูกหินบด	เนื้อออก	เป็นก้อนๆ	สมาสรูป
๒	๑๖๐	๔	แร่เงิน,ทองกลายเป็นเงินทอง	อาหารที่ข่อยไปในร่างกายมิได้เป็นของมีค่า	ไม่มีค่าเหมือนกัน	วิย
๓	๑๖๐	๔	ดินสีเหลืองที่บดแล้วบรรจุไว้ในกระบอก	อาหารที่อยู่ในกะเพาะหนัก	สีเหลือง	วิย

๑๕.กลุ่มอาวุธ

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑	๕	๑	อาวุธมีลูกศร หอกแทง หอกซัดและก้อนหินที่มาจากทิศทั้ง ๔ ตกลงตรงเป้าที่สี่แยกถนนใหญ่	อุปัทวะทั้งปวงที่ตกลงมาร่างกาย	เป็นที่รวมของสิ่งที่จะมา	ยถา ทิ-เอว
๒	๓๕	๒	คันธนู	กระดูกแข็งท่อนเล็ก	โค้ง	สมาสรูป

๑๖.กลุ่มดนตรี

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑	๓๔	๒	สายพินใหญ่	เอ็นเส้นเล็กๆ	เป็นเส้นเล็กๆ	สมาสรูป
๒	๓๕	๒	บัณเฑาะว์	กระดุกข้อโคน	อุมเรียว	สมาสรูป
๓	๓๕	๒	บัณเฑาะว์	กระดุกข้อโคนนิ้วมือ	อุมเรียว	สมาสรูป
๔	๓๕	๒	เปลือกสังข์ที่วางคว่ำ	กระดุกหน้าผาก	เป็นแผ่นยาว	สมาสรูป
๕	๖๖	๑	กั๋งสตาลที่ถูกเคาะเสียงหยาบเป็นไปก่อนจากนั้นเสียงละเอียดเป็นไปครั้งเสียงละเอียดดังแล้วจิตก็ยังไม่สงบเพราะมีนิมิตแห่งเสียงละเอียดเป็นอารมณ์	ลมหายใจเข้าออกที่หยาบเป็นไป จากนั้นลมหายใจเข้าออกที่ละเอียดเป็นไป ครั้นลมหายใจเข้าออกที่ละเอียดเป็นไปแล้วจิตก็ยังไม่สงบเพราะถือเอานิมิตแห่งลมหายใจเข้าออกเป็นอารมณ์	เป็นไประดับเดียวกัน	เสยดาปี-เออเมว
๖	๑๗๒	๔	พินใหญ่ที่หุ้มด้วยหนังโคสด	หนังหุ้มศีรษะ	ไม่รู้ที่ที่ตนอยู่เพราะไม่มีจิต	ยดา-เออเมว

๑๗.กลุ่มอุปมาหลายข้อ

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑	๔๒	๑	เรือนตลอด, วิกฤฎี, โรงพยาบาล, สุสาน	อุทรที่ห่มุหนอน (พยาธิ) อาศัยอยู่	เป็นที่อาศัยอยู่ของทุกสิ่ง	สมาสรูป
๒	๔๔	๔	ผีแตก, ฟองไข่ไก่อเน่า	อุทรที่มีเสลดน้อยจะมีกลิ่นนำเกลียดคน	มีกลิ่นเหม็น	วิย, อิว

อุปมาอุปไมยในวิสุทธิมรรค ภาคที่ ๓

๑.กลุ่มบุคคล

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑	๒	๑	- ทารกยังไม่เคี้ยวสา - บุรุษชาวบ้าน - เหรียญุก	- สัญญา - วิญญาณ - ปัญญา	มีความรู้ที่ไม่ชัดเจน ไม่แจ่มแจ้ง	ยถา หี-เอว สมุพทมิท เวทิตพพ, วย, อิว, อิว
๒	๕	๑	- พระอัครสาวก, พระมหาสาวก - พระอานนท์, จิตตคฤหบดี, นางขุชชุตตราอุบาสิกา	- ถึงปฏิสัมภิทาในอเสกภูมิ - ถึงปฏิสัมภิทาในเสกภูมิ	ผู้ได้คุณธรรมเหล่านี้ อยู่ในตัว	อุปมารู้ด้วย ความ
๓	๓๘	๔	นายประตุ	สติ	คอยดูแล, สอดส่อง	วย
๔	๓๘	๔	กุลพหู, หลึงแพศยา	หิริ, โอตตปปะ	หิริสำนึกได้เอง, โอตตปปะให้คนอื่นเตือน	วย (๒ ศัพท์)
๕	๔๑	๔	สารถิที่เพ่งมองม้าอาชาไนยที่วิ่งไปเรียบร้อยอยู่เฉยๆ	คตมัมชฉคตตา	ดำเนินไปอย่างราบเรียบ ไม่ผิดปกติ	วย
๖	๖๔	๔	โจรปล้นหมู่บ้าน	อายคนะภายนอก	สิ่งที่คอยรบกวน	วย
๗	๗๑	๔	ปุเรจร (คนนำหน้า), อนุจร (คนตามหลัง)	มโนธาตุ	เป็นใหญ่ในการตัดสินใจ	วย
๘	๗๑	๔	คนที่อาดูรเพราะต้องศร, หลาวคือเวทนาเข้า	สัญญาขันธ์และสังขารขันธ์ในธรรมธาตุ	อาการที่เกิดตามมา	วย
๙	๑๐๔	๑	เหरणุกวางเหรีญกษาปณ์ลงที่ฝ่ามือแล้วตรวจดูทุกส่วนใช้เปลือกตาพลิกดูไม่ได้ ต้องใช้นิ้วมือ	ปัญญาไม่อาจตัดสินใจ อารมณ์ว่าไม่เที่ยงโดยธรรมชาติของคนได้ ต้องครีกไปจึงจะตัดสินใจได้	ต้องอาศัยสิ่งอื่น สนับสนุน จึงจะสำเร็จ	ยถา หี-เอวมว
๑๐	๑๓๐	๑	คนอ่อนกำลังต้องยึดก่อน	จิต, เจตสิกปรารภอารมณ์	เครื่องมือที่	ยถา หี-เอว

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
			ไม้, เชือกจึงจะลุกขึ้นและยืนอยู่ได้	มีรูปเป็นคันจึงเกิดขึ้นและตั้งอยู่ได้	คอย สนับสนุน	
๑๑	๑๔๖	๔	คนตาบอดเดินไปตามพื้นดินย่อมเดินถูกทางบ้าง ผิดบ้าง ไม่รู้ที่ค้อน, ลุ่ม, ราบ, ขรุขระ	บุคคลผู้บอดเพราะอวิชชาแล้วย่อมก่อสังขารที่เป็นบุญบ้าง บาปบ้าง อเนนุชาบ้าง	ทำไม่ถูกต้องเสมอไป	ยถา นาม-เอวี่
๑๒	๑๖๐	๔	คนที่หน่วงเชือกที่ผูกไว้กับคัน ไม้ฝั่งในแล้วข้ามคลองไป	ค้นหาในวิสัยที่ถูกอวิชชาปกปิดในที่อยู่อาศัยเดิมได้ที่อยู่อาศัยใหม่ที่กรรมสร้างบ้าง ไม่ได้สร้างบ้าง	ใช้อาศัยเป็นเครื่องมือ	วิย
๑๓	๑๖๓	๑	ผู้ที่เป็นนายประกัน, ชื่อของ, กุเงินก็เกี่ยวข้องทำกิริยาประกัน, ชื่อ, กุเท่านั้นหาใช่ความมีอยู่หรือ ไม่มีแห่งกิริยาไม่ เมื่อส่งผลประโยชน์ให้แล้วก็ไม่เป็นลูกหนี้ ไม่ต้องส่งอีกต่อไป	สังขารทั้งหลายก็เป็นปัจจัยแห่งผลของตน เพราะเมื่อให้ผลตามที่ควรแล้วมันก็ไม่เป็นปัจจัยนำผลมาให้อีกต่อไป	ให้ผลแล้วก็ไม่เป็นปัจจัยให้ผลอีก	ยถา หิ-เอวี่
๑๔	๑๖๘	๔	คนตกเหวไม่สามารถเป็นที่พึ่งของคนอื่นได้	ปฏิสนธิจิตไม่อาจขังรูปให้ตั้งขึ้นได้เพราะมีกำลังน้อย เพราะ (หทัย) วัตถุ (เพ็งเกิด) มีกำลังอ่อน	ไม่สามารถเป็นที่พึ่งได้	ยถา-เอวี่
๑๕	๑๗๕	๔	บุตรที่ถูกเรียกชื่อตามบิดาว่า เศรษฐีบุตร เป็นต้น	ค้นหา ๖ อย่างเรียกชื่อตามอารมณ์ว่า รูปค้นหา เป็นต้น	ให้ชื่อตามสิ่งที่ใหญ่	วิย
๑๖	๒๑๑	๔	- คนที่ต้องการน้ำมันทำ ความพยายามจนได้น้ำมันใส - คนที่ต้องการทำน้ำให้ใสทำความพยายามต่างๆ จนได้น้ำใสสะอาด	ภิกษุพยายามชำระจิตใจ ละกิเลสที่เป็นข้าศึกต่อญาณ จนจิตใสสะอาด	พยายามจนได้สิ่งที่ต้องการ	ยถา จยถา วาปน -เอวเมว
๑๗	๒๑๓	๔	- คนเปิดสมุกด้วยขรรค์ - คนผ่าเง่าตาลแฝดด้วยขรรค์	พระโยคาวจรกำหนดธรรมอันเป็นไปในภูมิ ๓ แยกเป็น ๒ ส่วนคือ นามรูป	ทำให้เป็นสองส่วน	วิย (๒ ศัพท์)
๑๘	๒๑๘	๑	คนเป็นง่อยกับคนตาบอด	รูปและนามอาศัยกันและ	ต่างอาศัยกัน	ยถา จ-เอวเมว

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
			ต่างอาศัยกันจึงสามารถได้เห็น ได้รู้สิ่งต่างๆ แต่ไม่ใช่เป็นความสามารถของคนใดคนหนึ่งเพียงอย่างเดียว	กันจึงเป็นไปได้	และกัน	
๑๕	๒๒๐	๔	<ul style="list-style-type: none"> - แพทย์ผู้ฉลาดเห็นโรคแล้วย่อมหาสมุฏฐานของโรค - บรูษผู้มีน้ำใจมักสงสารเห็นเด็กอ่อนนอนแบเบาะย่อมระลึกรู้ถึงมารดาบิดาของเด็ก 	ภิกษุผู้ใคร่จะยังกัขาชีวิต ระณวิสุทธินี้ให้ถึงพร้อมย่อมระลึกรู้ถึงการหาเหตุปัจจัยของนามรูป	หามูลเหตุ	ยถา จ ยถา วา ปน -เอวมเว
๒๐	๒๒๑	๒	<ul style="list-style-type: none"> - มารดาเป็นที่อาศัยเกิดของทารก - บิดาเป็นผู้ยังบุตรให้เกิด - พี่เลี้ยงอุ้มทารก 	<p>ธรรม ๕ อย่างคือ อวิชา ตัณหา อุปาทาน กรรม อาหาร</p> <ul style="list-style-type: none"> - อวิชา ตัณหา อุปาทานเป็นที่อาศัยเกิดของกายนี้ - กรรมเป็นตัวยังกายนี้ให้เกิด - อาหารอุ้มชุกายนี้ไว้ 	<ul style="list-style-type: none"> - สิ่งที่ทำให้กำเนิด - สิ่งที่ทำให้เกิด - ผู้เลี้ยงดู 	วีย (๓ ศัพท์)
๒๑	๒๕๒	๑	<ul style="list-style-type: none"> - ความรู้ของบุรุษคนแรกว่า เพราะสิ้นน้ำและไส้แม่ทางไปของประทีปก็ไม่ปรากฏ - คนที่ ๒ ว่า เปลวไฟจกดับไปในส่วนที่ ๓ ๆ ของไส้ไม่ถึงส่วนนอกนี้เลย - คนที่ ๓ ว่า เปลวไฟจกดับไประหว่างองคุลี ๑ ๆ ไม่ถึงองคุลินอกนี้ - คนที่ ๔ ว่า เปลวไฟจกดับไประหว่างครึ่งองคุลี ๆ ไม่ถึงครึ่งองคุลินอกนี้ 	<ul style="list-style-type: none"> - การยกขึ้นสู่ไตรลักษณ์ในรูปที่กำหนด ๑๐๐ ปีในอาทานะและนิกเขปนนะของพระโยคี - ไนวโยวุทพัฒตคมนรูปที่กำหนดด้วยส่วนที่ ๓ ๆ แห่งร้อยปีของพระโยคี - ในรูปที่กำหนดด้วย ๑๐,๕,๔,๓,๒,๑ ปีแห่งพระโยคี - ในรูปที่กำหนดด้วย ๔, ๒ เดือน โดยแบ่งปีเป็น ๓ ส่วน โดย 	ละเอียดเข้าโดยลำดับ	วีย (๖ ศัพท์)

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
			<ul style="list-style-type: none"> - คนที่ ๕ ว่า เปลวไฟจกดับไปในเส้นด้ายแต่ละเส้นไม่ถึงเส้นนอกนี้ๆเลย - คนที่ ๖ ว่า เปลวไฟจกดับไปในใยด้ายแต่ละใยไม่ถึงใยนอกนี้เลย 	<p>เกณฑ์ฤดู ๑ แห่งพระโยคี</p> <ul style="list-style-type: none"> - ในรูปที่กำหนดโดยเกณฑ์ข้างแรม-ขึ้น, กลางคืน-วัน, ส่วนแห่งวันมิเข้าเป็นต้น โดยทำคืนและวันหนึ่งให้เป็น ๖ ส่วนแห่งพระโยคี - โดยเกณฑ์อาการ ๖ มีอาการก้าวเป็นต้น, ส่วนท่า ๖ มียกเท้าเป็นต้นแต่ละส่วนแห่งพระโยคี 		
๒๒	๒๗๘	๔	บุคคลผู้คลายกำหนด เขายังสังขารที่เห็นแล้วให้ดับมิใช่ให้เกิด	พระโยคาวจรยังสังขารแม้ที่ไม่ได้เห็นให้ดับมิใช่ให้เกิดด้วยอณวยญาณ (รู้โดยอนุโลม/อนุमानตามที่ปรากฏ)	ให้ดับไปมิใช่ให้เกิด	ขลา-ตลา
๒๓	๒๘๐	๒	คนที่เจาะแก้วด้วยเพชร (เห็นความหมดไปของแก้วที่ถูกเจาะ)	พระโยคาวจรผู้ไม่ประมาทยอมเห็นความสิ้นไปแห่งขันธทั้งหลาย	เห็นความคืบหน้า	ว (อิว)
๒๔	๒๘๑	๔	บุรุษมีตาคี้นอยู่ขอบสระ เมื่อฝนเม็ดขนาดกลวงมาก็จะเห็นตอม่น้ำใหญ่ๆ บนหลังน้ำซึ่งเกิดขึ้นแล้วฯ พลันแตกไปโดยเร็ว	พระโยคาวจรยอมเห็นว่าสังขารทั้งปวงกำลังแตกอยู่ๆ	ดูสิ่งที่กำลังแตกไปฯ	ขลา-เอวเมว
๒๕	๒๘๑	๑	คนมองคูตอม่น้ำ, มองคูหยับแคด	มัจจุราชย่อมหาตัวคนที่มองคูโลก (ขันธ) ไม่พบ	ไม่มีตัวคนที่แม้จริง มีเพียงอาการเท่านั้น	ขลา, ขลา-เอว
๒๖	๒๘๕	๑	คนที่มาถึงป่ารกที่มีสัตว์ร้าย ย่อมกลัวตัวสั้นขนพองเห็นอันตรายอยู่รอบตัว	พระโยคาวจรพิจารณาถึงสังขารทั้งปวง	เป็นสิ่งที่น่ากลัว	ขลา-หิ-เอวเมว
๒๗	๒๘๒	๑	บุรุษแกว่งงูทำให้มันพลียให้มันไม่สามารถขบได้แล้ว	พระโยคาวจรแกว่งสังขารด้วยการยกขึ้นสู่ไตร	ไม่สามารถให้โทษได้	ขลา-หิ-เอว

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
			ก็ปล่อยไป	ลักษณะให้อ่อนกำลังไม่สามารถเสนอหน้าแล้วก็ปลดเปลื้องไป		
๒๘	๒๕๗	๑	บุรุษที่หย่าภรรยาแล้วก่อนนั้นเขาหวงหล่อนๆอยู่กับชายอื่นก็จะเคืองน้อยใจ, เมื่อหย่ากันแล้วหล่อนอยู่กับใครก็ทำใจเฉยๆได้	พระโยคาวจรเห็นสังขารทั้งปวงเป็นของสูญย่อ มละความกลัว, ยินดีเสียได้	ทำใจให้เป็นปกติได้	ยถา นาม-เอวเมว
๒๙	๓๑๗	๑	พระราชารัฐธรรมได้รับคำวินิจฉัยของลูกขุนทั้ง ๘ แล้ววางพระองค์เป็นกลาง	อนุโลมญาณ	วางเป็นกลาง	ยถา หิ-เอวี สมุปทมิท เวทิตพุท
๓๐	๓๑๗	๑	- พระราชา - โวหาริกอำมาตย์ - โบราณกรรม	- อนุโลมญาณ - ญาณ ๘ - โพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการ	- ผู้กระทำ - การทำ หน้าที่ - ตัวช่วย สนับสนุน	วีย (๓ ศัพท์)
๓๑	๓๒๑	๑	บุรุษผู้ใคร่จะกระโดดข้ามเหมืองใหญ่โหนเชือกไปถึงสวนบนของฝั่งนอกแล้วจึงปล่อยเชือก/ไม้เส้าตกลงที่ฝั่งนอกแล้วค่อยขึ้นขึ้น	พระโยคาวจรใคร่จะตั้งมั่นในพระนิพพานอันเป็นฝั่งนอกของภพกำเนิด คติ ฐิติ นิवास เล่นมาด้วยกำลังอุทฺทพยานุปีสนาเป็นคันคว่ำเชือกคือรูปฉันทฺตมุทไวที่ถึงไม้คืออัคคาพ/ไม้เส้าคือนามฉันทฺโหนด้วยอนุโลมจิตดวงแรกแล้วตกลงไปในพระนิพพานด้วยโคตรภูจิต	ต้องอาศัยเครื่องมือจึงจะข้ามฝั่งไปได้	ยถา หิ-เอวเมว
๓๒	๓๒๒	๑	บุรุษสามารถเห็นได้แต่ดวงจันทร์ แต่ไม่อาจกำจัดหมอกเมฆได้	โคตรภูก็สามารถเห็นพระนิพพานเท่านั้น ไม่อาจบรรเทาความมืดคือกิเลสได้	ทำได้อย่างหนึ่งแต่ไม่สามารถทำได้อีกอย่าง	ยถา-เอวี
๓๓	๓๔๘	๒	ความรวยของอิศรชนปรากฏชัดด้วยการเห็นคนเจ็บป่วยมีโรครุม	อรรถคือเป็นอธิบดีแห่งมคคสังฆปรากฏชัดด้วยการเห็นทุกขสัง	ทำให้เห็นความแตกต่าง	วีย
๓๔	๓๕๘	๑	- พระราชาเสวยรัชสุข	พระอรียะเข้าผลสมาบัติ	การเสวยสุข	ยถา หิ-เอวี

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
			- เทวดาเสวยทิพย์สุข	เสวยอริยโลภุตรสุขในขณะที่ต้องการ		
๓๕	๓๗๐	๑	บุรุษที่ยังมิได้จัดผ้าห่ม หม่อม พอลงลำธาร ไปหน่อยและเหยียบแผ่นหินร้อนเข้า หน่อยเท่านั้นก็ถอยกลับมา ยืนที่ฟากใน	พระโยคาวจรที่ยังมิได้ทำ บุปกิจพอเข้าเนวส์ัญญา นาสัญญาขณะไปหน่อย ก็ถอยกลับมาตั้งอยู่ในอากิจัญญาขณะ	ยังเตรียมตัว ยังพร้อม	ยถา หิ-เอว
๓๖	๓๗๐	๑	บุรุษผู้เคยเดินทางสายนั้นมาก่อนมาถึงที่นั่นนั่งผืนหนึ่ง ถี้อีกผืนหนึ่งข้ามลำธารไป ได้	พระโยคาวจรผู้ทำบุพกิจเสร็จแล้วเข้าเนวส์ัญญานา สัญญาขณะเป็นผู้ไม่มีจิตถึงนิโรชอยู่ต่อไปได้	มีการเตรียมตัวพร้อม	ยถา ปน-เอว เมว

๒. กลุ่มธรรมชาติ

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑	๓๐	๔	กระแสน้ำ	ภวังควิญญาณที่เป็นไปในกาลทั้งหลายของคนที่ไม่ฝืน	นับประมาณมิได้	วีย
๒	๓๒	๔	น้ำที่ไหลทวนกระแสนั้นขณะนึกน้อยคิดตามเรือที่แล่นไปทวนกระแสนั้น-๒ ขณะ	วิปากวิญญาณในบรรดา สเหตุกกามาวจรวิปาก ๘, วิปากาเหตุกม โนวินญาณธาตุ ๓ ที่แล่นไปในอารมณ์อื่นแต่อารมณ์ ภวังค์ซึ่งเรียกว่า ตทารัมมณะ	เห็นได้ชัด ชั่วขณะ	อิวิ
๓	๓๗	๔	น้ำผืนที่เอาจุ่มสำหรับสรงน้ำ	สมาธิมีความไม่ฟุ้งซ่าน เป็นลักษณะมีการประมวลสหหัตตะไว้เป็นรส มีความสงบระงับเป็นปัจจุปฏิฐาน มีความสุขเป็นปทัฏฐาน	รวมเป็นหนึ่งเดียว	วีย
๔	๓๘	๑	ความตั้งอยู่แห่งเปลวประทีป	ความตั้งใจ	รวมเป็นหนึ่งเดียว	วีย
๕	๕๐	๑	- การที่น้ำเดือดอยู่ในภาชนะด้วยไฟอ่อนๆ	- โสกะ - ปริเทวะ	- มือการเล็กน้อย	วีย (๓ ศัพท์)

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
			<ul style="list-style-type: none"> - การลั่นออกนอกภาษาชนแห่งน้ำที่เดือดด้วยไฟแรง - การที่น้ำภายในภาษาชนเดือดจนแห้งไปไม่พอจะลั่นอีก 	- อุปายาส	<ul style="list-style-type: none"> - มีอาการมากขึ้น - มีอาการลั่นทะลักออกมา 	
๖	๑๓๒	๒	แผ่นดินและแผ่นผ้าเป็นต้นเป็นที่ตั้งและเป็นที่อาศัยแห่งต้นไม้และจิตรกรรมเป็นต้น	ธรรมผู้อดหนุนโดยอาการเป็นที่ตั้งและเป็นที่อาศัยชื่อว่า นิสสยปัจจย	เป็นที่อิงอาศัย	วิย
๗	๒๐๔	๔	อสนีวิจักร (สายฟ้า)	สังสารภยที่บีบคั้นอยู่เป็นนิจ	คอยเบียดเบียนอยู่ตลอด	อิวิ
๘	๒๒๗	๑	ไฟไม่มีในดวงสุรย์, แก้ว, โคมัย ภายนอกวัตถุทั้ง ๓ นั้นมันก็ไม่มี แต่เกิดขึ้นด้วยวัตถุ ๓ อย่างนั้นรวมกันเข้า	วิบากหาไม่ได้ภายในกรรม ภายนอกกรรมก็หาไม่ได้ กรรมไม่มีในวิบากนั้น กรรมว่างจากผลๆ ก็ไม่มีในกรรม แต่ผลก็อาศัยกรรมนั้นแหละเกิดขึ้น	ไม่ได้อยู่ที่อื่นเลย อยู่ในตัวมันเอง	ขตา-คตา
๙	๒๘๐	๒	หยาดน้ำค้างเมื่อดวงอาทิตย์ขึ้นก็เหือดแห้งไป	สังขารทั้งหลายมีความแตกสลายไปเป็นปกติ	สลายไป	ว (อิวิ)
๑๐	๓๒๒	๑	ลม ๓ ลูกกำจัดได้แต่กลุ่มเมฆบังดวงจันทร์เท่านั้น ไม่สามารถเห็นดวงจันทร์ได้	อนุโลมจิตทั้งหลายก็บรรเทาได้แต่ความมืดบังสัจจะเท่านั้น ไม่สามารถเห็นพระนิพพานได้	ทำได้บ้างอย่าง นอกจากความสามารถไปทำไม่ได้	ขเวหิ-เอวิ
๑๑	๓๕๐	๑	ละความมืดด้วยประทีปที่ลูกโพลงในเวลากลางคืน	ละปหัตถ์พรรณนั้นๆ ด้วยองค์คือญาณเป็นอวัยวะแห่งวิปัสสนานั้นๆ โดยเป็นปฏิบัติกัน	ตรงกันข้ามกัน	วิย
๑๒	๓๕๓	๔	หยาดน้ำบนในบัวที่เอียง หน้อยย่อมไหลกลับ	จิตในสังขารเปกขาญาณ, อนุโลมญาณของพระโยคาวจรย่อมถอยงอกลับจากสังขารทั้งปวง	ย้อนกลับ	วิย

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑๓	๓๕๓	๑	ต้นไม้ที่ถูกสายฟ้าฟาดทำลายไป (ไม่งอกอีก)	ธรรมทั้งหลายมีสังโยชน์เป็นค้ำที่ละได้ด้วย อริยมรรคญาณ	ไม่สามารถมีอีกได้	วิย, ขลา-ตลา

๓. กลุ่มพืช/ต้นไม้

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑	๑๔	๑	ปลาขกลีบอุบล	ลิ้น	ยาวเรียว	สมาสรูป
๒	๕๓	๑	ต้นไม้ที่โคนล้มลงไปยังไม่มีอุปัทวะแม้จะถูกตัดส่วนบนก็ยังงอกได้อีก	ทุกข์นี้เมื่อตัดหนุสยยังมีได้ถูกถอนทิ้งก็เกิดขึ้นใหม่ได้	ยังสามารถเจริญงอกงามได้อีก	ขลาปี-เอวมุปี
๓	๑๒๕	๔	ต้นไม้ที่มีรากงอกงามแล้วตั้งอยู่ได้ด้วยดี	ธรรมทั้งหลายที่ได้เหตุปัจจัยแล้วย่อมมั่นคงด้วยดี	มีความมั่นคง	วิย
๔	๑๒๕	๔	สาหร่ายทั้งหลายมีสาหร่ายเมล็ดงาเป็นค้ำไม้ตั้งมั่นด้วยดี	อเหตุกธรรมทั้งหลายเป็นธรรมไม่มั่นคงด้วยดี	ไม่มีความมั่นคง	วิย
๕	๑๖๑	๑	อภิสังขารทั้งหลายแห่งพืชมีมะม่วงเป็นค้ำอันธรรชาติทำให้แล้วเมื่อเกิดผลก็หาเกิดแก่พืชอื่นๆ ไม่	ผลที่เกิดขึ้นในต้นคานหนึ่ง	มีความสืบเนื่องกัน	-เอวี สมุปทมัท ทฎฐพัพ
๖	๒๑๖	๑	กำอ้อ ๒ กำที่เขาค้ำพิงกันไว้มันต่างค้ำกันไว้ กำหนึ่งล้มอีกกำหนึ่งก็ล้มด้วย	นามและรูปในปีญจโวการภพต่างค้ำจุนกันเมื่ออันหนึ่งล้มด้วยอำนาจมรณะอีกอันหนึ่งก็ล้มด้วย	ต้องอาศัยกัน	ขลา หิ-เอวเมว
๗	๒๕๒	๔	เมล็ดงาทั้งหลายที่ซัดลงที่กระเบื้องร้อนแตกดัง ตูระๆ	สังขารทั้งหลายที่เกิดขึ้นในส่วนนั้นๆ ก็แตกไปในส่วนนั้นๆ	แตกไปในจุดนั้นๆ	วิย
๘	๓๓๕	๑	ต้นไม้รุ่นยังไม่มียผลเกิดบุรุษคัดมันเสียที่ราก ผลที่ยังไม่เกิดก็เลยไม่มี	อุปปาทะ(สิ่งที่มีความเกิดคือขันธ) เป็นเหตุ, ปัจจัย เพราะเหตุโทษในอุปปาทะ จิตจึงแต่นไปในอนุปปาทะ กิเลสที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เลยไม่เกิดขึ้น	ดำเนินการก่อนที่จะมีเหตุเกิดขึ้น (ตัดไฟแต่ต้นลม)	เสยขลาปี-เอวเมว

๔.กลุ่มสัตว์

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑	๑๔	๔	กีบแพะ	มานะ	เป็นวงๆ	สมาสรูป (สมุจจาน)
๒	๑๔	๑	งู, จระเข้, นก, สุนัขบ้าน, สุนัขป่า	ปสาทรูปมีจักขุเป็นต้น	มักน้อมไป สู่ที่อยู่ของ คน	วีย
๓	๑๔	๒	ศิรยะเถิน	จักขุประสาท	เล็กละเอียด	สมาสรูป (อุปม)
๔	๘๔	๔	- ลูกแกะอยู่ในมือคนเลง สุรา - ลูกงูอยู่ในมือหมองู	สัตว์อยู่ในครรภ์เสวยทุกข์ อย่างหนัก	มีความ ลำบาก	วีย (๒ ศัพท์)
๕	๘๔	๔	- สัตว์ที่ตกนรกหนาว - ถูกโปรยด้วยฝนถ่าน เพลิง - ได้รับการลงโทษมีการ สับร่างแล้วรดด้วยน้ำ กรดเป็นต้น	สัตว์อยู่ในครรภ์มารดา - เวลามารดาคั้นน้ำเข็น - เวลามารดากลับ ข้าวต้ม, ข้าวสวย - เวลามารดากลับ อาหารรสจัด	- หนาว - ร้อน - ทูรน ทุราย	วีย (๓ ศัพท์)
๖	๕๕	๔	เขากระต่าย	พระนิพพาน	เป็นคำกล่าว เปรียบด้วย เรื่องที่เป็น ไปไม่ได้	วีย
๗	๑๑๘	๔	โคที่เขาจะฆ่าถูกความ เหนียวหอบเพราะถูกลน ด้วยไฟและถูกทุบด้วยไม้ ค้อนครอบงำ ย่อมคั้นน้ำ	ปุถุชนผู้ถูกอวิชาครอบ งำที่เป็นทุกคติคามิเพราะ เร่าร้อนด้วยกิเลสนำความ เสื่อมมาให้ตนเอง	มีความ กระสับกระ ต่าย	วีย
๘	๒๑๓	๒	โคที่หากินบนภูเขาไม่รู้จัก เขตแดนเกิดพลัดตกเหว	พระโยคาวจรละรูปเริ่ม กำหนดรูปย่อมน้อมจาก กรรมฐาน	ทำให้เสื่อม จาก ประโยชน์	วีย
๙	๒๒๐	๔	ตัวหนอนเกิดในปลาเน่า, ขนมบูด, บ่อน้ำโสโครก, หลุมน้ำคร่ำ	กายนี้เกิดในระหว่างกะ เพาะอาหารใหม่และเก่ามี ไส้ใหญ่, น้อยล้อมอยู่ เป็น สิ่งปฏิถูล กลิ่นเหม็น น่า เกลียด	เป็นสิ่งน่า เกลียด	วีย
๑๐	๒๘๒	๔	สิ่งน่ากลัวทั้งหลายมีสิงโต	สังขารทั้งหลายอันแตกอยู่	เป็นสิ่งน่า	วีย

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
			เสือโคร่ง เสือเหลือง หมี เสือดาว ชัยภักดิ์ รากษส โคลศ สุนัขดุ ช้างคกมัน อสรพิษ ร้าย สายฟ้า ป่าช้า สนามรบ หลุมถ่านที่ยังลุกอยู่	คามสภาพอยู่ในภพ กำเนิด คติ จิตติ สัตตवास ทั้งปวงย่อมปรากฏเป็นสิ่งที่ น่ากลัวอย่างยิ่ง	กลัว	
๑๑	๒๘๕	๑	- สุวรรณราชหงส์ผู้ อภิรมย์อยู่ที่เชิงเขาจิตร กุฎไม่ยินดีบ่อน้ำ โสโครกที่ข้างประตู บ้านคนจันทาล - สีมณฑคราหมั่งจะถูก ขังในกรงทองก็มีได้ ยินดี กลับยินดีในป่า หิมพานต์อันกว้าง ๓๐๐๐ โยชน์ - พญาช้างฉัททันต์ไม่ยินดี ในท่ามกลางเมือง กลับยินดีแต่ในสระ ฉัททันต์และป่าชฎใน ป่าหิมพานต์เท่านั้น	- พระโยคาวจรเห็น สังขารเป็นโทษแล้วยอม เบื่อหน่าย เอื้อมระอา ไม่ ยินดี	เห็นเป็น ของน่าเบื่อ หน่าย	เสขุดาปิ นาม -เอวเมว ยดา จ-เอวี ยดา จ-เอวี
๑๒	๒๘๘	๒	กา (นำทาง) ของพวกพ่อค้า ทางเรือ	สังขารูปกขญาณ	เป็นตัวนำ	วีย

๕.กลุ่มวัตถุเครื่องใช้

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑	๑๗	๔	หนังที่ขัดอย่างดีแล้วยอม อ่อน บังคับได้	รูปวิธีการที่เป็นความอ่อน แห่งรูปทั้งหลายจัดเป็น รูปัสสมุททา	มีความอ่อน	อิวิ
๒	๓๘	๔	แก้วทำน้ำให้ใส	ศรัทธามีการทำให้ใจใส เป็นรส	ใสบริสุทธิ์	วีย
๓	๓๘	๔	เสาเรือน	สติ	มั่นคง	วีย
๔	๑๓๒	๒	ประทีปเป็นปัจจัยโดยยัง	ธรรมผู้อุคหนุนเมื่อเกิด	เมื่อทำหน้าที่	วีย

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
			แสงสว่างให้เกิดขึ้นพร้อมกัน	ขึ้นก็ยิ่งธรรมอื่นให้เกิดขึ้นพร้อมกัน ชื่อว่า สหชาติปัจจัย	ที่ก็พลอยให้ผลอีกอย่าง	
๕	๑๓๒	๒	ไม้สามท่อนตั้งค้ำกันและกันไว้	ธรรมที่ยังกันและกันให้เกิดและสนับสนุนกันและกัน ชื่อว่า อัญญมัญญปัจจัย	ต่างอิงอาศัยกัน	วีย
๖	๒๕๘	๔	- แป้งในกระดิ่งที่ถูกขยี้ - ฝ้ายที่ปลี่ยนเมล็ดแล้วพร้อมทำการต่อไปได้	วิปัสณาญาณกำหนดสังขาร โดยประการต่างๆ จนละความกลัว, ยินดี วางตัวเป็นกลางถึงปากทางแห่งวิโมกข์ ๓	พร้อมใช้งาน ได้ทันที	วีย
๗	๓๔๔	๑	ประทีปย่อมทำกิจ ๔ อย่าง ในขณะที่เดียวกัน ไม่ก่อน ไม่หลังคือเผาได้, ทำลายมีด, ไขแสง, กินน้ำมัน	มรรคญาณก็ตรัสรู้สิ่งจะ ๔ ขณะเดียวกัน ไม่ก่อน ไม่หลัง	เกิดขึ้นพร้อมกัน	ยดา-เอวมเว

๖.กลุ่มปัจจัย ๔

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑	๖๔	๔	บ้านร้าง	อายตนะภายใน	ไม่มีความงาม	วีย
๒	๒๑๔	๑	อากาศอาศัยเครื่องไม้, เถาวัลย์, ดินเหนียว, หญ้า ล้อมอยู่จึงได้ชื่อว่า เรือน	อาศัยกระดูก, เอ็น, เนื้อ, หนังล้อมอยู่จึงได้ชื่อว่า รูป	ประกอบรวมกันเข้า	เสขยดาปี-เอวมเว

๗.กลุ่มอวัยวะต่างๆ

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำอุปมาที่ใช้
๑	๑๗	๔	รูปของคนไม่มีโรค ไม่อืดอาด เปลี่ยนทำได้เร็ว	รูปวิการเป็นความเบาแห่งรูปทั้งหลายจัดเป็นรูปปีสส ลหุตา	มีความเบา	วีย

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำอุปมาที่ใช้
๒	๒๗	๑	เงาหน้าในพื้นที่แว่น	วิปากวิญญาณ	สิ่งที่สะท้อนออกมา	วีย
๓	๒๗	๑	หน้า (ของคนที่อยู่เงาหน้า)	กุศลวิญญาณ	สิ่งที่ทำการสะท้อน	วีย
๔	๓๔๘	๒	ความใสแห่งจักขุปรากุชัคค แก่คนผู้เห็นรูปที่ละเอียด อย่างยิ่ง	อรรถคือเป็นดวงตาแห่ง มรรคสังปรากุชัคคด้วย การเห็นนิโรธสัง	เกิดขึ้น เพราะเห็น เหตุ	วีย

๘.กลุ่มอาการนาม

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑	๑๗	๑	บุคคลที่เห็นเครื่องหมายน้ำ มีหัววัวเป็นคันที่ผูกไว้ในป่า ก็รู้ว่าน้ำมีอยู่ที่นั่น	กายวิญญูติและวจีวิญญูติ เมื่อบุคคลจับการไหวกาย และการเปล่งวาจาที่รู้ได้	ตั้งเขต สัญลักษณ์	ยถา หิ-เอว
๒	๑๘	๔	ความแก่แห่งข้าวเปลือก	ความแก่แห่งรูป	ปรากฏเห็น ชัดเจน	วีย
๓	๓๖	๔	รูปกระทบตา, เสียงกระทบ หู	ผัสสะไม่ติดอยู่ที่ไหนก็ยัง จิตและอารมณ์ให้กระทบ กันได้	ถึงไม่ ปรากฏก็มี ได้	วีย (๒ ศัพท์)
๔	๓๘	๔	การเล่นไปในการข้ามห้วง น้ำที่ป่ามา	ศรัทธามีความเล่นไป แห่งความเป็นที่ตั้งแห่ง ความเชื่อเป็นรส	มีการดำเนิน ไปได้	วีย
๕	๕๒	๔	ข่นรสน้ำทะเลทั้งสิ้นไว้ใน หยดน้ำหยดเดียว	พระผู้มีพระภาคทรง แสดงข่นทุกขั้ทั้งปวงเข้า ในอุปาทานชั้น ๕	ข่นจากมาก มาน้อย	วีย
๖	๑๑๕	๔	การชักเอาเถาวัลย์ของคนหา เถาวัลย์ ๔ คน	ทรงแสดงปฏิจจสมุปบาท ๔ อย่างคือ - แสดงคั่นถึงปลาย - แสดงกลางถึงปลาย - แสดงปลายถึงคั่น - แสดงกลางมาถึงคั่น	วิธีการ ๔ อย่าง	วีย
๗	๑๖๒	๒	สมมติว่า มีผลไม้ จะมีได้ก็ ต้องมีผลของตนไม้จริงๆ	สมมติว่า มีผู้เสวยจะ สำเร็จได้ก็ด้วยความเกิด	จะมีผลได้ก็ ต้องมีเหตุ	เอว-ยถา (คาถา)

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบเทียบ	คำบอกอุปมา
				ขึ้นแห่งผล		
๘	๑๘๒	๒	<ul style="list-style-type: none"> - การยื่นมือของโจร (ความหาสิ่งของในที่มีด) - การคว้าเอาสิ่งของ (ที่ความเจอเข้า) 	<ul style="list-style-type: none"> - ความปรารถนา อารมณ์ที่ยังมาไม่ถึงเป็นค้นหา - การยึดเอาอารมณ์ที่ มาถึงเข้าไว้เป็นอุปาทาน 	<ul style="list-style-type: none"> - ขึ้นปฏิบัติ การ - ประสบผลสำเร็จแล้ว 	วิย (๒ ศัพท์)
๙	๑๙๓	๒	<ul style="list-style-type: none"> - เพราะจับหัวงูไว้ ลำตัวที่เหลือก็พันเอาแขน (คนจับ) - เมื่อตัดหัวงูเสร็จแล้ว แขนก็พันจากอุ้งก้น 	<ul style="list-style-type: none"> - เพราะยึดอวิชาไว้ กิเลสวัฏที่เหลือและ วัฏฏะอีกสองมีกรรม วัฏเป็นต้นก็พันเอา คนเขาเข้า - เมื่อตัดอวิชาขาด แล้วความพันจาก ธรรมเหล่านั้นก็มีขึ้น 	<ul style="list-style-type: none"> - ยังถูกรัด อยู่ - ไม่ถูกรัด แล้ว 	วิย (๒ ศัพท์)
๑๐	๒๐๔	๒	นมส้มเป็นต้นเกิด ได้ก็มา จากนมสดเป็นต้น	สังขารเป็นต้นมี ได้ก็มา จากเหตุมีอวิชาเป็นต้น	แต่ละอย่าง เกิดมาจาก เหตุทั้งสิ้น	วิย
๑๑	๒๑๔	๑	เพราะส่วนต่างๆ ประกอบ กันเข้า เสียว่า รด จึงมี	เมื่อขันธ์ทั้งหลายมีอยู่ การ สมมติว่า สัตว์ จึงมี	เกิดขึ้น เพราะมาจากอีกอย่าง สืบเนื่องกัน มา	ยถา หิ-เอว
๑๒	๒๒๒	๔	นามรูปเป็นไปในปัจจุบัน โดยปัจจัย	นามรูปเป็นไปโดยปัจจัย ในอดีต, อนาคต	แม้ต่างกาล เวลา ก็ เหมือนกัน	ยถา-เอว
๑๓	๒๘๑	๔	<ul style="list-style-type: none"> - คุณความแตกแห่ง ภาชนะที่คนทุบอยู่ - คุณความแตกกระจาย แห่งฝุ่นละอองที่คน โปรย - คุณความแตกแห่งเมล็ด งามที่คนคว่ำอยู่ 	พระโยคาวจรไม่หวั่นไหว อยู่ปล่อยนิमितแห่งความ คิด ความตั้งอยู่ ความเป็น ไปแห่งสังขารทั้งปวงแล้ว คุณแต่ความแตกของมัน อย่างเดียว	คุณความแตก	วิย, อิว, วิย

๕.กลุ่มโรคาพาธ

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑	๓๔๗	๔	ความเจ็บป่วยเพราะของกินปรากฏชัด ได้ด้วยการเห็นความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นเพราะกินของแสลง	อรรถคือการก่อเหตุสมุทัยตั้งปรากฏชัด ได้ด้วยการเห็นทุกขสัง	ดูเปรียบเทียบกับ	วิย

๑๐.กลุ่มเครื่องประดับ

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑	๑๔	๔	วงแหวน	โศตะ	อยู่ในที่ที่มีลักษณะคล้ายกัน	สมาสรูป (สมุจจาน)
๒	๑๗	๔	ทองที่หลอมอย่างดีแล้วเหมาะแก่การประดับร่างกาย	รูปวิธีการที่ใช้การได้แห่งรูปทั้งหลายจัดเป็นรูปัสสกัมมัณฺญุตตา	ใช้การได้เป็นอย่างดี	อิวิ

๑๑.กลุ่มคุณธรรม

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑	๑๒	๑	ประสงค์เอากิจเช่นการทรงไว้ของธาตุดินเป็นต้นได้เพราะภูตรูปนั้นๆ มีมากในสัมภาระ	รูปเป็นต้นมีคุณแก่ธาตุไฟเป็นต้นก็น่าจะประสงค์เอาด้วยเพราะรูปปรากฏมากในสัมภาระที่ยังด้วยธาตุไฟ	เป็นสิ่งที่ประสงค์	ยถา-เอวํ
๒	๑๓	๔	รูปรสเป็นต้นแห่งภูตรูปทั้งหลายในกาลปกติเดียวกัน ไม่มีอะไรวิเศษกว่ากัน ก็ยังไม่เหมือนกัน	จักขุประสาทเป็นต้นแม้เหตุแห่งความวิเศษกว่ากันอย่างอื่น ไม่มีก็ไม่เหมือนกัน	ไม่เหมือนกัน	ยถา-เอวํ
๓	๕๕	๒	พระอริยะย่อมรู้โลกุตระจิตของคนอื่น ได้ด้วยเจโตปริยญาณ	พระนิพพานเป็นธรรมชาติที่หาได้ด้วยอุบาย	มีอุบายวิธี	วิย
๔	๑๓๔	๑	จิตที่เว้นธรรมทั้งหลายมี	ความเป็นอนุดตรูป	มีไม่ได้	ยถา-หิ-น เอวํ

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
			เหตุปัจจัยธรรมเป็นค้นหาเกิดขึ้นได้ไม่	นิสสยะ		
๕	๒๒๘	๑	จักขุวิญญูณามีในลำดับแห่งมโนธาตุ แต่ก็มาและเกิดในลำดับแห่งมโนธาตุ	สันตติแห่งจิตย่อมเป็นไปในปฏิสนธิ	เกิดมีในลำดับต่อกัน	ยถา-ตถา

๑๒.กลุ่มยานพาหนะ

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑	๒๑๖	๔	รถยนต์	นามและรูปที่ถูกปัจจัยปรุงแต่งขึ้น	มีหลายสิ่งปรุงแต่งขึ้น	อิวิ

๑๓.กลุ่มอาวุธ

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑	๗๑	๔	ลูกศร, หลาว	เวทนาขั้นในธรรมชาติ	เครื่องมือสำคัญ	อิวิ (๒ ศัพท์)
๒	๗๑	๔	กงจักรที่คม	รูป	เป็นเครื่องทำลายได้	วิย
๓	๘๕	๔	- ลูกศรอาบยาพิษแทงเอา - หลาวเหล็กเผาไฟเผาเอา	- โสภย้อมที่มแทงหัวใจสัตว์ทั้งหลาย - เผาหัวใจเอาอย่างร้ายแรง	- แทะ - เผา	ว (อิวิ) (๒ ศัพท์)

๑๔.กลุ่มดนตรี

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑	๒๑๗	๑	เสียงอาศัยกลองที่คนตีจึงเป็นไป เสียงก็อันหนึ่ง	นามอาศัยรูปคือหทัยวัตถุ, ทวาร, อารมณจึงเป็นไป	ถึงจะอาศัยกันแต่ก็มีใช้	ยถา จ-เอวเมว

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
			กลองก็อันหนึ่ง ไม่ใช่อันเดียวกัน	นามก็อันหนึ่ง รูปก็อันหนึ่ง มีใช้อย่างเดียวกัน	อย่างเดียวกัน	
๒	๒๖๓	๑	เสียงพิณมิได้มีอยู่มามีขึ้น เพราะอาศัยตัวพิณ คอพิณ และความพยายามของบุคคล ครั้นมีแล้วก็กลับหายไป	ธรรมทั้งหลายทั้งที่มีรูป และไม่มีรูปทั้งปวงไม่มี ครั้นมีแล้วก็กลับหายไป	มีแล้วก็สลายไป	ยถา ปน-เอวี่

๑๕.กลุ่มที่เคารพบูชา

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑	๑๘๔	๑	ความเกิดขึ้นแห่งพระพุทธรเจ้าทั้งหลายเป็นความสุข เพราะเป็นเหตุแห่งความสุข	กรรมจัดเป็นกรรมโดยผล โวหารเพราะกรรมนั้น เป็นเหตุแห่งภพ	ผลที่จะเกิดขึ้นอย่างแน่นอน	ยถา-เอวี่

๑๖.กลุ่มอุปมาหลายข้อ

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑	๑๓	๔	<ul style="list-style-type: none"> - กลีบบัว - ศีรษะเก็น - น้ำมันที่ราดลงไปในปุยนุ่น ๗ ชั้น - ขัดติยกุมารที่พี่เลี้ยง ๔ คนดูแลอยู่ 	<ul style="list-style-type: none"> - นัยน์ตาสดฐานขาว - ประมาณศีรษะ - อันธาตุทั้ง ๔ มีหน้าที่อาบเยื่อตาทั้ง ๗ ชั้น - ธาตุคินทรวงไว้ ธาตุน้ำยัคไว้ ธาตุไฟทำให้อุ่น ธาตุลมพองไว้ 	<ul style="list-style-type: none"> - ขาว - ขนาดของศีรษะ - ชุ่มชื้นอยู่ตลอดเวลา - ช่วยรักษาไว้ 	<ul style="list-style-type: none"> - สมาสรูป (สนุนิก) - สมาสรูป (มตต) - วีย - วีย
๒	๑๕	๒	<ul style="list-style-type: none"> - น้ำรักษาไม้น้ำทั้งหลาย มีดอกบัวเป็นคั่น - พระพี่เลี้ยงเลี้ยงพระกุมาร - นายเรือผูกพันกับสิ่งที่ 	<ul style="list-style-type: none"> - ชีวิตินทรีรักษาสหัชรูปไว้ - รักษาธรรมที่เป็นปัจจุบัน - เป็นไปสัมพันธ์กับ 	<ul style="list-style-type: none"> - อยู่ได้ตามธรรมชาติของตน - ทำตามหน้าที่ของ 	<ul style="list-style-type: none"> - วีย (๔ ศัพท์)

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
			คนทำ - ไล่และน้ำมันกำลังสิ้น ไล่ไม่ดำรงแปลประทีป ไว้ได้	ธรรม - ไม่ดำรงสหัสรูปไว้ใน ในวงขณะเพราะ คนกำลังแตกอยู่	คน - เกี้ยวเนื่อง กัน - ดำรงอยู่ไม่ ได้	
๓	๓๕	๒	- ช่างไม้ทำเครื่องหมาย ไว้ที่ต้นไม้อัน - คนตาบอดคลำช้าง - ความงำที่เกิดแก่ลูก เนื้อในหุ่นหู้ว่า เป็น คนจริงๆ	- สัญญามีการทำ เครื่องหมายเป็นรส - มีการทำความมั่นใจ ตามเครื่องหมายเป็น ปัจจุบันฐาน - มีอารมณ์ที่ปรากฏ อย่างไรเป็น ปทัฏฐาน	- ทำเป็น เครื่องหมาย - ยึดถือตาม นั้น - เห็นเป็น จริงๆจังๆ	วิย (๓ ศัพท์)
๔	๓๘	๔	เสาเขื่อน, นายประตู	สติ	มั่นคง, คุ้ม ครองรักษา	วิย (๒ ศัพท์)
๕	๓๙	๒	- หยาคน้ำไม่คิดในกลีบ บัว - ภิกษุผู้พ้นแล้ว - คนที่ตกอยู่ในที่ โสโครก	อโลภะ	ไม่คิด	วิย (๓ ศัพท์)
๖	๓๙	๒	- มิตรผู้อารีย์ - ไม้จันทร์ (มีรสเย็น) - ดวงจันทร์เพ็ญ (มีรัศมี เย็น)	อโทสะ	มีความเย็น	วิย (๓ ศัพท์)
๗	๓๙	๒	- การที่ลูกธนูของนาย ขมังธนูผู้ฉลาดยิงไป ตรงเป้า - ประทีป - ผู้ชี้ทางที่ชำนาญชี้ทาง แก่คนเดินป่า	อโมหะ	มีความ เข้าใจ, ไม่หลง	วิย (๓ ศัพท์)
๘	๔๓	๔	- ตั้งสำหรับคักลึง - ขึ้นเนื้อที่คนโยนไปใน กระทะร้อน	โลภะ - มีการยึดอารมณ์เป็น ลักษณะ	- ยึดคิดไว้ มัน - จับคิด	วิย (๔ ศัพท์)

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
			<ul style="list-style-type: none"> - สีสียาคาผสมน้ำมัน - กระแสน้ำเชี่ยว 	<ul style="list-style-type: none"> - มีการตั้งหน้าคิดไปเป็นรส - มีการไม่ยอมสละเป็นปัจจุบัน - มีการ..เป็นปทัฏฐาน 	<ul style="list-style-type: none"> - ล้าง,ลบออกยาก - มุ่งไปสู่แหล่งใหญ่อย่างเดียว 	
๕	๔๔	๔	<ul style="list-style-type: none"> - น้ำกระเพื่อมเพราะลมตี - ธงและผืนผ้าอันโบกสะพัดเพราะลมต้อง - เถ้าอันฟุ้งกระจายเพราะถูกทุ้มคด้วยก้อนหิน 	จิตที่ฟุ้งซ่าน <ul style="list-style-type: none"> - มีความไม่สงบเรียบเป็นลักษณะ - มีความไม่หยุดนิ่งเป็นรส - มีอาการหมุนไปเป็นปัจจุบัน 	ไม่หยุดนิ่ง, พัดกระจัดกระจาย	วิย (๓ ศัพท์)
๑๐	๔๕	๔	<ul style="list-style-type: none"> - อสรพิษที่ถูกตี - ถูกพิษแทรก - ไฟป่า - ข้าศึกได้โอกาส - น้ำมูตรเน่าระคนด้วยยาพิษ 	โทสะ <ul style="list-style-type: none"> - มีความดุเป็นลักษณะ - มีความพลุ่งพล่านเป็นรส - เเผาที่อาศัยของคนเสียเป็นรส - มีความประทุรร้ายเป็นปัจจุบัน - มีอาณาเขตดุเป็นปทัฏฐาน 	<ul style="list-style-type: none"> - คุร้าย, ผูกโกรธ - ชาบช่าน - ทำลายสิ้น - จ้องทำร้าย - น่ารังเกียจ, มีพิษร้าย 	วิย (๕ ศัพท์)
๑๑	๕๖ - ๕๘	๓	<ul style="list-style-type: none"> - โรงพยาบาล - คนไข้ - ความไข้ - สมุฏฐานแห่งไข้ - การเสพของแสดง 	<ul style="list-style-type: none"> - รูปอุปาทานขันธ - เวทนาอุปาทานขันธ - สัญญาอุปาทานขันธ - สังขารอุปาทานขันธ - วิญญาณอุปาทานขันธ 	<ul style="list-style-type: none"> - ตัวสังขาร - สิ่งที่อยู่ในสังขาร - อาการ - ผู้กระทำ - ผู้ถูกกระทำ 	สมาสรูป (อุปม ๑ ศัพท์)
			<ul style="list-style-type: none"> - คุก - การลงโทษ - โทษ - เจ้าหน้าที่ผู้ลงโทษ - นักโทษ 			

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
			<ul style="list-style-type: none"> - ภาชนะ - โภชนะ - ก้นข้าว - ผู้เลี้ยง - ผู้กิน 			
๑๒	๕๘	๑	<ul style="list-style-type: none"> - ก้อนฟองน้ำ - ต่อมน้ำ - พยับแดด - ต้นกล้วย - กล 	<ul style="list-style-type: none"> - รูป - เวทนา - สัญญา - สังขาร - วิญญาณ 	<ul style="list-style-type: none"> - ทั่ววัตถุ - อากาศ - สิ่งกระทบ - ลักษณะ - ธรรมชาติ 	วิย (๕ ศัพท์)
๑๓	๗๑	๓	<ul style="list-style-type: none"> - หน้ากลอง - ไม้ - เสียง (กลอง) 	<ul style="list-style-type: none"> - จักษุธาตุ - รูปธาตุ - จักขุวิญญาณธาตุ 	<ul style="list-style-type: none"> - สิ่งที่เป็นวัตถุ - วัตถุ - วัตถุประกอบ - ผลที่ได้รับ 	วิย (๑๒ ศัพท์)
			<ul style="list-style-type: none"> - หน้าแว่น - หน้า - เงาหน้า 			
			<ul style="list-style-type: none"> - อ้อย, เมล็ดงา - เครื่องบีบอ้อย, ไม้บีบงา - น้ำอ้อย, น้ำมันงา 			
๑๔	๗๑	๒	<ul style="list-style-type: none"> - กำมือเปล่า - เนื้อป่า - บุรุษผู้ผลัดคนอื่นลงหลุม - โจรที่ทางการตามจับ - พืชต้นไม้มิพิย 	สัญญาของปุถุชน	เป็นของธรรมดาสามัญ	วิย (๕ ศัพท์)
๑๕	๗๒	๔	<ul style="list-style-type: none"> - ลิงในป่า - ม้าเลวฝึกได้ยาก - ท่อนไม้ที่ขรุขระขึ้นฟ้า - นักฟ้อนในโรงฟ้อนรำ 	มโนวิญญาณธาตุ	มีแต่ให้โทษ, ทำได้ยาก	วิย (๔ ศัพท์)
๑๖	๘๔	๔	ตัวหนอนเกิดอยู่ในปลาเน่า, ขนมบูด, หลุมน้ำคร่ำ	สัตว์เมื่อเกิดในท้องมารดา ย่อมเกิดในกุงฉิปประเทศ	ไม่สะอาด	วิย
๑๗	๘๔	๔	<ul style="list-style-type: none"> - ข้าวต้มมัด - ขนมห้อนแป้ง 	สัตว์ที่อยู่ในท้องมารดา ร้อนอบอยู่ด้วยสัมภาวะ	ร้อน	วิย (๒ ศัพท์)

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๑๘	๘๕	๔	<ul style="list-style-type: none"> - ปล่องแหว - ช้างใหญ่ถูกคั่นออกทางช่องคาล - สัตว์นรกถูกบดด้วยสังฆาคบบรรพต 	สัตว์เมื่อจะคลอด <ul style="list-style-type: none"> - ถูกลมกัมมชวาดพัดให้ลงตรงช่องคลอด - ถูกเบ่งออกทางช่องคลอดอันแคบยิ่ง - ถูกบีบด้วยเชิงกราน 	<ul style="list-style-type: none"> - ช่องเล็ก - คับแคบ - ถูกบีบ 	วีย (๓ ศัพท์)
๑๙	๙๒	๑	<ul style="list-style-type: none"> - ไฟเบียดเบียนเชื้อ - เครื่องประหารเบียดเบียนเป่า - แมลงมีเหลือบและขุง - เป็นต้นเบียดเบียนโค - คนเกี้ยวข้าวเบียดเบียนนา - พวกโจรปล้นบ้านเบียดเบียนบ้าน 	ทุกขธรรมทั้งหลายมีชาติ เป็นต้นเบียดเบียน อุปาทานชั้น ๕	เป็นของคู่กัน	อิว (๓ ศัพท์) วีย (๒ ศัพท์)
๒๐	๙๒	๑	<ul style="list-style-type: none"> - หญ้าและไม้เถาเป็นต้นเกิดที่พื้นดิน - ดอก ผลและหน่อเกิดที่ต้นไม้มันทั้งหลาย 	ทุกขธรรมทั้งหลายมีชาติ เป็นต้นเกิดที่อุปาทานชั้นทั้งหลาย	อาศัยเกิด	วีย (๒ ศัพท์)
๒๑	๑๐๐	๑	<ul style="list-style-type: none"> - ของหนัก/ โรค/ การขาดแคลนอาหาร - การถือของหนัก/ เหตุของโรค/ ฝนไม่ดี - การวางของหนัก/ ความหายโรค/ อาหารสมบูรณ์ - อุปายวิธีวางของหนัก/ ยา/ ฝนดี 	<ul style="list-style-type: none"> - ทุกขสัง - สมุทัยสัง - นิโรธสัง - มรรคสัง 	<ul style="list-style-type: none"> - เรืองราว - เหตุของเรื่อง - ผล - แนวทางแก้ไข 	วีย (๖ ศัพท์) อิว (๖ ศัพท์)

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๒๒	๑๐๓	๑	ในสหาย ๓ คน - คนหนึ่งเห็นคอกต้น จำปีบานก็ยื่นมือไป เด็ดแต่ไม่ถึง - สหายอีกคนหันหลัง ให้สหายคนแรกยื่น โจนเงินแต่เก็บไม่ถึง - อีกคนเอียงให้สหาย เหล่านั้น	ธรรม ๓ มีสัมมาวายามะ เป็นต้น	ช่วยกัน ทำงาน สำเร็จ	ยถา หิ-เอวี่ สมุปทมิต์ ทฎจพุพ์
๒๓	๑๐๔	๑	- สหาย ๓ คนเข้าอุทยาน ด้วยกัน - ต้นจำปีมีดอกบานงาม - สหายผู้เอื้อมมือขึ้นไป แต่เก็บไม่ถึง - สหายผู้ก้มหลังให้ - สหายผู้ยื่นเอียงให้	- ธรรม ๓ มี สัมมาวายามะ เป็นต้น - อารมณ (ของสมาธิ) - สมาธิที่ไม่แนบแน่น - วายามะ - สติ	- อาศัยกัน และกัน - คงาม - ยังไม่แน นอน - ความ พยายามต่อ มา - ความตั้งใจ	วีย (๕ ศัพท์)
๒๔	๑๒๖- ๑๒๗	๒	- บุคคลผู้ปรารถนาเทพ อัปสรริตะโจนหน้าผา ตาย - แมลงเม่าริเข้าตอม เปลวไฟ, สัตว์ที่ ตะกรมหยาดน้ำผึ้ง เลียคมศัสตราที่น้ำผึ้ง ติด - เด็กอ่อนริเล่นคูด, คน อยากตายริกินยาพิษ - คนหลงทิศริอ่านเดิน ทางมุ่งหน้าไปยังเมือง ปีศาจ	- บุคคลละอวิชาใน สังจะ ๔ ยังไม่รู้ว่า ทุกข์เป็นทุกข์จึงก่อ บุญญาภิสังขาร - บุคคลไม่เห็นผลบุญ ที่สมมติกันว่าเป็น สุขเป็นปริกรรมทุกข์ อันจะก่อความเดือด ร้อนใจใหญ่ให้จึงก่อ บุญญาภิสังขาร - ไม่เห็นโทษใน โลกียวิสัยเพราะ สำคัญว่าเป็นสุข อบุญญาภิสังขาร - ไม่รู้ว่าสังขารแม้ใน ฝ่ายอรุปรวิบากก็เป็นวิ ปริณามทุกข์จึงก่อ เนญชาภิสังขาร	ไม่รู้ผิด-ถูก จึงสำคัญผิด ว่าเป็นสิ่งที่ ดี	วีย (๖ ศัพท์)

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๒๕	๑๒๕	๔	<ul style="list-style-type: none"> - พืชทั้งหลายมีพืชข้าวสาลีเป็นต้นยังความเป็นรัฐชาติให้สำเร็จ - สีของมณีเป็นต้นยังแสงของมณีให้สำเร็จ 	เหตุบังจยยังกุศลเป็นต้นให้สำเร็จแก่สัมปยุตธรรมทั้งหลายมีกุศลธรรมเป็นต้น	ให้สำเร็จหน้าที่	วีย (๖ ศัพท์)
๒๖	๑๖๐	๑	เสียงสะท้อน, ประทีป, ตรา, เงามเป็นต้นเหตุ เว้นต้นเหตุเสียก็ไม่มี	จิต	มีมาแต่เหตุ	ชลา หิ-เอวเมว
๒๗	๑๖๕	๑	<ul style="list-style-type: none"> - กลุ่มไม้้อที่รากยึดไว้ทั้ง ๔ ทิศถูกลมตีที่ตั้งอยู่ได้ - คนเรือแตกได้ที่พึ่งสักแห่งในมหาสมุทรแม้กำลังคลื่นตึกที่ทรงตัวอยู่ได้ 	กัมมชรูปมีรูป ๓ สมุฏฐานอุปถัมภ์ข้อมตั้งอยู่ได้นาน	เมื่อมีที่พึ่งก็อยู่ได้	วีย (๒ ศัพท์)
๒๘	๒๐๐	๑	<ul style="list-style-type: none"> - คนตาบอด - การก้าวพลาดของคนตาบอด - การเกิดเป็นแผลฝีขึ้นแห่งคนหกล้ม - ต่อมฝีแตก - อะไรกระทบต่อมฝีเข้า - ความทุกข์เกิดแต่การกระทบ - ความปรารถนาจะแก้ทุกข์ - การคว่ำเอาขาแสลงด้วยมุ้งจะแก้ทุกข์ - การทนายแสลงที่คนยึดถือ - เกิดเป็นฝีกลายเพราะทนายแสลง - ความแตกแห่งฝีเพราะฝีกลาย 	<ul style="list-style-type: none"> - อวิชา - สังขาร - วิญญาณ - นามรูป - สพายคณะ - ผัสสะ - เวทนา - ตัณหา - อุปาทาน - ภพ - ชาติ - ชรามรณะ 	เป็นความสืบเนื่องกันตามลำดับ	วีย (๑๒ ศัพท์)

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๒๖	๒๐๑	๒	<ul style="list-style-type: none"> - ฝ่าปิดดวงตา (ทั้งสองข้าง) ไว้ - ตัวใหม่ห่อตัวได้ด้วยส่วนหนึ่งแห่งฝักใหม่ - ราชกุมารที่ปริณายกปกป้องแล้วข่มได้ - ความสนับสนุนในราชสมบัติ - นักเล่นกลทำกลให้เกิดได้หลายประการ - พุ่มไม้ในป่าที่ตั้งมั่นอยู่ในพื้นดินดี - ไฟเกิดเพราะการตีแห่งไม้สีไฟอันบน - ความร้อนเกิดแก่คนที่ไฟถูกเอา - ความระหายนะเพิ่มมากขึ้นแก่คนที่ดื่มน้ำเกลือเข้าไป - ความระหายนะปรารถนาในน้ำดื่ม - ปลาติดเบ็ดด้วยความโลภในเหยื่อ - เมื่อมีพิชชีย่อมมีหน่อ - ต้นไม้ที่เกิดขึ้นแล้วข่มล้มเป็นแน่ 	<ul style="list-style-type: none"> - อวิชาครอบงำสัตว์ทั้งหลายไว้ - คนโง่ถูกอวิชาครอบงำห่อตัวไว้ด้วยสังขารทั้งหลาย - อันนำไปสู่ภพใหม่ - วิญญาณยังนามรูปมากชนิดให้เกิดในปฏิสนธิ - สพายตะกั่วที่ตั้งมั่นอยู่ในนามรูปข่มเจริญงอกงามไพบูลย์ - ผัสสะข่มเกิดเพราะความกระทบกันแห่งอายตนะ - เวทนาย่อมเกิดแก่คนที่ถูกผัสสะกระทบ - คัดหาเจริญมากแก่คนที่เสวยเวทนาอยู่ - ผู้ทะเยอทะยาน(ด้วยคัตถา)ทำความปรารถนาในภพทั้งหลาย - เขายึดเอาภพไว้มั่นด้วยอุปาทาน - เมื่อภพมีชาติก็ย่อมมี - ชรามรณะย่อมมีแก่ผู้เกิดมาแล้วแน่แท้ 	<ul style="list-style-type: none"> - ครอบงำ, ครอบคลุม - ถูกห่อไว้ - ได้ที่อยู่อาศัย - วิธีการหลากหลาย - เจริญรุ่งเรืองดี - มีกระทบกัน - คนถูกกระทบเอา - มีความต้องการมาก - มีความปรารถนา - ชีตถืออย่างมั่นคง - เกิดคู่กัน - มีแน่แท้, แน่นอน 	วิย (๑๒ ศัพท์)
๓๐	๒๐๕	๔	<ul style="list-style-type: none"> - ค้าย่อง - รังนกคูลิ - หล้ามุงกระต่าย, หล้าปล้อง 	<ul style="list-style-type: none"> - สัตว์ที่ไม่เข้าใจปฏิจสมุปบาทล่วงพ้นอบาย ทุกคติ - วินิบาต สงสาร ไปไม่พ้น 	<ul style="list-style-type: none"> - มีความวุ่นวาย 	สมาสรูป (ชาติ, ภูต)

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๓๑	๒๑๕	๑	<ul style="list-style-type: none"> - คนอาศัยเรือ ไปในทะเลได้ - เรืออาศัยคนจึงไปทะเลได้ - คนและเรือต่างอาศัยกันจึงไปทะเลได้ 	<ul style="list-style-type: none"> - นามอาศัยรูป - รูปอาศัยนาม - นามและรูปต่างอาศัยกันและกัน 	ต้องอาศัยกัน	ยถาปี-เอวเมว ยถา-เอวเมว - เอวี
๓๒	๒๒๗	๑	<ul style="list-style-type: none"> - การสาธยายจากปากอาจารย์ไม่เข้าไปสู่ปากอันควาสึก แต่การสาธยายในปากอันควาสึกก็มีอาจารย์เป็นปัจจัย - น้ำมันต์ (ของหอมวิเศษ) ที่หูดคิมไม่เข้าสู่ห้องของคนมีโรค แต่โรคของเขาก็หาย เพราะการคิมน้ำมันต์ของหูดเป็นปัจจัย - วิธีแต่งหน้าไม่เข้าไปสู่เงหน้าในแว่นเป็นต้น แต่เงหน้าจะปรากฏได้ก็เพราะวิธีแต่งหน้าเป็นปัจจัย - เปลวประทีปของไส้ตะเกียงอันหนึ่งไม่เข้าไปสู่ไส้อันอื่น เพราะเปลวประทีปของไส้อันหนึ่งนั้นเป็นปัจจัย 	<ul style="list-style-type: none"> - ธรรมสักอย่างย่อมไม่ข้ามมาสู่ภพนี้จากอดีต/ ไม่ข้ามไปสู่ภพใหม่จากภพนี้ แต่ว่าขันธ อยตนะ ชาติ จะไม่เกิดในภพนี้ เพราะมือนิดเป็นปัจจัย 	เป็นปัจจัยของกันและกัน	ยถา-เอวเมว
๓๓	๒๕๓	๔	<ul style="list-style-type: none"> - คอไฟไหม้ - การชุกอยู่ในตะกร้าถ่าน 	รูป (อาหารมยรูป) ที่ตั้งขึ้นในความออดอ้อมเป็นรูปห่อเหี่ยวอดโรยฉิวพรรณคล้ำเสียวทรหดทรงไป	คำคล้ำ	วิย (๒ ศัพท์)

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๓๔	๒๖๖	๔	<ul style="list-style-type: none"> - หยาดน้ำค้าง - ค่อมน้ำ - รอยไม้ขีดในน้ำ - เมล็ดผักกาดที่ปลายนเหล็กแหลม - สายฟ้าแลบ - มายากล - พยับแดด - ความฝัน - ล้อไฟ - เมืองคนธรรพ์(วิมานในอากาศ) 	สังขารทั้งหลายปรากฏเป็นของใหม่เป็นนิจ ตั้งอยู่ชั่วกาลอันสั้น โดยปกติ ทั้งยังปรากฏว่าเป็นของไม่เป็นสาระและไม่มีแก่นสาร	อยู่ได้ชั่วกาลไม่นาน	วีย (๖ ศัพท์)
๓๕	๒๗๑	๔	<ul style="list-style-type: none"> - วชิราวุธของพระอินทร์ที่ปล่อยไปแล้ว - หอกอันร้อนที่ปักลงไป ในห่อใบไม้ 	อุเบกขาที่พระโยคี อาวัชชนาการถึงยอมนำไปอย่างกล้าแข็ง	มีอำนาจมาก	<ul style="list-style-type: none"> - อิว - วีย
๓๖	๒๘๓	๑	<ul style="list-style-type: none"> - การที่หญิงคนนั้นเห็นศिरະของบุตรคนโตที่ขาดแล้ว - เห็นศिरະที่กำลังขาดของบุตรคนเล็ก - การทอดอาลัยในบุตรคนเล็กด้วยเห็นว่า จักเป็นเหมือนกับ ๒ คนนั้น 	<ul style="list-style-type: none"> - การที่พระโยคีเห็นความคับแค้นสังขารที่เป็นอดีตทั้งหลาย - ที่เป็นปัจจุบัน - ที่เป็นอนาคต 	การทำใจยอมรับความสูญเสีย	วีย (๓ ศัพท์)
๓๗	๒๘๓	๑	<ul style="list-style-type: none"> - การที่หญิงคนนั้นระลึกถึงความตายแห่งทารก ๕ คน - เห็นภาวะที่ทารกอยู่ในมือกำลังตาย - การทอดอาลัยในทารกที่ยังอยู่ในห้อง 	<ul style="list-style-type: none"> - การที่พระโยคีเห็นความคับแค้นสังขารที่เป็นอดีตทั้งหลาย - ที่เป็นปัจจุบัน - ที่เป็นอนาคต 	การทำใจยอมรับความสูญเสีย	วีย (๓ ศัพท์)

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๓๘	๒๘๓	๑	<ul style="list-style-type: none"> - คนตาดีแลดูหลุมถ่านเพลิง ๓ หลุมตัวเองมิได้กลัวแต่วิจารณ์ไปว่าสัตว์ใดๆ ตกลงไปจักได้รับความทุกข์ไม่น้อยทุกตัว - คนตาดีแลดูหลาว ๓ เล่มที่เขาปักเรียงกันไว้ตัวเองมิได้กลัวแต่วิจารณ์ไปว่า สัตว์ใดๆ ตกลงไปทีหลาว ๓ เล่มนี้จักได้รับความทุกข์มิใช่น้อยทุกตัว 	การพิจารณาภยตูปัญฐานญาณให้เห็นเป็นสภาพถึงความฉิบหาย มีภัยเฉพาะหน้าปรากฏแก่ญาณนั้น โดยเป็นของน่ากลัวแต่อย่างเดียว	เห็นเป็นของน่ากลัว	ยถา นาม, ยถา วา ปน-เอว เมว
๓๙	๒๘๔	๔	<ul style="list-style-type: none"> - บ้านร้าง - สิ่งลงตาทั้งหลายมีพยับแดดและเมืองคนธรรพ์เป็นต้น 	ภิกษุทำในใจโดยความเป็นอนัตตาย่อมเห็นนิमितและปวิคตะเป็นสิ่งว่างเปล่าร้างไม่มีเจ้าของ ไม่มีหัวหน้า	ว่างเปล่า	วีย (๒ ศัพท์)
๔๐	๒๘๕	๒	<ul style="list-style-type: none"> - หลุมถ่านเพลิงที่เต็มด้วยถ่านปราศจากเปลว - อสรพิษมีพิษร้าย - เพชฌฆาตผู้เงื้อดาบ - หมู่บ้านร้าง - พวกโจรปล้นหมู่บ้าน 	พระโยคาวจรพิจารณา <ul style="list-style-type: none"> - ภพ ๓ - มหาภูต ๔ - จันท์ ๕ - อายุคนะภายใน ๖ - อายุคนะภายนอก ๖ 	เห็นเป็นของน่ากลัว	วีย (๕ ศัพท์)
			<ul style="list-style-type: none"> - ไฟที่ลุกโชติช่วงอยู่ - ผีหัวขาด, โรค, ลูกศร, ตัวทุกข์ร้อน, ตัวเจ็บป่วย 	<ul style="list-style-type: none"> - วิญญาณฐิติ ๗, สัตตาวาส ๘ ที่ถูกไฟไหม้ - สังขารทั้งปวง 	เห็นเป็นของน่ากลัว	วีย (๓ ศัพท์)

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
			อาการเหมือน - ป่ารกชัฏน่ารันทรมย์แต่มีสัตว์ร้าย - ถ้ามีเสือ - น้ำมีคาหะ (จระเข้) รากษส - ข้าศึกผู้เงี้ยวดาบ - โภชนะมีพิษ - ทางมีโจร - เรือนไฟไหม้ - สนามรบมีกองทัพ	พระโยคาวจรเห็นเป็น โทษไร้คุณที่น่าพอใจ ปราศจากวิสัยที่น่ายินดี	เห็นเป็น ของน่ากลัว	อิว (๒ ศัพท์) วิย (๖ ศัพท์)
๔๑	๒๕๐	๑	- ปลาอยู่ในตาข่าย - กบอยู่ในปากงู - ไก่ป่าถูกขังไว้ในกรง - เนื้อติดบ่วง - งูอยู่ในมือหมอง - ช้างตกหลุมใหญ่ - พญานาคอยู่ในปากครุฑ - พระจันทร์เข้าปากราหู - นุรุษถูกศัตรูล้อม	พระโยคาวจรระอาอยู่ไม่ ยินดีด้วยนิพพิทาญาณใคร จะออกไปจากสังขารทั้ง ปวง	ต้องการ อยากจะพ้น ไป	ยถา นาม-เอวี่
๔๒	๒๕๒	๑	- นุรุษจับถูกงูที่คอด้วย สำคัญว่าเป็นปลาแล้วดี ใจ - การดึงหัวงูออกจากส้อม แล้วเห็นสัวสติกะ - ความกลัวเกิดแก่นุรุษ นั้น - การเห็นผลร้าย - การอึดใจในการจับ - ความใคร่จะปล่อยงู - การทำอุบายวิธีปล่อย	- พระโยคีได้อัตภาพ แล้วดีใจ - แยกชิ้นส่วนจนเห็น ใครลักษณะในสังขาร ทั้งหมด - ภัยคุปฏฐาณญาณ - อาทินวานุปีสนา ญาณ - นิพพิทานุปีสนา ญาณ - มุญจิกัมมตาญาณ - การยกขึ้นสู่ไตร ลักษณะด้วยปฏิสังขา นุปีสนาญาณ	พิจารณาไป ตามลำดับ เหตุการณ์	วิย (๗ ศัพท์)

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๔๓	๒๕๕	๔	<ul style="list-style-type: none"> - ไม้้อไม่มีแก่น - ไม้มะเดื่อ - ไม้กุ่ม - ไม้ทองกวาว - ก้อนฟองน้ำ - ค่อมน้ำ - พยับแคค - ต้นกล้วย - กล 	รูป ฯลฯ ชรามรณะ ที่พระโยคาวจรพิจารณาเห็นเป็นของว่างเปล่า	ไม่มีสาระ	ยถา (๑๐ ศัพท์) - เอวเมว
๔๔	๒๕๗	๑	<ul style="list-style-type: none"> - หยาดน้ำที่ตกลงในใบปทุมที่เอียงน้อยย่อมกลิ้งถอยกลับไปไม่ติดอยู่ในใบปทุม - ขนไก่, เอ็น, หนังแห้งไปถูกไฟเข้าย่อมหดงอกลับไปไม่เหยียด 	จิตของพระโยคาวจรย่อมถอยกลับไปไม่เหยียดขึ้นไป ในภพ ๓, กัมม ๔, คติ ๕, วิญญาณฐิติ ๗, สัตตาวาส ๘, อุเบกขา, ปฏิกุสยตาอีก	ไม่ติดอยู่อีก	เสขยถาปี นาม - เอวเมว
๔๕ *	๓๐๖ - ๓๑๑	-	ค้ำคาว, งูเห่า, เรือน, โค, ชักษ์, ทารก, ความหิว, กระจาย, หนาว, ร้อน, ความมืด, ยาพิษ	พิจารณาวิญญาณคามินี วิปัสณาพร้อมทั้งญาณก่อน(ภยคุปป์ฐานญาณเป็นต้น) และญาณหลัง (โคตรภูญาณเป็นต้น)	เห็นเป็นของไม่น่าถือเอา	วีย (รวม ๔๑ ศัพท์) อุปม-ยถา-เอว (๗ ศัพท์)

* อุปมาข้อนี้มีความพิเศษกว่าที่อื่นตรงที่ยกอุปมาหลายแล้วแนะนำก่อนแล้วจึงทำการเปรียบไปตามลำดับ โดยวิธีการเปรียบก็กล่าวเข้าไปซ้ำมาขยายบทที่กล่าวไว้แล้วอีกครั้ง ผู้วิจัยจึงไม่ได้นำมากล่าวไว้โดยพิศดารในที่นี้ แต่ได้นำเอาคำบอกอุปมาที่กล่าวไว้ทั้งหมด อุปมาที่ใช้ในข้อนี้มี ๑๒ คำ คือ

วคฺคฺลึ	ใช้คำบอกอุปมาว่า	ยถา-เอว ๑ ครั้ง, วีย ๘ ครั้ง
กณฺหสฺสฺป	ใช้คำบอกอุปมาว่า	อุปม- ๑ ครั้ง, วีย ๓ ครั้ง
ฉฺร	ใช้คำบอกอุปมาว่า	วีย ๗ ครั้ง
โค	ใช้คำบอกอุปมาว่า	วีย ๗ ครั้ง
ยฺกฺขี	ใช้คำบอกอุปมาว่า	วีย ๗ ครั้ง
ทารโก	ใช้คำบอกอุปมาว่า	วีย ๘ ครั้ง
จฺทุทฺ, ปิปาส, สิต, อุณฺห, อนุรฺการ, วิส	ใช้คำบอกอุปมาว่า	ยถา-เอว รวม ๖ ศัพท์

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๔๖	๓๒๒	๑	<ul style="list-style-type: none"> - พลาหก ๓ ชั้น - ลม ๓ ลูก - บุรุษตาคี - พระจันทร์ - การกำจัดพลาหก ๓ ชั้นตามลำดับลมแต่ละลูก - การที่ห้องฟ้าปราศจากพลาหกแล้ว 	<ul style="list-style-type: none"> - ความมืดคือกิเลสอย่างกลาง หยาบละเอียดที่ปิดบังสัจจะ - อนุโลมจิต ๓ - โคตรภูญาณ - พระนิพพาน - การบรรเทาความมืดที่บังสัจจะแห่งอนุโลมจิตแต่ละดวง - ความมืดปราศไปแล้วก็เห็นนิพพานได้แห่งโคตรภูญาณ 	เห็นได้ตามลำดับ	วีย (๖ ศัพท์)
๔๗	๓๒๓	๑	<ul style="list-style-type: none"> - สัญญาท่อนไม้ - นายขมังธนู - การที่นายขมังธนูไม่ปล่อยสัญญาท่อนไม้เสียเจาะแผ่นเป้าถูกหมดทั้ง ๑๐๐ 	<ul style="list-style-type: none"> - โคตรภูญาณ - มรรคญาณ - การที่มรรคญาณไม่ปล่อยสัญญาที่โคตรภูญาณให้เสียทำพระนิพพานให้เป็นอารมณ์เจาะและทำลายกองโลภะโทสะ โมหะที่ไม่เคยถูกเจาะทำลายได้ 	<ul style="list-style-type: none"> - เป้าหมาย - คนดำเนิน - การ - วิธีการทำ 	วีย (๓ ศัพท์)
๔๘	๓๔๒	๒	ต้นไม้ใหญ่ที่อยู่บนพื้นดินอาศัยรสดิน, น้ำเป็นปัจจัย จึงเจริญงอกงาม กิ่ง ก้าน ดอก ใบ ผลหาชิมรสดิน, น้ำเข้าไปไม่ รากเท่านั้นที่ซึมเข้าไป	กิเลสชาติที่เป็นมูลวิภูฏะของปุถุชนไม่ควรกล่าวว่ามีในขันธใดขันธหนึ่ง มันมีอยู่ในขันธทั้ง ๕	มิได้อยู่ส่วนใดส่วนหนึ่งแต่อยู่ทุกส่วน	ยถา หิ-
๔๙	๓๔๒	๑	บุรุษผู้เบื่อหน่ายในดอกผลของต้นไม้ดอกเงี้ยวพิษเข้าต้นไม้ๆ ก็ไม่ผลิตผลเพราะรสดินและน้ำหมดไป	กัลบุตรผู้เบื่อหน่ายในขันธปวัตติเริ่มเจริญมรรค ๔ ชั้นในสันดานเมื่อกิเลสอันเป็นมูลของวิภูฏะทั้งหลายสิ้นแรงเพราะวิภูฏาณดวงสุดท้ายดับไปก็ไม่มีเชื้อดับสนิท	เมื่อตัดเหตุเสียผลก็ปรากฏแน่นอน	ยถา ปน- เอวเมว

ลำดับ	หน้า	ลักษณะ	อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ	คำบอกอุปมา
๕๐	๓๔๕	๑	ประทีปทำกิจ ๔ อย่างในขณะเดียวกันคือ <ul style="list-style-type: none"> - เผาไส้ - ทำลายมီးด - ไชแสง - กินน้ำมัน 	มรรคญาณ <ul style="list-style-type: none"> - กำหนดทุกข์ - ย่อมละสมุทัย - ยังมรรคให้มีขึ้นโดยความเป็นปัจฉัย - ทำนิโรธคือความสิ้นกิเลสให้แจ้ง 	มีในขณะเดียวกัน	ยถา-เอวํ (๔ ศัพท์)
	๓๔๕	๑	ดวงอาทิตย์ทำกิจ ๔ อย่างในขณะเดียวกันคือ <ul style="list-style-type: none"> - ทำรูปให้เห็นกระจ่าง - กำจัดมီးด - ส่องแสง - ทำความเย็นให้ระงับ 	มรรคญาณ <ul style="list-style-type: none"> - กำหนดทุกข์ - ย่อมละสมุทัย - ยังมรรคให้มีขึ้นโดยความเป็นปัจฉัย - ทำนิโรธคือความสิ้นกิเลสให้แจ้ง 	มีในขณะเดียวกัน	ยถา-เอวํ (๔ ศัพท์)
	๓๔๖	๑	เรือทำหน้าที่ ๔ อย่างในขณะเดียวกัน คือ <ul style="list-style-type: none"> - ละฝั่งในไป - ตัดกระแสน้ำ - นำสินค้าไป - ถึงฝั่งนอก 	มรรคญาณ <ul style="list-style-type: none"> - กำหนดทุกข์ - ย่อมละสมุทัย - ยังมรรคให้มีขึ้นโดยความเป็นปัจฉัย - ทำนิโรธคือความสิ้นกิเลสให้แจ้ง 	มีในขณะเดียวกัน	ยถา-เอวํ (๔ ศัพท์)
๕๑	๓๕๖	๑	<ul style="list-style-type: none"> - สายฟ้าฟาดลงด้วยกำลังแรงที่นำสะพรั่งถ้วที่ก้อนหินแตกกระจายไป - ไฟป่าลุกด้วยกำลังลมทำลายป่าให้ราบไป - ดวงอาทิตย์อุทัยขึ้นเจิดจ้าด้วยความร้อนของตนทำลายความมืดไป 	ปัญหาที่พระโยคาวจรทำให้มีขึ้นทำลายข่ายคือกิเลสที่ครอบสันดานมาตลอดเสียได้	เมื่อเกิดขึ้นย่อมมีอำนาจ	อิว, อิวิ, วิย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

พระมหาคัทรชัย มุลสาร เกิดเมื่อวันที่ ๒๔ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๑๕ ที่บ้านหนองแขง ตำบลโพนงาม อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร บรรพชาเมื่อวันที่ ๓ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๓๓ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร อุปสมบท (นาคหลวง) เมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๔๑ ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม โดยเจ้าประคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงเป็นพระอุปัชฌาย์ สำเร็จการศึกษาพระปริยัติธรรมเปรียญธรรม ๕ ประโยค (ขณะเป็นสามเณร) พ.ศ.๒๕๔๑ เข้าศึกษาต่อในหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา ภาษาบาลี-สันสกฤต ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๔๒ ปัจจุบันเป็นครูสอนพระปริยัติธรรม ณ วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร